T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMANLI – BULGAR İLİŞKİLERİ

(1914-1918)

BÜŞRA ÇAKAR

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. NURTEN ÇETİN

EDİRNE / 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....TARİH..... ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

.....Büşra GÜLKAN..... tarafından hazırlanan

.....Osmanlı-Bulgar İlişkileri (1914-1918).....

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca .....09.08.2019 Cuma..... günü saat .....10:30..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Nurten Gedik	Kabul edilmesine	
Doç. Dr. V. Türkan Doğruöz	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Sabrican Sarıca	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

05 / 09 /2019

Büşra ÇAKAR

Tezin Adı: Osmanlı – Bulgar İlişkileri (1914-1918)

Hazırlayan: Büşra ÇAKAR

ÖZET

Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelen Bulgaristan ne yazık ki istediğini elde edememiş ve savaştan büyük hayal kırıklığı ile ayrılmıştır. Böylece Makedonya hayallerine veda eden Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı ile beraber ümitleri tekrardan yeşermiştir. Osmanlı Devleti ise savaşa İttifak Devletleri'nin yanında girerek safını belli etmiştir. Bulgaristan savaşın gidişatını bir süre takip edip Osmanlı Devleti'nden birtakım tavizler kopardıktan sonra İttifak Devletleri'nin yanında savaşa dahil olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda istediğini alamayan Bulgaristan ve Osmanlı Devleti yenik düşerek Selanik ve Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmışlardır. Bu süre zarfında iki ülke arasında ilişkiler sekteye uğrasa da Milli Mücadele ile beraber yakınlaşmalar yeniden başlayacaktır. Bu çalışmada, değişen siyasi dengeler ışığında 1914-1918 arası Osmanlı – Bulgar ilişkilerini ele alarak değerlendireceğiz.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı

Name of Thesis: The Relations of Ottoman – Bulgaria (1914-1918)

Prepared by: Büşra ÇAKAR

ABSTRACT

Bulgaria which comes against the Ottoman Empire in the Balkan Wars, unfortunately could not find what Bulgarian expected and they were disappointed by getting out war. So, Bulgaria which gave up on dreams of Macedonia made hopes with the World War I again. Ottoman Empire took a side by taking places on the side of alliance states. Bulgaria followed the progress of the war for a while, and then Bulgaria took place on the side of alliance states by taking some privilege from the Ottoman Empire. The Ottoman Empire and Bulgaria, which cannot find what they expected in the World War I, were defeated and had to sign Montrose and Thessalonica Armistice. During this time, in spite of the deterioration between the two countries, they started to get closer together with the Independence War. In this study, Ottoman – Bulgaria relations have been handled and evaluated in the light of changing political balances.

Key words: Ottoman Empire, Bulgaria, World War I

ÖNSÖZ

Osmanlı ve Bulgar tarihinin dönüm noktalarından bir tanesi şüphesiz Birinci Dünya Savaşıdır. Bu savaşa çok büyük ümitlerle giren bu iki devlet, sonrasında hüsranla sonuçlanan ağır bir mağlubiyetin altında ezilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sürecince Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki münasebetlerin incelendiği bu çalışmada Birinci ve İkinci Balkan Savaşları'nda karşı saflarda yer alan bu iki düşman devletin Birinci Dünya Savaşı'nda neden aynı safta yer aldıkları, bu savaşta her iki devletin politikalarına etki eden önemli olaylar objektif bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Balkan Savaşları'na kısaca değinildikten sonra Birinci Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın genel durumları, Bulgaristan'ın tarafsız politikası ve iki devletin de oldukça önem teşkil eden stratejik konumları değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmasından başlayarak savaştan çekilmelerine kadar geçen süreç ele alınmıştır. Savaşa dahil olduktan sonra her iki devletin sergilemiş olduğu politikalar, ikili yakınlaşmalar ve birlikte savaştıkları cephelere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Bükreş Antlaşması'ndan başlayarak Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın savaştan çekilme nedenleri ele alınmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın siyasi politikalarını etkileyen Wilson İlkeleri de değerlendirilmiştir. Son olarak savaş sonrasında yoğunlaşan ikili ilişkiler ve her iki devletin siyasi politikaları aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında desteklerini esirgemeyen; başta tez danışman hocam sayın Doç.Dr. Nurten Çetin'e, hayatım boyunca her zaman yanımda olan maddi ve manevi desteğini esirgemeyerek her türlü fedakarlığı yapan annem Nurşen ve babam Cemil Kayacan'a, çalışmam süresince her daim yanımda olan eşim Safa Çakar ve oğlum Ömer Çakar'a teşekkür ederim.

Büşra ÇAKAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..……..…….I
ABSTRACT……..……II
ÖNSÖZ……...……..III
İÇİNDEKİLER……..……..IV
KISALTMALAR……...…….……...VI
GİRİŞ…….……..1

I.BÖLÜM
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN

A.Balkan Savaşları…….……..……7
B.Londra Barış Antlaşması……..…….....19
C.Savaşın Sonuçları…….…….....21
D.Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu……... 22
E.Birinci Dünya Savaşı Öncesi Bulgaristan'ın Genel Durumu…….…….24
F.Bulgaristan'ın Sergilediği Tarafsız Politika……...…….....26
G. Osmanlı Devleti'nin Stratejik Önemi…..…….……29
H. Bulgaristan'ın Stratejik Önemi……..30

II. BÖLÜM
MÜTTEFİK İKİ DEVLET: OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN

A. Savaş Öncesi Osmanlı– Bulgar Yakınlaşması.…….…….……..……..32
1.Osmanlı – Bulgar Antlaşması (6 Eylül 1915)…….….35
B. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması……...……...38
1.Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi……...…….38
C.Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rolü …….……43

1.Çanakkale Zaferi……..44
D.Bulgaristan'ı Savaşa Dahil Etme Girişimleri.……..……...46
E.Bulgaristan'ın Savaşa Dahil Olması ……..…….……48
F.Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rolü …….….....51
G.Bulgaristan'ın Savaştığı Cepheler……..55
1.Romanya Cephesi……....55
2.Makedonya Cephesi……....59

III. BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN'IN SAVAŞTAN ÇEKİLMESİ VE SONRASINDAKİ GELİŞMELER

A.Bükreş Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne Etkileri……...……...…63
B.Wilson İlkelerinin Yayımlanması ve Bulgar Politikasına Etkileri…….67
C.Bulgaristan İle İmzalanan Berlin Antlaşması…….…70
D.Bulgaristan'ın Savaştan Çekilmesi……..……...71
1.Bulgaristan'ın Savaştan Çekilme Nedenleri…..…….……73
2. Radoslavof Kabinesinin İstifası…….……..……...…75
3. Kral Ferdinand'ın Tahttan Çekilmesi…….77
E.Selanik Mütarekesi…….…79
F.Osmanlı Devleti'nin Savaştan Çekilmesi……..…….…….82
1.Osmanlı Devleti'nin Savaştan Çekilme Nedenleri……..84
G. Birinci Dünya Savaşı'nın Ardından Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın Genel Durumu……...…86
1.Savaştan Sonra Bulgaristan……..86
2.Savaş Sonrası Osmanlı Devleti……..…..87
H. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Osmanlı – Bulgaristan İlişkileri…….…..91

SONUÇ……..98
KAYNAKÇA…….……..…100
İNDEKS……...111
EKLER……114

KISALTMALAR

A.MTZ…….....Sadaret Eyalat-ı Mümtaze Kalemi Bugaristan

a.g.e……...……...……adı geçen eser

a.g.m……...…….adı geçen makale

a.g.t…….adı geçen tez

BOA…….……...…….. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

C…….……cilt

DH.EUM……Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

haz……..…….……..…Hazırlayan

HR.HMŞ.İŞO……...Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası

HR.SYS……Hariciye Nezareti Siyasi

MV……Meclis-i Vükelâ Mazbataları

s……..sayfa

S……...……..sayı

TTK…….……Türk Tarih Kurumu

vd…….…….ve diğerleri

yay……...…..yayınları

YY……...…..yüzyıl

GİRİŞ

Dört yüz seksen üç yıl boyunca Osmanlı Devleti egemenliği altında yaşayan Bulgaristan, devletin güçlü olduğu dönemlerde hiçbir sorun teşkil etmemiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin yavaş yavaş zayıflamaya başladığı yıllarda ufak tefek isyanlar baş göstermeye başlamıştır. Bu isyanların kaynağında yatan en büyük sebeplerden bir tanesi Rus kışkırtmalarıdır. Rusya, Panslavist hareketlerle başta Bulgaristan olmak üzere diğer Balkan Devletleri'ni de etkisi altına almaya başlamıştır. İsyanlara etki eden diğer önemli nedenler ise Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik durumu ve Fransız İhtilali'nin ortaya çıkarmış olduğu milliyetçilik akımıdır[1].

1789 yılında Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı hürriyet, eşitlik, adalet, milliyetçilik gibi kavramlar önceleri Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayrimüslimlerde pek bir etki yaratmamıştır. Fakat daha sonraki yıllarda yabancı devletlerin kışkırtmaları sonucu kendilerini farklı bir unsur olarak görmeye başlayan gayrimüslimler, yavaş yavaş Osmanlı'dan ayrılma eğilimi göstermeye başlamıştır. Böylelikle bütün dünyayı etkisi altına alan Fransız İhtilali'nden Bulgarlar da payına düşeni almış ve ayaklanma hareketlerine katılmışlardır[2]. Ayrıca Tanzimat ve Islahat fermanlarından da yararlanarak Osmanlı Devleti'nden birtakım haklar elde etmeye çalışmışlardır. Kendi dillerinde eğitim hakkını elde eden Bulgarlar, Rusya'nın da desteğiyle Bulgarca eğitim veren okullar açmaya, kitap ve gazete yayımlamaya başlamışlardır[3].

Bulgarların Balkanlarda isyan hareketine başlamaları 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Başlangıçta kendi başlarına bir ayaklanma hareketine girişmeyen Bulgarlar, Balkanlarda meydana gelen Sırp ve Yunan isyanlarına destek vermişlerdir.

---

[1]Zeynep, Özbek,*1918 Yılı Türk Basınında Bulgaristan'ın Savaş Politikasıyla İlgili Değerlendirmeler*, (Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2014, s.1.

[2]Emine, Aşçı,Türk *Basınına Göre Uluslararası Dengeler İçinde Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, (Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s.1.

[3]Emine, Bayraktarova,*Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s.2.

Bulgarların bağımsızlık için başlattıkları isyanların en büyüğü ise 1876 yılında gerçekleşmiştir. 1877-78 Osmanlı – Rus Harbiyle de sona ermiştir[4].

Rusya, Balkanlarda gerçekleştirdiği Panslavist hareketler sayesinde ayaklanmalara sebep olmuş ve artık "güneye inme" politikasını hayata geçirmeye karar vermiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ne savaş açmaya karar vermiş, 19 Nisan 1877'de ise bu kararını Avrupa Devletleri'ne bildirmiştir. Bu bildiride Balkanlarda barış ve güvenliği tahsis edeceğini, hıristiyan toplumların güvenliğini sağlamak için de harekete geçmek istediğini belirtmiştir. Asıl amacı ise Balkan Devletleri'ni kullanarak Osmanlı Devleti'ne darbe vurmak ve sıcak denizlere inmektir[5]. Rumi takvime göre 1293 tarihine denk geldiği için "*93 Harbi*" diye adlandırılan bu savaş 1877 tarihinde Rusya'nın Osmanlı'ya saldırmasıyla başlamıştır. Tam 9 ay boyunca devam eden savaş Osmanlı Devleti'nin geri çekilmesi ile sona ermiştir. Rusya'nın Edirne'yi işgal etmesi ve İstanbul yakınlarındaki Yeşilköy'e kadar ilerlemesi üzerine 3 Mart 1878'de Yeşilköy *(Ayastefanos*) Antlaşması imzalanmıştır[6].

Osmanlı Devleti için son derece ağır koşullar içeren Ayastefanos Antlaşması'yla Bulgaristan: Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir prenslik haline gelmiştir. Kesin sınırları ise Rus ve Osmanlı üyelerinin oluşturduğu bir komisyon tarafından belirlenecektir. Bu sınırlar ise Tuna'dan Ege denizine, Karadeniz'den Arnavutluk'a kadar olan sınırları içine alacaktır. Bulgaristan Prensliğinin Ege denizine kadar genişlemesi ile İstanbul ile Rumeli arasındaki bağ kopuyor ve Osmanlı'nın Rumeli'deki toprakları ikiye ayrılıyordu[7]. Ayrıca bu antlaşma sayesinde Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsızlığını kazanmış oluyordu. Fakat bu antlaşma Avrupalı Devletleri pek memnun etmemiş, özellikle Avusturya ve İngiltere büyük tepki göstermesine neden olmuştur. Çünkü Avusturya'nın Balkanlar üzerinde birtakım çıkarları mevcuttu ve amacı Karadeniz'e kadar ulaşmaktı. Böyle olunca da Rusya ile çıkarları çatışıyordu. İngiltere ise Rusya'nın sıcak denizlere ulaşmış olmasından rahatsızlık duyuyordu. Çünkü Rusya, İngiltere'nin Hindistan'a giden

[4]Özbek, *a.g.t*, s.1.
[5]RifatUçarol, *Siyasi Tarih(1789-1999)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s.339.
[6]Özbek, *a.g.t*, s.2.
[7]Uçarol, *a.g.e*, s.345.

sömürge yollarını tehdit eder duruma gelmişti. Bu nedenle derhal Ayastefanos Antlaşması'nın değiştirilmesi için Rusya'ya baskı yapmaya başlamışlardır[8].

Avrupalı devletlerin Rusya'ya yaptığı baskılar nihayet sonuç vermiştir. Berlin kongresi, Almanya'nın daveti üzerine Ayastefanos Antlaşması'nın hükümlerini tekrardan gözden geçirmek için 13 Haziran 1878 tarihinde toplanmıştır. Kongre başkanı ise Bismarck seçilmiştir. Kongrenin toplanma amacı bozulmuş olan Avrupa dengesini yeniden düzenlemek ve barışı tekrardan sağlamaktan ibaretti. Fakat gerçekteki amaç çıkarları tehlikeye düşen Avrupalı devletlerin bozulan düzenlerini sağlamaktı. Oldukça çekişmeli ve hareketli geçen Berlin Kongresi tam bir ay sürmüş, 13 Temmuz 1878 tarihinde ise Osmanlı ve Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın yerine geçmek üzere imzalanmıştır. Bu antlaşmayla birlikte büyük Bulgaristan Prensliği üç bölgeye ayrılmıştır.

Birinci bölgede; Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında yaşayan, özerk, vergi veren bir Bulgaristan Prensliği kurulacaktır. Halk tarafından seçilecek olan prens ise Osmanlı Devleti tarafından onaylanacaktır.

İkinci bölge; Balkanlar'ın güney tarafında Doğu Rumeli adını alacak bir eyalet kurulacak ve doğrudan Osmanlı'ya bağlı olacaktır.

Üçüncü bölge; ıslahat yapılmak kaydıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılan Makedonya toprakları olacaktır[9].

Büyük bağımsız bir Bulgaristan yerine Osmanlı'nın egemenliği altında olan özerk bir Bulgaristan Prensliği kurulmuştur. Ayastefanos Antlaşması'yla Makedonya topraklarını elde eden Bulgaristan'ın hayalleri Berlin Antlaşması'yla yerle bir olmuştur. Büyük bir darbe alan Bulgar milliyetçiliği hakkında Ivan E. Geshov şunları dile getirmiştir:

"Biz, 1878'in Temmuz ayında dar görüşlü bir diplomasinin Berlin'de ülkemizi böldüğü antlaşmanın ilk yayımlanan metninin The Times'da okuduktan sonra

[8]Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e),* İmge Yayınları, Ankara 2003, s.315.

[9]Uçarol, *a.g.e*, s.353-355.

Plovdiv'de yıldırım çarpmışa döndük ve ezildik. Böyle bir adaletsizlik mümkün müydü? Böyle bir adaletsizlik tamir edilebilir miydi?"[10].

Berlin Antlaşması Bulgaristan'da büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Makedonya'nın Osmanlı yönetimine bırakılması "Büyük Bulgaristan" kurma düşüncesini yerle bir ediyordu. Bu nedenle Bulgaristan Berlin Antlaşması'nın hükümlerini kabul etmeyerek geçici olduğunu düşündüğü antlaşmaya karşı mücadeleye girişmiştir. Giriştiği bu mücadele sayesinde diğer Balkan Devletleri'ni de kışkırtarak birlik olmuş ve Balkan Savaşları'nın temelini atmıştır[11].

Balkanlar yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti için ayrı bir öneme sahip olmuş ve Balkan Savaşları'na kadar Osmanlı Devleti gerek ekonomik gerek beşeri sermayesini bu bölgeden temin etmiştir. Bunların yanı sıra Osmanlı'nın Avrupa'daki varlığını temsil ettiğinden dolayı Osmanlı Devleti'nin bel kemiği görevini görmüştür. 93 Harbiyle başlayıp Balkan Savaşları'yla son bulan dönemde Osmanlı Devleti, Avrupa'da bulunan topraklarının pek çoğunu kaybetmiştir. 93 Harbinin sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ise Balkanlarda uzun yıllar çözülemeyecek problemleri de beraberinde getirmiştir[12]. Çünkü Ayastefanos Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin hemen yanı başında özerk bir Bulgaristan var olmuştur. Fakat büyük devletlerin tepkisini çeken bu antlaşma uygulanamadan Berlin Antlaşması imzalanmış, böylelikle özerk ve Makedonya'nın hemen hemen tamamını kapsayan Bulgaristan Devleti eski sınırlarına geri dönmüştür[13]. Bulgarlar için milli bir ülkü olan Makedonya'ya tümüyle sahip olmaktan yoksunluk Bulgar Hükümeti ve ordusu için unutulmaz bir yara teşkil ediyordu. Bulgarlar bu yarayı ancak Makedonya topraklarını ele geçirdikten sonra kapatacaklardır[14].

---

[10]Özbek, *a.g.t*, s.4-5.
[11]Arijan İbrahim, *Berlin Kongresi'nden Balkan Savaşları'nın Bitimine Kadar Makedonya Sorunu*, (İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001, s.37.
[12]Zafer Toprak, *"Balkan Harbi, Düşman Algısı ve İkonografya" Savaştan Barışa Balkan Savaşları 100. Yılı Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri*, Konak Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2013, s.25.
[13]Süleyman Kani İrtem, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi Balkanlar'ın Kördüğümü*, Temel Yayınları, İstanbul 1999, s.85-86.
[14]Belgelerle Mustafa kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938), *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, Ankara 2012, s.151.

Berlin Antlaşması'ndan büyük bir hayal kırıklığıyla ayrılan Bulgaristan, Makedonya topraklarını ele geçirip "*Büyük Bulgaristan*" ı kurma fikrini bir süreliğine ertelemiştir. Fakat Bulgaristan Berlin Antlaşması'nın kararlarını hiçbir şekilde kabul etmemiş ve Makedonya topraklarını ele geçirebilmek için pek çok teşebbüste bulunmuştur. Makedonya'ya pek çok din adamı ve öğretmen gönderip aralarındaki kültürel bağı hatırlatıp milliyetçilik bilinçlerini uyandırmayı hedeflemiştir. Ayrıca Makedon halkını kışkırtarak ayaklanmaları teşvik etmiştir[15]. Berlin Kongresi'nde istediğini elde edemeyen Bulgaristan'ın bu girişimlerinin ileride büyük huzursuzluklara neden olabileceğini ve Berlin Kongresi'nden beklentilerini İngiliz elçisi A.H.Layard şu şekilde tanımlamaktadır;*"Fakat Berlin'de ortaya çıkan düzenlemelerin, Doğu sorununu çözmekten uzak oluşunu, gelecekte savaşlara yol açmazsa, en azından gelecek huzursuzlukların ve sıkıntıların tohumlarını içerdiği gerçeğine gözlerimizi kapatmamamız gerekmektedir. Milletlerin emel ve iddialarına verilen itici güç ve yeni 'özerklik' doktrinine sağlanan yaptırım gücü daha şimdiden meyvelerini vermektedir. Yunanlılar, Arnavutlar, Ermeniler, Pomaklar, Bulgarlar, Sırplar ve Türk İmparatorluğu içerisine dağılmış sayısız diğer ırkların her biri, bir süre için kaba güç ve siyasal gerekliliklere feda edilebilecek kendi özel siyasal haklarına ve geleceğe sahip olduklarına inanmaya teşvik edilmektedirler…"*[16].

Balkan Savaşları'nın çıkış nedenleri arasında Rusya'nın çıkar ve menfaatleri önemli rol oynamaktadır. Rusya eskiden beri sürdürdüğü sıcak denizlere inme politikası için Balkan Devletleri'ni kışkırtarak kendine bir rant sağlama peşindeydi. Bunun için Slav ırkının koruyuculuğunu üstlenerek Panslavist politikasını hayata geçirdi. Balkan Devletleri'ni Osmanlı'ya karşı kışkırtarak Balkan İttifakı'nın temellerini atmış oldu. Bulgarlar ise Makedonya topraklarına sahip olarak "Büyük Bulgaristan"ı kurmak istiyorlardı. Sırbistan'ın da Makedonya üzerinde iddiaları mevcuttu. Yunanistan ise uzun zamandır özlemini kurduğu "Megola İdea" fikrini hayata geçirmek istiyordu. Karadağ, İşkodra topraklarını ele geçirip genişleme arzusundaydı[17].

---

[15]Arijan İbrahim, *a.g.t,* s.37.
[16]Kemal H. Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s.224.
[17]İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922,* TTK Yayınları, Ankara 1993, s.9-10.

3 Temmuz 1910 yılında İttihat ve Terakki tarafından çıkarılan "Kiliseler Kanunu" ihtilaflı olan kilise meselesine çözüm getirmiş ve bu kanunla beraber Rumlar ve Bulgarlar arasındaki anlaşmazlıklar son bulmuştur. Bulgar kilisesi, Rum Ortodoks kilisesinden ayrıldığından beri iki millet arasında müthiş bir anlaşmazlık vardı. Bu kanun Makedonya'daki anlaşmazlığı ortadan kaldırıp asayişi sağlamaya yöneliktir. Bu kanunla birlikte Bulgar, Sırp, Yunan unsurları arasında hiçbir anlaşmazlık kalmamış ve Balkan İttifakı'nın oluşmasındaki büyük bir engel ortadan kaldırılmıştır[18].

Balkan Savaşları'nın diğer bir önemli sebebi ise Trablusgarp Savaşı'dır. Afrika toprakları üzerinde sömürge elde etmek isteyen İtalya, Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a saldırmıştır. Osmanlı Devleti üzerindeki baskılarını da iyice artırmış ve On İki Ada'yı da işgal etmiştir. Bir yandan iç çekişmelerle uğraşan Osmanlı Devleti bir yandan da Trablusgarp Savaşı'na yoğunlaşmıştır. Bütün bunlar olup biterken diğer taraftan Balkan Devletleri aralarında ittifak arayışlarına girişmişler ve Osmanlı – İtalya savaşını da fırsat bilerek Osmanlı Devleti'ne karşı birleşerek savaş ilan etmişlerdir[19].

Osmanlı Devleti asırlar boyu Balkan topraklarını elinde tutmuş ve devletin çöküş yıllarına kadar bu toprakları idare etmeyi başarmıştır. Fakat Osmanlı'nın zayıflamaya başladığı dönemlerde Balkan toplulukları yabancı müdahaleler ve Rusya'nın kışkırtmaları sonucunda ayaklanmalara başlamışlardır. Her ne kadar reform çalışmalarına girildiyse de Balkanları elde tutmak mümkün olmamıştır[20].

---

[18]Özer Özbozdağlı, *İttihat ve Terakkinin Balkan Siyaseti*, (Mustafa Kemal Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay 2005, s.132.

[19]Şennur Şenel, *19. Ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar*, Balkanlar El kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s.400.

[20]Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s.290.

I. BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN

A. Balkan Savaşları

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları öncesi içte ve dışta siyasi çekişmelerle çalkalanmaktaydı. Ordu içerisindeki gerilim, parti çatışmaları ve bir yandan Balkanların durumu Osmanlı Devleti'ni iyiden iyiye yıpratmaya başlamıştı. Hatta iç meseleler yüzünden dışarıda olan biteni fark edememiş ve kurulan Balkan İttifakı'ndan haberdar bile olamamıştır. İttihat ve Terakki yönetimde baskıya başlamış fakat beklenen başarıları gösterememiştir. 1910 yılında İttihat ve Terakki'ye karşı gerek Mebusan Meclisinde gerekse meclis dışında tepkiler artmaya başlamıştır. 1911 yılında parti içerisinde bölünmeler oluşmaya başlayarak gerilim daha da büyümüştür. İmparatorluk böyle bir durumun içindeyken ülkenin pek çok yerinde ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. İttihat ve Terakki ise iktidardan düşürülmeye çalışılmıştır. Özellikle Hürriyet ve İtilaf fırkası en büyük muhalif parti olarak şiddetli mücadelelere başlamıştır[21].

Balkan Devletleri'nin ittifak arayışları içine girdiği ve birbirleriyle görüşmeler yaptığı bu dönemde Osmanlı Devleti her şeyden habersizdi. Avrupalı Devletler pek çok kez uyarıda bulunarak Osmanlı'nın tedbir almasını önermiş fakat Osmanlı Devleti bu konu üzerine yazıp çizilen çoğu şeye itibar etmemiştir. Hatta Balkan Devletleri'ni küçümseyici ifadeler kullanarak bu haberleri önemsemediğini dile getirmiştir[22].

Uzun yıllardır devam eden savaşlar askerimizi yıpratmış ülke içerisinde Türk olmayan unsurlar teker teker Osmanlı'ya karşı ayaklanmıştır. Dış politikaya baktığımızda ise Osmanlı Devleti'nin tamamen yalnız kaldığını görüyoruz. Ruslar başta olmak üzere İngilizler ve Fransızlar da Balkan Devletleri'ni desteklemeye başlamıştır. Rusya, Osmanlı Devleti üzerindeki çıkarlarından ötürü Balkan Devletleri'ni destekleyip ittifak kurmaları yolunda girişimlerde bulunuyordu. İçte

---

[21]Uçarol, *a.g.e*, s.435.

[22]Mehmet Okur, "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası*",Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* Sayı:2, İzmir 2012, s.187.

birçok sorun yaşayan Osmanlı'ya diğer devletler de sırt çevirmiş ve Osmanlı Devleti yalnızlaştırılmıştır[23].

Osmanlı ordusu eğitimsiz, teçhizat bakımından da yetersiz durumdaydı. Özellikle Sultan Abdülhamit devrinde ordu iyiden iyiye çürümeye başlamıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra her ne kadar yenileşme başlamış olsa da bunların uygulanması zaman almış ve ordu kendini toparlayamamıştır. Son dönemde ordu içinde Alaylı ve Mektepli çatışması da baş göstermiştir. Alaylı subaylar ordudan çıkarılmaya başlamış, yeni yetişen mektepli subaylar ise yerlerini dolduramamıştır. Birçok birlik terhis edilmiş ve taburların sayısı 100'e düşürülmüştür.

Sağlık ve haberleşme hizmetleri ise oldukça yetersiz durumdaydı. Ordunun morali tamamen çökmüş, Arnavutluk, Yemen ve Makedonya ayaklanmaları yüzünden ise oldukça yıpranmıştır[24]. Hükümet ise meclisi feshetme derdine düşmüştür.

Bu esnada İtalya ile devam eden harp yüzünden Osmanlı ordusu çok fazla zayiat vermiştir. Mevcut demiryolları ve deniz vasıtası da yetersiz durumdaydı. Eski makineler bozulmuş yerlerine yenileri gelmemiş, hazine ise bomboştu. Son zamanlarda ordunun masrafları karşılanamaz, memurun maaşları ödenemez duruma gelmiştir. Ordu bir çıkmazın içine doğru sürüklenmiştir. Bütün bu olan bitenlere rağmen Osmanlı'nın gerekli önlemleri almaması ve yanı başında oluşan Balkan İttifakı'ndan habersiz oluşu nasıl vahim bir durumun içinde olduğunu özetlemektedir[25].Hatta İttihat ve Terakkinin Dışişleri Bakanı Asım Bey 15 Temmuz 1912'de mecliste yaptığı bir konuşmada "*Balkanlardan vicdanım kadar eminim*" diyerek olaylardan ne denli habersiz olduğunu göstermektedir. Büyük kabinenin iş başına gelmesiyle 29 Temmuz 1912'de 65000 civarında eğitimli asker terhis edilmiş ve Balkanlar savunmasız kalmıştır. Görüyoruz ki Osmanlı Devleti hala Balkan Birliği'nden haberdar olamamış ve savaş için gerekli önlemleri alamamıştır. Osmanlı'nın içine düştüğü sıkıntılı ve buhranlı dönemin sonunda henüz Trablusgarp

[23]Yusuf Hikmet Bayur, *Balkan Savaşları Birinci Balkan Savaşı (1912),* Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999,s.14.
[24]Karal, *a.g.e,* s.307-308.
[25]Ali İhsan Sabis, Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Balkan Harbini Niçin Kaybettik?,* İz Yayıncılık, İstanbul 2012, s.46-47.

Savaşı devam ederken Balkan Birliği oluşturulmuş ve Osmanlı Devleti savaş hazırlıklarını bile yapamadan kendini büyük bir savaşın içinde bulmuştur[26].

Balkan Devletleri, aralarında yaptıkları İttifak'ın ardından savaşa başlamak için birtakım girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerden en önemlisi ise Koçana olaylarıydı. 1 Ağustos 1912 tarihinde Bulgar komitecileri Koçana'da bir Pazar yerinde bomba patlatmış ve pek çok insanın yaralanması ve ölmesine sebep olmuşlardır. Ölenler arasında Müslümanlar olduğu gibi Bulgarlar da bulunmaktaydı. Bu olay Balkanlarda çok büyük ses getirmiş, ayaklanmalar ve çatışmalar meydana gelmiştir. Bu arbedeler esnasında ölen insan sayısı da artmıştır. Halk savaş istemeye başlayarak sokaklara dökülmüştür. Bulgar kabinesi, diğer Balkan İttifak Devletleri'ne başvurarak Osmanlı'nın Makedonya'da reform yapmasını, bu teklifleri kabul edilmezse de Osmanlı'ya karşı savaş ilan edeceklerini belirtmişlerdir.

Koçana olaylarından bir buçuk ay sonra Sofya Ateşemiliterliğinden Osmanlı hükümetine bir telgraf gelmiştir. Bu telgraf Balkan Devletleri'nin savaş hazırlıkları içerisinde olduğunu bildiriyor ve acilen tedbir alınması gerektiğini öneriyordu. Bu telgraf üzerine Osmanlı Devleti Rumeli topraklarında genel seferberlik ilan etmiştir. Bunun üzerine Balkan Devletleri de seferberlik ilan etmiş ve böylece savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. 1 Ekim'den itibaren İstanbul'da heyecan artmış halk harp ister olmuştur. Sarayın önünde yürüyüşler yapılıyor ve gazete manşetlerinde "harp istiyoruz" çığlıkları yükseliyordu. Darülfünun öğrencileri yürüyüşe geçmiş ve açıkça savaş istediklerini dile getirmişlerdir. Artık olaylar çığırından çıkmış, harp kaçınılmaz hale gelmiştir[27].

Büyük devletlerin, Osmanlı yönetimindeki Avrupa'da reform yapmayı üzerlerine alacakları vaadi üzerine, altı büyük devlet tarafından Avusturya ve Rusya Hükümetleri aracılığı ile yapılan teşebbüse rağmen Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan Hükümetleri, Rumeli ilindeki (bölgesindeki) Hıristiyan halkın, yaygın şekilde olan acınacak halini gerçekten düzeltmek ve Osmanlı Avrupa'sında huzur ve güveni ve hiçbir konuda haklı olmadığı halde Babıali'nin, haklarında keyfi ve kızgın

[26]Leman Ergenç, *Bulgar Yayınlarında Türkler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s.55.

[27]Karal, *a.g.e*, 298-299.

bir tavır takınmış olduğu Balkan Hükümetleri'yle Osmanlı Devleti arasında sağlam bir barış ve selameti sağlamak, ancak iyi niyetle tamamen reform yapılmasına bağlı bulunduğunu söylemek için doğruca Osmanlı Hükümeti'ne başvurmayı zorunlu sayarlar. Bulgar, Yunan ve Sırp hükümetleri; meydana gelen olaylar sebebiyle Karadağ Hükümeti'nin bu teşebbüse katılmasına üzgün olmakla beraber, Babıali'ye Büyük Devletler ve Balkan Hükümetleri ile anlaşmış olarak; Berlin Antlaşması'nın 23'üncü Maddesinde açıklanan reformun, her milletin mensup olduğu ırkı esas alarak, il'in (vilayetin) özerk yönetimini Belçikalı ve İsviçreli valiler, seçim suretiyle genel meclis, jandarma, özgür öğretim konularının uygulanmasını İstanbul'daki Büyük Devletler sefirleriyle dört Balkan Hükümeti sefirinin nezareti altında olmak üzere Hıristiyan ve Müslümanlardan kurulu Yüksek bir Meclise bırakılarak Osmanlı Avrupa'sında derhal uygulamaya Babıali'yi davet ederler ve Osmanlı Devleti'nin iş bu "nota" ile bu yolda açıklamayı ihtiva eden "ekli Muhtırada" yazılı olan reformu altı ayda yapacağını üzerine alarak, bu isteği kabul ettiğini beyan edebileceğini ve rızasına bir delil olmak üzere ordusunun seferberlik emrinin geri alacağını ümit ederler.

Balkan Devletleri seferberlik ilanından hemen sonra Osmanlı Devleti'ne bir nota vermişlerdir. Bu notaya göre:

Altında Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın imzaları bulunan şu tebligat ile ekli muhtıra'yı hükümetine ulaştırması Osmanlı Büyükelçisi'nden rica olunur:

Yukarıda adı geçen "Nota"ya ek "Muhtıra"dır;

Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan; yapılması istenen reformun aşağıdaki esaslara göre olacağı inancındadırlar:

1. Osmanlı memleketlerindeki milletlerin "milli özellikleri"nin bütün sonuçları ile beraber onaylanması ve doğrulanması.

2. Osmanlı Mebuslar Meclisinde (Millet Meclisi'nde) her bir milliyetin temsili

3. Hıristiyanların bulundukları illerde Hıristiyanların bütün memuriyetlere kabul ve tayini.

4. Hıristiyan topluma mensup bütün okulların Osmanlı okulları ile eşit tutulması.

5. Osmanlı İlleri'ne "İslam Halk" iskan etmek suretiyle bu illerin milli birliğini değiştirmeye asla çalışılmayacağının Babıali tarafından yükümlenmesi.

6. Hıristiyanların, kadrolar Hıristiyanlardan mürekkep olmak ve bulundukları yerlerde askerlik hizmetlerini yapmak üzere askere alınması ve kadrolar teşkil edilinceye kadar asker alma işinin ertelenmesi.

7. İsviçreli veya Belçikalı öğretmenlerin "komutası altında" Osmanlı memleketlerinde her ilde ayrı ayrı jandarma tensikatı yapılması.

8. Hıristiyanlarla meskun illere, Büyük Devletlerce (Düvel-i Muazzama) kabul olunacak Avrupalı (İsviçreli veya Belçikalı) vali'lerin tayin edilmesi ve bunların eşliklerinde üyeleri seçim dairesince seçilmiş olan meclis bulundurulması.

9. İşbu reformun uygulanmasına nezaret etmek üzere sayıca eşit olarak İslam ve Hıristiyanlardan mürekkep bir "Yüksek Meclis"in Başkanlık nezdinde kurulması.

Büyük Devletler sefirleriyle Balkan Hükümetleri sefirleri, işbu "Meclis"in işlemleriyle nasıl görev yaptığına nezaret etmek memuriyetinde olacaklardır.

Görüldüğü üzere Balkan Devletleri verdikleri bu nota ile Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahalede bulunarak isteklerini bu nota ile yinelemişlerdir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilanını geri çekmesi emrini vermişlerdir. Oldukça ağır koşullar içeren bu nota Osmanlı Devleti tarafından kabul olunması imkânsız görülerek reddedilmiştir. Osmanlı, Balkan Devletleri'yle bir savaşın kaçınılmaz olduğunu artık biliyordu ve bir an önce Trablusgarp Harbini sonlandırmalıydı.

Hemen İtalya ile mütareke girişimlerine başlayarak Afrika'da kalan son toprak parçası Trablusgarp'ı da bırakarak savaştan çekilmiştir[28].

Olaylar hızlı bir şekilde cereyan ediyordu. Karadağ 7 Ekim 1912 Osmanlı Devletine resmen savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti ise bir an önce savaş hazırlıklarını bitirmek için uğraşıyordu. Hazırlıklar tam olarak tamamlanmasa da bakanlar kurulunda alınan kararla Osmanlı Devleti 16 Ekim 1912'de Bulgaristan ve Sırbistan'a savaş ilan etmiştir[29].

Harbin başlaması Bulgaristan'da büyük sevinç yarattı. Kurmayı hayal ettikleri "Büyük Bulgaristan"a Berlin Antlaşması'yla veda eden Bulgaristan bağımsızlığını kazanmış fakat hayalindeki Bulgaristan'ı kuramamıştır. Askerler savaş için hazırlıklarını yapmışlar ve bir an önce saldırıya geçmek için hazır bekliyorlardı. Kesin olarak galip geleceklerine inanarak bu yola çıkmışlardır. Bu konuyla ilgili Alain Penennrun şunları yazıyor:

"Her Bulgar, uzun süredir arzuladığı bir savaşa koşuyordu. Bulgarlar bağımsızlıklarına kavuşalı, varlıklarının nedeninin, eski efendileri Türklerle savaşmak olduğunu düşünmeye alışmışlardı. Bu savaşa manen ve maddeten hazırlanmışlardı. Kurulan orduya aşılanan ruh ve vatanın varlığını simgeleyen tek fikir şuydu: "Türkleri yenmek ve Avrupa'dan atmak gerek." Kaldı ki, Osmanlı hakimiyeti altında yaşamış olan eski kölelerin ruhuna, intikama susamışlığı ve yenme arzusunu aşılamak hiç de zor değildi…"

Çar Ferdinand savaş ilanını tüm ülkeye, duvarlara yapıştırılan demeçlerle duyurmuştur. Ve halkı galeyana getirmek için ateşli bir konuşma yapmıştır. Fakat bu bildiri hem Avrupa'da hem Osmanlı'da büyük yankı uyandırmıştır. Çünkü bu savaşı "haç'ın hilal'e karşı olan bir mücadelesi" olarak göstermiş ve bu savaşa bir haçlı seferi süsü vermiştir. Çar Ferdinand'ın son derece gereksizce yaptığı bu açıklama çok fazla tepki çekmiştir.

---

[28]Süleyman Sefer Cihan, "Balkan Savaşı ve 1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti", *Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları*, İstanbul 2012, s.43.
[29]Halil Şimşek, *Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1999, s.15.

Bu harp Bulgaristan da öylesine büyük bir yankı uyandırmıştır ki, Bulgaristan'da tek bir genç bile kalmamıştı. Herkes silah altına girmek için adeta birbirleriyle yarışmıştır. Avrupa'da bulunan ve savaşa katılmak için gelen üç yüz öğrenci hemen kışlaya koşmuştur. Pek çok milletvekili de savaşmak için orduya girmiştir. Sağlık nedeniyle alınmayan bir kişi ve ailesi tarafından engellenen bir genç intihar etmiştir. Savaşa katılmak isteyen gönüllü Bulgar askerleri kıyafetlerini bile kendileri almıştır. Herkes ordu için bir şeyler yapıyordu. Birçok işleri ise kadınlar hallediyordu. Parola önce orduydu[30].

Bulgaristan gerek askerin eğitimi gerek teçhizatı bakımından Balkan Devletleri'nin en güçlüsüydü. Uzun zamandır eğitilen ordu oldukça iyi durumdaydı. Bulgar güçleri General Vasili Kutinchev komutasında 79.370 kişilik I.Ordu, General Nikola İvanov komutasındaki 122.748 kişilik II. ordu ile General Radko Dimitriyev komutasındaki 94.884 kişilik III. ordudan meydana gelmekteydi. Ayrıca Rodop bölgesinde 16.000 kişilik gönüllü bir birlik de mevcuttu. Bu birliğin içinde çok sayıda gönüllü Ermeni birliği de bulunmaktaydı.

Osmanlı ordusu Trakya'da Abdullah Paşa komutasında bulunan I. Ordu(doğu ordusu) Ali Rıza Paşa komutasında Makedonya'da bulunan II. Ordu(batı ordusu) ve Yaver Paşa komutasında Batı Trakya ve Rodop bölgelerinde bulunan Kırcaali müfrezesinden oluşmaktaydı. Doğu ordusunun 115.000, Batı ordusunun ise 175.000 mevcudu vardı. Osmanlı Devleti Balkanlar'da 290.000 kişilik orduyla 480.000 kişilik kuvvete karşı savaşmak zorundaydı[31].

Osmanlı Devleti büyük imkansızlıklar içerisindeydi. Ordu pek çok şeyden yoksundu ve bu imkansızlıklar içerisinde savaşa girmek zorunda kalmıştır. Bu savaşta Rumeli'de, Bulgarlar'a karşı savaşan Doğu ordusu, Makedonya ve Arnavutlukta, diğer Balkan Devletleri'ne karşı savaşan Batı ordusu bulunmaktaydı.

[30]Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, Aras Yayıncılık, İstanbul 2002, s.436-437.
[31]Bülent Yıldırım, "I.Balkan Savaşı'nda Bulgaristan Ordusu'ndaki Gönüllü Ermeni Birliği",*Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, sayı:3*, İstanbul 2008, s.80.

Savaş bu iki cephede cereyan etmiştir. Bizim asıl üzerinde duracağımız Bulgarlar'a karşı savaştığımız Doğu ordusu olacaktır[32].

Abdullah Paşa henüz seferberliğini tamamlamadan Edirne'den Kırklareli'ne uzanan bir hat boyunca 21 Ekim'de saldırıya geçmiştir. Amacı Bulgarlar'ın saldırılarını iki yandan kuşatmak ve Bulgar kuvvetlerini Tunca nehrinde sıkıştırıp geriye atmaktı. Taarruz emrini veren kişi ise Harbiye Nazırı Nazım Paşa'dır. Nazım Paşa'nın bu emri savaş planına aykırıydı. Çünkü Anadolu'dan gelecek asker takviyesi bekleniyordu. Bu askerler gelene kadar Doğu Trakya'da savunmada kalınması kararlaştırılmıştı. Bu kötü tasarlanmış plana bazı subaylar karşı çıksa da Nazım Paşa kararından vazgeçmedi. Osmanlı Devleti böyle bir taarruza hazır değildi. Gerekli hazırlıklara sahip olmadan harekete geçtiler. Bulgar ordusunun savaş planı ve mevzileşmesinden habersizlerdi. Bütün bu yetersizliklere rağmen Nazım Paşa kendisine sonsuz güveniyordu. Hatta askerlere "*Merasim elbiselerinizi yanınıza almayı unutmayın, çünkü iki ay sonra Sofya'ya girerken buna ihtiyacınız olacak*" diye emirler veriyordu.

Osmanlı'nın saldırıya geçmesi üzerine harp başlamış, Bulgar ordusu da Kırkkilise'ye doğru hareket etmiştir. Bu harp Kırkkilise ve Edirne arasında 65 kilometrelik bir alanda yapılmıştır. Bulgarlar, Osmanlı'nın taarruz gücünü kesmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. 22 Ekim akşamı şiddetli bir yağmur başlamış ve Bulgar orduları, Osmanlı ordusunu top ateşine tutmuştur. Edirne'den kuzeye doğru ilerleyen birliklerle de savaşmak zorunda kalan Bulgarlar, Osmanlı Devleti'ni büyük bir bozguna uğratmıştır[33]. Kırkkilise, muharebenin başlamasından 7-8 gün sonra düşmüştür. Böyle bir sonucu hiç kimse beklemiyordu. Bu kadar kısa bir sürede gerçekleşen galibiyet karşısında Bulgar ordusu şaşırmıştır. Osmanlı ordusu ise İstanbul'a 35 kilometre uzaklıktaki Çatalca'ya çekilmiştir. Bu hat Osmanlı – Rusya arasında yapılan 93 harbinde yapılan siperlerle hazır duruyordu. Kaçabilen Osmanlı ordusu buraya kadar gelebilmiştir. Eğer Bulgar ordusu, Osmanlı ordusunun peşinden hızlı bir şekilde gelseydi bu kadar bile kaçamayabilirlerdi. Bulgar ordusu ise

[32]Mustafa Selçuk, "Marmara Havzası'nda Yaşayan Gayrimüslim Halkın Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusuna Yaptığı Yardımlar",*Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, sayı:13*, İstanbul 2008, s.96.
[33]Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913*, Homer Kitabevi, İstanbul 2013, s.34-35.

Osmanlı'nın kendilerine tuzak kurmuş olabileceklerini düşünerek ağır ağır ilerliyorlardı[34].

Lüleburgaz Muharebeleri de 28 Ekim 2 Kasım tarihleri arasında gerçekleşti. Bulgarlar, Osmanlıyı burada mağlup ederek ikinci kez galip gelmişlerdir. Geriye bir tek İstanbul'un yanı başında bulunan Çatalca hattı kalmıştır. Askerler başkenti korumak için kuvvetli bir savunmaya geçmişlerdir. Çatalca Muharebesi 15-19 Kasım tarihlerinde gerçekleşmiştir. Top sesleri İstanbul'dan duyuluyor ve herkes büyük bir endişe içerisinde bekliyordu. Hatta başkentin Bursa'ya taşınması konusunda öneriler gelmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti durumun vahametini görünce Bulgar Devleti'nden mütareke istemek zorunda kalmıştır. Fakat harp sonuçlanıncaya kadar Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ni oyalamıştır. Osmanlı Devleti varını yoğunu ortaya koyarak savaşıyordu. Nihayet Bulgarların ilerleyişi Çatalca'da son bulmuş ve Londra Konferansı başlamıştır. Hocwaechter günlüğünde bu muharebeden şöyle bahsetmiştir:

"Çatalca Muharebeleri, Türkler için bir başarı teşkil ediyor. Bunda topçuların başarısı vardır. Sükun ve vukuf ile kullanılan Krupp topları mükemmel olduğunu gösterdiği halde, Bulgar toplarının tesiri pek az olmuştur… Türk ordusunun manevi kuvveti yükseldi. Taze kuvvetler harp hattında ortaya çıkan boşlukları dolduruyorlardı. Bulgarlar pek mecalsizdi"[35].

Osmanlı Devleti daha dün egemenliği altında bulundurduğu Balkan Devletleri'ne karşı tarihin en utanç verici yenilgisini almıştır. Vatan toprağı saydığı Rumeli'yi artık kaybetmiştir. Bulgarları, başkentin yanı başına kadar sokmuştur. Sadece bununla da kalmamış burada bulunan Müslüman halkı birçok işkenceye maruz bırakmıştır[36]. Özellikle son zamanlarda Bulgaristan'da ve buraya yakın Türk köylerine saldırılar başlamıştır. Sınıra yakın köylerdeki halk evlerinden çıkamaz olmuştur. Bulgar askerleri bazen bir gecede birkaç köyü birden yakıp talan ediyordu. Halk artık ne yapacağını şaşırmıştır. Osmanlı'nın savaşı kazanmasını büyük bir

[34]Süleyman Sefer Cihan, *a.g.e*, s.68.
[35]Süleyman Kocabaş, *150 Yılda Kazandığımız Rumeli'yi 15 Günde Nasıl Kaybettik?* , Bayrak Yayıncılık, İstanbul 2012, s.68-69.
[36]Savaş Açıkkaya, "Türk Bulgar İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Bir İstisna Olarak Bulgar Algısındaki Atatürk Türkiyesi", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, C.0, S.17, 2010*, s.8.

sabırsızlıkla beklemeye başlamışlardır. Ama Osmanlı'nın ağır yenilgiler alması sonucunda ellerinde avuçlarında ne varsa satıp göç etmeye başlamışlardı[37]. Bulgaristan'ın yaptığı zulümlerden kurtulan bir Filibelinin anlattıkları şöyleydi:

"Bulgarlar Müslüman halka eziyetlere Filibe Rüştiye mektebi öğretmenlerinden başlamışlardır. Okul öğretmenleri hakarete uğrayarak Bulgar polisleri tarafından tutuklanmışlardır. Daha sonra Müslümanların evleri basılmaya başlanmış, bütün erkekler hayvanlara gördürülen hizmete zorlanmış, erkekler kışlalara eşya ve malzeme götürmek için sevk edilmişlerdir. Filibe halkının bir kısmı hapishanelere konmuş, burada kalanlara su ve ekmek verilmemiştir. Bunların altı saat uzaklıkta olan Yeniköy İslamlarını ayaklandırma teşebbüslerinde bulundukları için tutuklandıkları ifade edilmiştir. Yeniköy halkı Bulgar saldırısına karşı kendini korumak için müdafaa etmiştir."

Cenin Gazetesi ise Bulgaristan'dan gelen bir mektubu yayınlamıştır. Bu mektupta şunlar yazılıydı:

"Buradaki Müslümanların hali seferberlik ilanından beri pek acınacak durumdadır. Dindaşlarımızın görmediği hakaretler ve tehditler kalmamıştır. Evler basılıyor, soyuluyor, insanlar katlediliyor. Bulgaristan'ın her tarafında bu zulümler devam etmektedir. Bu insanlara yardım edecek Cenab-ı Haktan başkası yoktur. Bulgar Hükümeti bu cinayetleri memnuniyetle seyrediyor. İnsanlar evlerine kapanmış durumda, dinimiz tahkir ediliyor, camilerimiz taşlanıyor ve kapıları kırılıyor. Kadınlarımıza taciz ediliyor.

Hiçbir kimseden, hiçbir yerden ses çıkmıyor, çıkamıyor. Ey Osmanlılar! Bir kardeşiniz öldürülüyor, namusumuz paymal ediliyor. Biz karşılarında, vicdanlarımız bağlı gözlerimiz yaşlı seyretmeye mahkum oluyoruz. Her hakaret karşısında derin derin sukut ediyoruz.

Rusçuk'ta Karaali ve Mustafa Paşa camilerinin kapıları ve camları kırılmıştır. Asayişi sağlamak için burada bulunan Bulgar askerleri, Kırcaali mahallesinde birçok Müslümanların hanelerini basarak paralarını ve eşyalarını

[37]İsmail Bilgin, *Elveda Balkanlar Unutulan Vatan*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s.10-11.

almışlar, "param yok" diyenlerin boğazlarına süngü dayayarak tehdit etmişler, erkeklerin feslerini kadınların çarşaflarını yırtmışlar"[38].

Henüz Balkan Savaşı devam ederken ateşkes sağlanmış ve Londra'da barış görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmeler sırasında Bulgaristan, Edirne'nin kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Ancak Osmanlı Edirne'yi bırakmak istemiyordu. Nihayetinde burası bir zamanlar Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış manevi bir şehirdi. Büyük devletler ise Osmanlı'ya ortak bir nota vererek Edirne'nin terkini istemişlerdir. Bunun üzerine Kamil Paşa Hükümeti, meclisi toplayarak bu konuyu istişare etmiştir. Meclis Edirne'nin Bulgarlara terkini kabul etmemiştir. Ama ortalıkta Edirne'nin verileceğine dair söylentiler dolaşmaya başlamıştır. 23 Ocak 1913 günü İttihat ve Terakki Cemiyeti daha fazla bekleyemeyerek meclisi basmıştır. Enver ve Talat Beylerin başını çektiği bu grup Kamil Paşa kabinesini istifa ettirmiştir. Harbiye Nazırı Nazım Paşayı da vurmuşlardır. Edirne'yi vermeyi asla kabul etmeyen İttihat ve Terakki Cemiyeti henüz barış görüşmeleri devam ederken Edirne'yi kurtarmak amacıyla 2 Şubat 1913 günü taarruza başlamış fakat düşüncesizce yapılan bu taarruz başarıya ulaşamamıştır. Sadece bununla da kalmayarak Bulgarların Edirne'yi kuşatmalarına sebep olmuştur[39].

Balkan İttifakı'nın fikir babası sayılan Bulgaristan, Birinci Balkan Savaşı sonunda hayalini kurduğu "Büyük Bulgaristan"a kavuşmuştur. Makedonya'nın büyük bir bölümünü almış ve İttifak kurduğu diğer Balkan Devletleri'nin tepkisini çekmiştir. Balkan Devletleri bu savaştan en karlı Bulgaristan'ın çıktığını ve en büyük payı aldığı gerekçesiyle seslerini yükseltmeye başlamışlardır[40].

Birinci Balkan Savaşı'ndan yaklaşık iki ay sonra çıkan İkinci Balkan Savaşı, Karadağ, Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan arasında gerçekleşmiştir. Savaşın çıkış sebebi Osmanlı'dan alınan toprakların paylaşılamamasıdır. I. Balkan Savaşına katılmamış olan Romanya da Bulgaristan'ın fazla genişlemesinden kuşku duyuyordu. Zaten öteden beri Bulgaristan'la aralarında Dobruca yüzünden bir

[38]Salim Aydın, *Balkanların Acı Yüzü*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013 s.362-365.
[39]RaymondPoincare, *Paylaşılamayan Osmanlı*, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul 2013, s.26-27.
[40]Yusuf Sarınay, *"Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk –Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi", Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar İlişkileri Sempozyumu*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Eskişehir 2005, s.135.

anlaşmazlık vardı. Büyük devletler de Londra Barış Antlaşması'ndan sonra Silistre'yi Bulgaristan'dan alarak Romanya'ya vermişlerdir. Fakat bu Romanya'yı pek de memnun etmemiştir[41]. Bulgaristan da kendini bu yüzden haklı görüyordu. Balkan Savaşları öncesinde yapılan gizli antlaşmalarda Bulgaristan Makedonya'nın hemen hemen tamamını alıyordu. Yunanistan ise Epir'i ve Ege adalarını almak istiyordu. Böylece Ayastefanos Antlaşması'na uygun bir Bulgaristan kurulacaktır. Ayrıca Edirne ve Kırklareli de Bulgaristan topraklarına katılacaktır. Ayrıca bu savaşta en büyük çabayı Bulgarlar sarf etmiştir. Diğer devletlere göre en güçlü orduya sahip olan Bulgaristan'dı. Bu galibiyetin en büyük mimarı da Bulgaristan'dı. Bulgarların tezi buydu ve kendilerine göre de son derece haklı gerekçelere sahiptiler. Yunanlılar ve Sırplar ise savaş öncesinde imzaladıkları gizli antlaşmalara uymadılar. Bulgaristan'ın almış olduğu topraklara göz koymuşlardı. Bulgaristan ise kendisinden toprak talebinde bulunan Romanya'yı da karşısına alarak Yunan ve Sırp ordularına saldırdı ve böylelikle İkinci Balkan Harbi başlamış oldu[42]. Makedonya topraklarının bu kadar önem arz ediyor olmasının nedeni ise üzerinde dört Balkan Devleti'nin de (Sırbistan, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan) hak iddia ediyor oluşudur. Her birinin öne sürdüğü ortak nokta ise tarihi geçmiş ve nüfusun etnik yapısıdır. Fakat asıl önemli sebep ise bölgenin stratejik konumudur. Bölge yarımadanın kalbi konumundaydı. Hem boğazlara yakın olması hem de önemli bir ticaret limanı olması sebebiyle ekstra bir önem arz ediyordu. Makedonya'ya hakim olan yarımada'da üstünlüğü ele geçirmiş oluyordu[43].

Harbin başladığı sırada Osmanlı Devleti de Edirne'yi geri almak için harekete geçmek istiyordu. Ancak kabine ikiye bölünmüştü, bir kısım savaşmayı öngörürken diğer kısım ise büyük devletlerin tepkisini çekmekten korkuyordu. Çünkü böyle bir girişim Londra Antlaşması'nın ihlali anlamına geliyordu. İttihat ve Terakki manevi bakımdan son derece değerli olan Edirne'nin yeniden zaptını istiyordu[44]. Bu amaçla Enver Paşa hazırlıklarını yapmış ve batıya doğru ilerlemeye başlamıştı. Bulgar ordusu ise dört bir taraftan düşmanla savaşıyordu. Edirne ve Doğu Trakya'nın

[41]Emine Aşçı, *a.g.t,* s.15.
[42]Yılmaz Öztuna, *Avrupa Türkiye'sini Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı,* Babıali Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s.181,182.
[43]Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.94,95.
[44]FerozAhmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.75.

önemli bir bölümü kısa sürede ele geçirildi. Böylelikle İttihat ve Terakki kaybettiği prestije tekrardan kavuşmuş oldu[45]. Edirne'nin ve Trakya'nın bir kısmına tekrar sahip olmanın en önemli mimarları ise burada Bulgarlara karşı büyük bir direniş gösteren Müslüman halk olmuştur. Bu ayaklanmalar Bulgarları oldukça zor duruma sokarak ilerlemelerini zorlaştırmıştır[46].

Avusturya İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın yanında olmuş ve desteğini esirgememiştir. Rusya ise Sırbistan'a destek vererek bir nevi I. Dünya Savaşı öncesinde İtilaf ve İttifak bloğunun oluşmasına yol açmıştır. Bulgarlar'ın Sırplar'a yenilmesinin ardından diğer devletler de boş durmayarak Bulgaristan'a karşı harekete geçmişlerdir[47]. Savaştığı hemen hemen bütün cephelerde yenilgiye uğrayan Bulgaristan barış isteğinde bulunmuştur. Diğer devletlerin barış isteğini kabul etmesi üzerine Balkan Devletleri ile 10 Ağustos 1913'te Bükreş Antlaşması'nı, 29 Eylül 1913'te ise Osmanlı Devleti ile İstanbul Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmek zorunda kalmıştır[48].

B. Londra Barış Antlaşması

Osmanlı Devleti'nin hezimetiyle sonuçlanan Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti ve Balkan Devletleri'nin Londra Barış Antlaşması'nı imzalamalarıyla sona ermiştir. Bu antlaşma Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında dostluk ve barışı öngörmekteydi. Fakat bu barış pek de uzun süreli olmayacaktır[49].

Londra'da imzalanan bu barışla birlikte Osmanlı'nın Batı sınırı çizilmiş oluyordu. Midye-Enez hattı sınır kabul ediliyor ve Edirne Bulgar Devletine kalıyordu. Bu sınır zaten daha önceden büyük devletler tarafından kararlaştırılmıştır[50].

---

[45]LordKinross, *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2008, s.79.
[46]TetsuyaSahara, *Zulüm, Direniş ve İşbirliği: Balkan Savaşları Sırasında Güney Balkanlarda Türk-Bulgar İlişkileri Uluslararası Balkan Sempozyumu Balkan Savaşları'nın 100.yılı*, Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.271.
[47]Louis Dallot, *Siyasi Tarih*, Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları, İstanbul 1966, s.54.
[48]Mehmet Okur, *Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s.600.
[49]Pars Tuğlacı, *Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınları, İstanbul 1984, s.116.
[50]Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s.161.

Bilindiği üzere daha Balkan Savaşları devam ederken Osmanlı Devleti'nin isteği üzerine Londra'da bir sulh konferansı düzenlenmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi vermek istememesi sonucunda bu konferans bir süreliğine ertelenmiştir. İttihat ve Terakki'nin Babıali baskınıyla hükümeti devirmesi sonucu tekrar taarruza geçilmiş, bu sefer Edirne'nin tamamı elimizden çıkmıştır. Bu olay üzerine Londra Konferansı tekrar toplanmış ve barış görüşmelerine başlanmıştır[51].

30 Mayıs 1913'te Londra Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre:

1. Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olacaktır.
2. Arnavutluk ve Ege Adaları'nın geleceği büyük devletlerin verecekleri karara bırakılacaktır.
3. Yunanistan; Güney Makedonya, Selanik ve Girit'i alacaktır.
4. Bulgaristan; Kavala ve Dedeağaç'ta sınırları içerisinde olmak üzere bütün Trakya'yı topraklara katacaktı.
5. Sırbistan ise Orta ve Kuzey Makedonya'yı alacaktı[52].

Osmanlı Devleti'nin yenilgisi ile sonuçlanan Balkan Savaşı sonunda imzalanan Londra Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olmuş ve Ege adaları üzerindeki hakimiyeti de sona ermiştir. Fakat bu paylaşım Balkan Devletleri'ni memnun etmemiştir. Makedonya toprakları üzerinde çıkan anlaşmazlıklar sonucunda Balkan İttifakı bozulmuş ve bu çatışma II. Balkan Savaşına yol açmıştır. Bu savaşı fırsat bilen Osmanlı Devleti de Edirne'yi tekrardan topraklarına katmayı başarmıştır[53].

---

[51]Edward J. Erickson , *Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları , İstanbul 2013, s.310.
[52]Uçarol, *a.g.e*, s.443.
[53]Gül Tokay, *Makedonya Sorunu: Berlin'den Bükreş'e, 1878-1913, Berlin Antlaşması'ndan Günümüze Balkanlar Rumeli Türkleri Vakfı I. Balkan Toplantısı*, Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul 1999, s.64.

C. Savaşın Sonuçları

Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti tarihin en büyük mağlubiyetlerinden birini yaşamıştır. Yaklaşık bir yıl gibi kısa bir sürede Avrupa'daki topraklarının tamamına yakınını kaybetmiştir. Hıristiyan nüfusun %69'unun kaybedilmesi büyük bir moral bozukluğuna yol açmıştır. Osmanlı'nın var olan gücü iyice zayıflamış ve hasta adam olarak nitelendirilen imparatorluğun sonu yaklaşmaya başlamıştır[54]. Osmanlı Devleti savaş sonunda sadece Avrupa'daki topraklarını kaybetmekle kalmamış aynı zamanda büyük bir prestij kaybına da uğramıştır. Osmanlı Devleti, daha dün hakimiyeti altında yaşayan, küçümsedikleri Balkan Devletleri karşısında hezimete uğramıştır. Trablusgarp'ta aldıkları yenilginin ardından Balkanlarda da umduğunu bulamayan Osmanlı Devleti büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır[55].

Balkan Savaşları sonunda paramparça olan Türk ordusu yeni bir örgütlenme çabası içine girmiştir. Enver Paşa orduda modernleşme yolunda önemli adımlar atarak yaşlı olarak gördüğü aktif olamayan subayları emekliye ayırmıştır. Yaklaşık olarak 1300'den fazla subay emekli edilmiştir[56]. Orduyu yeniden inşa etme çabası içine giren Enver Bey Balkan Savaşları'ndaki hizmetlerinden ötürü ise üçer yıl kıdem verilerek paşalığa yükselmiştir[57].

Balkan Savaşları kısa sürmesine karşın doğurduğu sonuçlar itibariyle büyük felaketlere yol açmıştır. Savaş öncesinde Osmanlı'nın Avrupa'daki nüfusu 6,35 milyondur; bunların 3,24 milyonu Müslüman'dır. Savaştan sonra ise Arnavutluk hariç küçük bir azınlık durumunda kalmışlardır. Nüfus mübadelesi çerçevesinde ise Bulgaristan'dan 48.500 Müslüman ile Osmanlı'dan 46.700 Bulgar yer değiştirmiştir[58]. Osmanlı'nın iç politikası üzerinde derin etkiler bırakan Balkan Savaşları sonucunda Rumeli'den gelen göçlerin de neticesiyle Türkçülük düşüncesi güçlenmeye başlamış ve Türkçülük şuuru Osmanlı halkı arasında yerleşmiştir[59].

---

[54]A. L. Macfie, *Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, s.83.
[55]Karal, *a.g.e* , s.350.
[56]Edward J. Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s.28-29.
[57]Cemil Koçak vd., *Türkiye Tarihi 4*, Cem Yayınevi, İstanbul 2008, s.50.
[58]KlausKreiser, *Atatürk*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.89.
[59]Mustafa Yılmaz vd. , *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2008, s.97.

Büyük devletlerin savaş sonucunda iştahları daha da kabarmış ve Osmanlı Devleti topraklarına gözlerini dikmişlerdir. Avrupa'da paylaşılacak bir toprak kalmayınca rotalarını Asya'ya yöneltmişlerdir. İngiltere Arap topraklarına, Rusya Doğu Anadolu'ya, Fransa ise Suriye'ye yerleşmek için çalışmalara başlamıştır[60].

Birinci Balkan Savaşı: Sırbistan'a 590.000.000, Karadağ'a 100.000.000, Yunanistan'a 467.000.000 ve Bulgaristan'a 1.300.000.000 franka mal olmuştur. Bu paraları Balkanlı Devletler büyük devletlerden borç almışlar ve ekonomilerinde çok büyük çöküş yaşamışlardır. Balkan Devletleri içerisinde şüphesiz ki en büyük yarayı Bulgaristan almıştır. İki ay içerisinde büyük bir zaferden hezimete gerilemiştir. Selanik ve Edirne hayallerinden vazgeçen Bulgaristan Makedonya'dan da çekilmiştir. İkinci Balkan Savaşı'nda ise bütün komşuları tarafından istilaya maruz kalan yegâne ülke olmuştur. Diğer Balkan Devletleri ise önemli kazançlar elde ederek toprak ve nüfuslarını önemli ölçüde genişletmişlerdir. Balkan Savaşları Avrupa'da bir boşluğun doğmasına ve önemli çatışmaların gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu çatışmaların nihayetinde ise Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve yeni bir savaş dönemi başlamıştır[61].

D. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'da yıkıcı etkilere yol açmıştır. Osmanlı Devleti vatan saydığı topraklara veda ederken Bulgaristan ise istediklerine ulaşamamış ve "Büyük Bulgaristan" kurma hayallerinden uzaklaşmıştır. Birinci Balkan Savaşı'nda çok fazla toprak kazanan Bulgaristan İkinci Balkan Savaşı'ndan sonra daha az kazanç elde etmiştir. Bu da Bulgaristan'ı diğer Balkan Devletlerine karşı büyük bir düşmanlığa sevk etmiştir. Bundan sonra Osmanlı'yla daha sıkı ilişkiler kurarak müttefik olma yoluna gitmiştir[62]. Osmanlı Devleti ise Balkan Savaşları'ndan sonra hem büyük devletlerle hem de Balkan Devletleri'yle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bulgaristan ise İkinci Balkan Savaşı'nda aldığı yenilgiyi hala hazmedememiştir. Özellikle Rusya'nın, bu savaşta Romanya'nın

[60]Karal, *a.g.e* , s.352.
[61]Hall, *a.g.e*, s.184,186,190.
[62]Öztuna, *a.g.e*, s.197.

yanında yer alıp Bulgaristan'ın karşısında durması büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini güçlendirmeye karar vermiştir[63].

29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması'yla sınırlar tamamen çizilmiş Edirne ve Kırklareli Osmanlı Devletine bırakılmıştır. Antlaşmanın imzalanmasının ardından Osmanlı ve Bulgaristan arasında ikili ilişkiler başlamıştır. Siyasi, iktisadi, zirai anlamda gelişmeye başlayan yakınlaşma Birinci Dünya Savaşı'nda da iki ülkenin müttefik olmasıyla devam etmiştir[64].

Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı Devleti topraklarının üçte birini kaybetmiştir. Oldukça verimli olan Rumeli topraklarının elden çıkışı Osmanlı'ya zirai anlamda büyük darbe vurmuştur. Toprak kayıplarının ardından Osmanlı'ya ciddi göç dalgaları başlamıştır. Bu göçlerin ardından Osmanlıcılık, İslamcılık gibi düşünceler yok olmaya başlamış ve yerini Türkçülüğe bırakmıştır.

Sadece toprak kaybetmekle kalmayan Osmanlı Devleti prestij kaybına da uğramıştır. Daha dün egemenliği altında bulunan Balkan Devletlerine karşı yenilmesi, dış politikada da etkinliğini tamamen yok etmiştir[65]. Bütün bu olanlardan sonra Osmanlı Devleti ciddi bir moral bozukluğuna düşmüştür. Halk artık her şeyin bittiğine inanarak istikballerinden şüphe etmeye başlamıştır. Büyük devletlerin ise iştahları iyice artmış ve Osmanlı topraklarına göz dikmişlerdir. Hatta çoktan aralarında gizli antlaşmalara başlamış ve Osmanlıyı paylaşma yoluna düşmüşlerdir.

İttihat ve Terakki partisinin ise baskınlığı iyice artmış, siyasette önemli bir güç haline gelmiştir. Kısaca Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nın ardından hem prestij kaybına hem de toprak kaybına uğramıştır. Ulusçuluk düşüncesi yaygınlaşmış,

---

[63]Ayşe Eryaman, *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Türk-Bulgar İlişkileri*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s.50.
[64]Aydın, *a.g.e*, s.476.
[65]Gülay Özgür, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir 2008, s.30,31.

İttihat ve Terakki Partisi etkin bir güç olmuştur. Bunun ardından Osmanlı Devleti kendini yenilemeye başlamıştır[66].

Bu yenilenme özellikle askeri alanda gerçekleşmiştir. Eski sisteme göre düzenlenmiş olan Osmanlı ordusu artık paramparça olmuştur. Alaylı ve mektepliler arasında meydana gelen sürtüşmelere son verilmeye çalışılarak ordu eğitilmeye başlamıştır. Balkan Savaşları'nda alınan yenilginin ardından Türk ordusu muazzam bir örgütlenme çabasına girmiştir[67].

Yenilgiden sonra bir yandan orduyu modernize etmeye çalışan Osmanlı Devleti diğer yandan dış politikadaki yalnızlığından kurtulmak istiyordu. Bunun için çeşitli ittifak girişimlerinde bulunmaya başlamıştır. Hem yalnızlığından kurtulmayı hem de büyük Avrupalı devletler tarafından taviz koparmayı düşünen Osmanlı'nın yüzüne bütün kapılar kapanmıştır. Önce Fransa'ya sonra İngiltere'ye başvuran Osmanlı Devleti hiçbir şekilde olumlu bir geri dönüş alamamış ve bir kez daha hayal kırıklığına uğramıştır. Bunun üzerine Almanya ile yakınlaşmaya başlamış ve ittifak kurma yoluna girmiştir[68].

E. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Bulgaristan'ın Genel durumu

Balkan Savaşları'ndan yeni çıkan Bulgaristan içte ve dışta pek çok problemle karşı karşıya kalmıştır. Birinci Balkan Savaşı'yla kazandığı yerleri İkinci Balkan Savaşı'nda kaybedince halk ayaklanmaya başlamış, halkın kızgınlığını dindirmek için de önce savaş sorumluları yargılanmaya başlanmıştır. Pek çok asker bu yenilgiden mesul tutulmuş ve yargılanmıştır[69].Geşof ve Danef kabinelerinin iktidarda bulunduğu müddetçe yaptıkları işler incelenmek üzere meclise sunulmuştur. Sunulan bu önergede Geşof ve Danef kabineleri Balkan Savaşları'nda alınan yenilgiden mesul tutulmuştur. Osmanlı Devleti barış teklifinde bulunduğu halde Londra Müzarekesini gereksiz yere uzatmakla ve daha sonra ise ülkeyi ikinci bir harbe sokmakla suçlanmışlardır. Ayrıca ordu levazımlarını kötüye kullanan, harp

[66]Karal, *a.g.e.* , s.349.
[67]Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum*, s.29-30.
[68]Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, *Balkanlar El Kitabı*, s.607-608.
[69]Aşçı, *a.g.t,* s.27,91.

ganimetlerini kendi aralarında paylaşan ve Bulgar ordusunda casusluk yapanlarda beyan olunmuştur[70].

İç ayaklanmalarla uğraşan Bulgaristan'da ekonomik sıkıntılar da baş göstermeye başlamıştır. Ülkenin içine düştüğü durumdan kurtulabilmesi için dışarıdan borç almaya karar verilmiş ve Avrupa bankalarından 500 milyon kadar borç alınmıştır. Bulgaristan yaşadığı maddi zorlular sebebiyle bu borcu almaya mecbur kalmıştır. Borç almak için ilk olarak Paris'e başvurmuş fakat Fransız hükümeti bu borcu vermek için birçok siyasal şart ileri sürmüştür. Bu şartlar doğrultusunda Bulgaristan'dan Sırbistan ve Yunanistan'a karşı herhangi bir harekette bulunmaması ve Balkanlardaki statükoyu bozmayacağı konusunda teminat istenmiştir. Bu şartları kabul etmek istemeyen Bulgaristan, Berlin bankalarına başvurmuştur. Almanya, Fransa gibi siyasi şartlar öne sürmese de ağır maddi şartlar koşmuşlardır. Bu sırada Fransa, Bulgaristan'ın Almanya'ya müracaatından hiç hoşlanmamış ve eğer Almanya'dan borç alınırsa bir daha Fransa'dan hiçbir şey beklenmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur. Fakat Fransa'nın sunduğu siyasi şartları kabul etmek istemeyen Bulgaristan Almanya'dan borç almak zorunda kalmıştır. Bulgaristan aldığı bu meblağın bir kısmıyla borçlarını ödeyecek diğer kısmını ise orduya ve harp sırasında hasar gören yol, köprü ve imarethanelerin tamirine harcayacaktı[71].

Bulgaristan İkinci Balkan Savaşı'nda aldığı mağlubiyetten sonra ülkenin de içine düşmüş olduğu kötü durumu dikkate alarak barışsever bir politika izlemeye çalışmıştır. Zaten ülkenin de içinde bulunduğu durum başka koşullara imkan vermemektedir. Hatta konuyla ilgili Bulgar Başvekili Radoslavof bir açılışta beyan ettiği nutkunda; büyük devletlerle olan ilişkilerin son derece yolunda olduğu, Osmanlı Devleti ile de ortak menfaatler doğrultusunda dostane ilişkiler kurulduğunu belirtmiştir. Ayrıca diğer komşu devletlerle tekrar ilişki kurma yoluna gidildiğini ve ilişkilerin giderek düzeldiğini söylemiştir. Yalnızca Yunanistan ile olan ilişkilerin gergin olduğunu söyleyen Radoslavof bunun sebebini de Yunanistan'ın, Makedonya

[70]Eryaman, *a.g.t*, s.26.
[71]Eryaman, *a.g.t*, s.27-28.

Bulgarlarına kötü muamele yapmasına ve Bulgar esirlerini hala alıkoyduğuna bağlamıştır[72].

Bulgaristan'da Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi askeri anlamda yenileşme hareketine girişmiştir. 1913'te Sofya Ateşemiliterliğine atanan Mustafa Kemal Atatürk Bulgaristan'ın 250 milyon franklık çeşitli top, tüfek ve çok sayıda mühimmat almak istediğini rapor etmiştir. Ayrıca 192 makineli tüfek, 440 saha topu, 220 bin tüfek, 170 dağ topu almak istediğini beyan etmiştir[73].

Bulgar hükümeti sınırlarını güvence altına alabilmek için bazı noktalara büyük ölçüde asker yığmaya başlamıştır. Fakat Batı Trakya'da diğer bölgelere nazaran daha fazla kuvvet bulundurmuştur. Sırp ve Yunan hudutlarında hiçbir askeri tedbire başvurmayan Bulgaristan'ın bu tutumu ve birçok harp mühimmatı toplaması Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekmiştir. Edirne'nin herhangi bir durumda ani bir saldırıya uğrama tehlikesi Osmanlı Devleti'ni de birtakım tedbirler almaya itmiştir. Rumeli'ye asker takviyesinde bulunmuş ve mühimmatlar yenilenmiştir. Herhangi bir tehlike olup olmadığına karşı Bulgar dostluğu araştırılıp değerlendirilmiştir[74].

İkinci Balkan Savaşı'nın ardından dış politikada yalnızlaşan Bulgaristan kendisiyle aynı kaderi paylaşan Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Sırbistan, Romanya ve Yunanistan karşısında aldığı büyük yenilginin ardından "Büyük Bulgaristan" ı kurma hayallerinden oldukça uzaklaşmıştır. Bu amacını gerçekleştirmek uğruna ise Almanya, Avusturya ve Osmanlı'nın yer aldığı İttifak grubuna dahil olarak Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır[75].

F. Bulgaristan'ın Savaş Öncesi Sergilediği Tarafsız Politika

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı başladığı zamanlarda tarafsızlığını koruyan bir ülkeydi. Gerek İtilaf Devletleri gerekse İttifak Devletleri Bulgaristan'ı yanlarında savaşa sokabilmek için her yola başvurmaktan kaçınmamışlardır. Fakat Bulgaristan savaşın ilk zamanlarında beklemeyi tercih etmiş ve olayların gidişatına göre hareket etmiştir. Çünkü kendince başka hesapları bulunmaktaydı. Öncelikle Sırbistan'ın tutumlarından hiç hoşnut değildi. Bu nedenle Sırbistan'a karşı savaşmakta olan

[72]Eryaman, *a.g.t*, s.52.
[73]Aşçı, *a.g.t*, s.27-91.
[74]Eryaman, *a.g.t*, s.34.
[75]Bayraktarova, *a.g.t*, s.47.

Avusturya'ya sempati duyuyordu. Ayrıca Bükreş Antlaşması'yla elinden alınan toprakları Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'dan geri kazanmak istiyordu[76].Bulgaristan'ın en büyük isteği Yunanistan ve Sırbistan'ın elinde bulunan Makedonya toprakları ve Romanya'nın sahip olduğu Dobruca'nın güney kısımlarını ele geçirmekti[77].

Bulgaristan, Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a harp ilan ettiğini duyunca büyük bir sevinç yaşamıştır. Hatta Bulgar kamuoyu Sırbistan'ın tamamen ortadan kalkmasını ve Makedonya'nın tekrardan Bulgaristan topraklarına katılmasını arzu ediyordu. Ülkede Sırp düşmanlığı o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki Avusturya ordusuyla beraber Sırbistan'a karşı savaşmak için gönüllü olarak yazılmaya teşebbüs edenler bile olmuştur. Tam da bu sıralar Sırbistan'ın genel seferberlik ilan ettiği haberi gelmiştir. Sırbistan Makedonya'daki askeri birliklerini eski Sırbistan'a çekmiş ve Makedonya'da sadece 2000 civarı asker bırakmıştır. Bu durum Bulgaristan'ı Makedonya topraklarını tekrar ele geçirme konusunda ümitlendirmiştir. Bazı Bulgar milliyetçileri bu savaşı Üçüncü Balkan Savaşı olarak değerlendirmiş ve Avusturya-Macaristan ile beraber Sırbistan'a karşı savaşıp İkinci Balkan Savaşında kaybettikleri yerleri geri almayı ümit etmişlerdir[78]. Diğer yandan Rusya'nın da İstanbul ve Boğazları ele geçirerek kendisini kuşatmasından korkuyordu. Tam da bu düşünceler içerisindeyken başlayan Çanakkale Savaşı, Bulgaristan'ı frenleyerek biraz daha beklemesini sağlamıştır. Çünkü Bulgaristan kazanan tarafla beraber savaşa girmeyi uygun görüyordu[79].

II. Balkan Savaşı sonunda kaybettiği toprakları tekrar geri almak isteyen Bulgaristan, Romanya'dan Dobruca'yı, Yunanistan'dan Kavala ve Serez'i, Sırbistan'dan ise Makedonya topraklarını alarak "Büyük Bulgaristan" ı kurmak istiyordu. Bulgaristan'ın özellikle istediği topraklar Makedonya topraklarıydı. Bu topraklar ise Sırbistan'ın elinde bulunuyordu. Fakat Avusturya'nın, Sırbistan'a açtığı savaş Sırbistan'ı çok zor duruma düşürmüştür. Bulgaristan ise bu durumu lehine çevirebilirdi. Bu nedenle Avusturya'ya sempati duyuyor ve Balkanlarda üstün durumda bulunan İttifak Devletleri'yle birlikte savaşmayı düşünüyordu. Zaten

[76]Uçarol, *a.g.e*, s.500.
[77]Jelavich, *a.g.e*, s.125.
[78]Eryaman, *a.g.t*, s.63.
[79]Uçarol, *a.g.e*, s.500.

Avusturya ve Almanya'nın Rusya'ya karşı yaptığı saldırılar bu iki devletin galibiyetiyle sonuçlanmıştı. Bu yüzden Bulgaristan, Rusya'dan korkmuyordu. Romanya'nın arkadan bir darbe vurabileceği ihtimaline karşı da temkinli davranıyordu. Fakat Çanakkale Savaşı'nda İttifak Devletleri'nin aldığı bir yenilgi durumu tersine çevirebilirdi.

Bulgaristan her ne kadar tarafsız kalmaya çalışsa da birtakım sebeplerden dolayı kendini İttifak Devletleri'ne daha yakın hissediyordu. Bu sebeplerden bir tanesi de Bulgar Çarı Ferdinand'ın Avusturya(Viyana) doğumlu olmasıdır. Dolayısıyla Avusturya ile aralarında akrabalık bağları mevcuttu. Bunların yanı sıra 23 Şubat 1914'te Bulgaristan'da yapılan seçimlerde liberal parti çoğunluğu sağlamış ve bir bildirge yayımlamıştır. Bu bildirgede Avusturya-Macaristan ile olan ilişkilerinin İtilaf Devletleri'ni rahatsız etmeyecek düzeyde geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca Bulgaristan içinde bulunduğu şartlar itibariyle güçlü devletleri karşısına alıp arasını açmak istemiyordu. Bu nedenle savaşa girene dek denge politikası izlemeye karar vermiştir. Bulgaristan bu tutumu ile İtilaf Devletleri'ne karşı tarafsız, Almanya ve müttefiklerine ise lütufkar tarafsız bir politika takip etmiştir. Almanya ve müttefiklerine yönelik bu lütufkar tarafsızlığı Bulgar Maliye Bakanı Dimitır Tonçev, Alman Dışişleri Bakanı Alfred Zimmermann'a gönderdiği mektupta:

"*Savaş başladıktan sonra Bulgaristan'ın Avusturya-Macaristan ve Almanya'ya karşı lütufkar bir tarafsızlık ilan ettiğine dair çok sayıda kanıt mevcuttur. Bu kanıtlardan biri Almanya'dan Türkiye'ye yola çıkan askeri nakliyelerin Bulgar topraklarından serbest geçişine müsaade edilmesi, diğeri ise Sırbistan'a gidecek olan Rus askeri nakliyelerin Bulgar topraklarından serbest geçişine izin verilmemesi"* sözleriyle ifade etmiştir[80].

Bu esnada Sofya'da bulunan Mustafa Kemal Bulgaristan'ın Ege Denizine çıkışına izin verilmesi halinde İtilaf Devletleri'nin, Bulgaristan'ı yanlarına çekebileceğini düşünüyordu. Lakin Almanlar, Bulgaristan üzerinde baskılarını

[80]Ökkeş Narinç, Mustafa Ekincikli, "Balkanlarda Denge Oyunu 1914*" Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S.10, 2017, s.146.

artırabilirlerse Bulgaristan'ın İttifak bloğunda yer alabileceğini belirtiyordu. Buna istinaden Sofya'da ateşe iken 7 Mart 1914 tarihli raporunda:

"Bulgarların, Makedonya'dan Sırp ve Yunanlıların elinde geçen kısımları yeniden ele geçirmek ve Romanyalıların aldıkları yerleri geri alarak yaralarını tedavi etmeyi tasarladıklarını belirtmiş ve Bulgar asker gücünün hem Romanya hem de Yunanistan ve Sırbistan'a meydan okumaya gücünün yetmeyeceğini belirterek Osmanlı ile ittifakın ve Romanya'nın tarafsızlığının sağlamanın Bulgaristan açısından gerekli olduğunu" vurgulamıştır[81].

Birinci Dünya Savaşı öncesi kutuplaşmayı kendine fırsat çeviren Bulgaristan, son ana kadar beklemiştir. Bu süre içerisinde tarafsız kalması hususunda İtilaf Devletleri'nin büyük bir baskısı da mevcuttu. Şayet Bulgaristan, İttifak Devletleri'nin yanında yer alıp Osmanlı ile beraber Sırbistan'a saldırırsa tarafsız kalacağını bildiren Yunanistan da İtilaf Devletleri'nin yanında harekete geçeceğini bildiriyordu[82].

İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'de yenilmesi üzerine Bulgaristan İttifak bloğunda yer almaya karar vermiştir. Böyle bir kararı almasında en büyük etken Yunanistan ve Sırbistan'dan almak istediği topraklar olmuştur. İtilaf Devletleri'nden bu istediği yerleri alamayacağını bilen Bulgarlar bu bölgeleri kendilerine sunan Almanya ve Avusturya – Macaristan safına yönelmişlerdir. Romanya ve Yunanistan İtilaf bloğunda yer alırsa kendine vaat edilen Dobruca ve Makedonya topraklarını almak üzere anlaşmışlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nden Dedeağaç ve Dimetoka'yı da alarak bu mücadeleye dahil olmuştur[83].

G. Osmanlı Devleti'nin Stratejik Önemi

Osmanlı Devleti ve Bulgaristan sahip oldukları stratejik önemden dolayı Birinci Dünya Savaşı'nın içine çekilmişlerdir. Savaş başladığı yıllarda "Hasta Adam" olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'nin toprakları İtilaf Devletleri'nce paylaşılmaya başlanmıştır. Stratejik açıdan büyük bir öneme sahip Osmanlı

[81]Zeynep Özbek, *a.g.t,* s.24-25.
[82]BOA, *DH.EUM, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti)* Dosya nr:2 Gömlek nr:9.
[83]Muzaffer Başkaya, "İngiliz Basınına göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşından Çekilişi ve Selanik Antlaşması" , *Akademik incelemeler Dergisi* , Sayı 1, 2015 , s.57.

toprakları üzerinde pek çok devlet hak iddia etmiştir. Zaten Osmanlı Devleti'ni müttefik olarak yanlarına almamalarının en büyük sebebi Osmanlı mirası üzerindeki çıkarları olmuştur. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını istemişlerdir. Özellikle Rusya bu konuda çok ısrarcı davranmıştır. Çünkü Rusya'nın evvelden beri İstanbul ve Boğazlara sahip olma düşüncesi vardı. Ayrıca Osmanlı Devleti tarafsız kalırsa müttefik devletler Boğazlar yoluyla Rusya'ya yardımda bulunabileceklerdi.
Almanya ise Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi hususunda çok aceleci davranıyordu. Çünkü Almanya Osmanlı Devleti'nin stratejik konumundan yararlanmak istiyordu. Eğer Osmanlı kendi saflarında savaşa girerse Boğazlar İtilaf Devletleri'ne kapanacaktı. Böylelikle müttefik devletler Rusya'ya yardım gönderemeyeceklerdi. Bu da Rusya'nın zayıflaması ve güçsüz düşmesine sebep olacaktı. Böylelikle savaş İngiliz sömürgelerine kadar yayılacak ve Almanya'nın büyük ölçüde yükü hafifleyecekti[84].

Savaş başladığı yıllarda Osmanlı Devleti'nin yüz ölçümü 2.410.000 kilometrekareydi. Asya kıtasında Arap ülkeleri ve Anadolu, Avrupa'da ise Doğu Trakya ve başkent olan İstanbul'u elinde bulunduruyordu. O sıralarda Osmanlı toprakları Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere gibi ülkelerin topraklarına aşağı yukarı eşit durumdaydı. Fakat bu uzunluk ve sınırların genişliği çarpışılacak pek çok cephe anlamına geliyordu. Sınırların uzunluğu toplam 2000 kilometreydi. İmparatorluğun doğusunda İran bulunuyordu. Güneyi İngiltere kuzeyi de Rus nüfuzu altındaydı[85].

H. Bulgaristan'ın Stratejik Önemi

Bulgaristan'a baktığımızda hem İtilaf hem de İttifak Devletleri açısından önemli bir konuma sahip olduğunu görüyoruz. Bulgaristan, coğrafyası açısından çok önem teşkil eden bir yer konumundaydı. Bu nedenle Bulgaristan'ı yanına çeken taraf Osmanlı Devleti, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya'yı da baskı altında tutabilecekti. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'yle Avrupa'da sınırı olan tek devlet de Bulgaristan'dı. Eğer Bulgaristan İtilaf bloğunda yer alırsa Osmanlı Devleti'nin Avrupa ile bağlantısı tamamen kesilir ve müttefiki olduğu Almanya ve Avusturya –

[84]Uçarol, *a.g.e*, s.467-468.
[85]Karal, *a.g.e* , s.403.

Macaristan'dan yardım alma olanağı kalmazdı[86]. Hatta İtalya, Bulgaristan'ın İtilaf bloğunda yer alması halinde Osmanlı Devleti'nin daha kolay alt edilebileceği düşüncesindeydi[87]. Eğer İttifak bloğunda yer alırsa da Osmanlı Devleti Bulgaristan vasıtasıyla Avrupa ile bağlantı kurabilirdi. Bu nedenle her iki taraf da Bulgaristan üzerinde önemle durmuş ve pek çok ödünler vererek Bulgaristan'ı yanlarına çekmeye çalışmışlardır[88].

Osmanlı Devleti ise Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce Almanya tarafından yardım alacağına dair birçok vaatten sonra savaşa girmeye karar vermiştir. Fakat savaşa girmesine rağmen Almanya'dan gerekli yardımı alamamıştır. Çünkü Almanya ile aralarında hiçbir kara bağlantısı yoktur. Ayrıca Sırbistan'ın Avusturya'ya karşı direnişte bulunması bu yardımlaşmayı daha da zorlaştırıyordu. Bu sorunu çözmek için Bulgaristan'ı yanlarına çekmeleri şarttı. Eğer böyle giderse İttifak bloğu çok kolay parçalanabilirdi. Bu nedenle Bulgaristan kilit noktayı teşkil ediyordu.

Bulgaristan'ın ise kendince farklı hesapları mevcuttu. İkinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği yerlerin hepsini geri almak istiyordu. Bundan ötürü Çanakkale Savaşı'nın sonlanmasını ve işini sağlama almayı hedefliyordu. Ve nihayet İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'de bozguna uğramalarının ardından Bulgaristan İttifak Devletleri'yle görüşmelere başlamıştır. Aldığı pek çok tavizler neticesinde 6 Eylül 1915'te Almanya ve Avusturya – Macaristan ile yaptığı görüşmelerin ardından 35 gün içerisinde Sırbistan'a savaş ilan edeceğini duyurmuştur. Böylelikle İttifak Devletleri Bulgaristan'ı yanlarında savaşa sokarak önemli bir avantaj elde etmişlerdir[89].

---

[86]Özbek, *a.g.t* ,s.24.
[87]BOA, *HR.SYS, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi)* Dosya nr:2105 Gömlek nr:28.
[88]Özbek, *a.g.t*, s.24.
[89]Sarınay, *a.g.m*, s.136.

II. BÖLÜM

MÜTTEFİK İKİ DEVLET: OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN

A. Savaş Öncesi Osmanlı-Bulgar Yakınlaşması

Osmanlı Devleti daha Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce diplomatik yalnızlığından kurtulmak için birtakım girişimlerde bulunmuş, İngiltere, Rusya ve Fransa'ya yanaşarak ittifak kurmaya çalışmıştır. Fakat umduğunu bulamamış ve bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine Almanya ve Avusturya-Macaristan'a yanaşmış ve 2 Ağustos 1914'te bir Savunma İttifakı Antlaşması imzalamışlardır. Antlaşmanın ardından Almanya, Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan ve Romanya ile ittifak yapması konusunda baskılara başlamıştır. Bulgaristan ve Romanya'nın savaşa girmesiyle Avusturya-Macaristan'ın yükü hafifleyecek ve Karadeniz'in batısında Rusya sıkıştırılmış olacaktı. Almanya, Osmanlı Devleti üzerinde baskısını iyiden iyiye arttırmaya başlayınca Osmanlı Devleti Alman büyükelçisi Wangenheim ile görüşmüştür. Bu görüşme sonucunda, eğer Bulgaristan savaşa girmezse ve Romanya tarafı da emniyete alınmazsa Osmanlı Devleti'nin savaşta aktif bir rol almayacağını belirtmişlerdir. Bu ortamı sağlamak içinde Talat Paşa ve Halil Bey'in Bulgaristan'a gideceğini bildirmişlerdir. Konuyla ilgili Talat Paşa hatıralarında;

"*Nazırlar heyetinin bir toplantısında Almanya ve Avusturya elçilerine Bulgaristan ve Romanya'nın durumları anlaşılmadan Türkiye'nin acele bir şekilde savaşa girmesinin hem müttefiklerinin hem de Türkiye'nin menfaatlerine aykırı olacağının bildirilmesine ve Bulgaristan'ı elde etmek için çaba göstermeye onların ikna edilmesi gerektiğine karar verildi*" ifadelerini kullanmıştır.

14 Ağustos 1914'te ise Ercümen'i Vükela toplantısı düzenlenmiş ve şu kararlar alınmıştır:

- Bulgaristan'ın seferberliğini hemen ilan etmesini ve bu ilanın ardından onların harekete geçmesini sağlamak. Daha sonra Halil Bey Bükreş'e gidip Yunan delegeleri ile Adalar meselesini görüşecek ve iki devlet arasında adaların malum olan şartlar dâhilinde Osmanlı Devleti'ne bırakılması şartıyla anlaşma imzalanmasına çalışılacaktır.

- Birinci maddenin gerçekleştirilememesi durumunda Osmanlı-Romanya-Bulgaristan arasında İttifak imzalanmasına çaba harcanacaktır. Romanya'nın tarafsızlığı kesin bir şekilde sağlandıktan sonra Bulgarların bir an önce harekete geçmesi için uğraşılacaktır. Bulgarlarla bu şart dahilinde bir anlaşma yapılacaktır.

- Adalar ve Selanik çevresinin Yunanistan'a, Besarabya'nın Romanya'ya, Manastır ve çevresinin Osmanlı Devleti'ne verilmesi şartıyla dört devlet arasında Üçlü İtilaf grubunun aleyhinde hareket edecek şekilde bir anlaşma sağlanmaya çalışılacaktır[90].

Osmanlı Devleti her ne kadar savaşa girme taraftarı olmasa da gerek Bulgaristan'ın çekimser tavrı gerekse Almanya'nın baskı ve istekleri doğrultusunda daha fazla dayanamayarak Birinci Dünya Savaşı'na girmiştir. Halbuki Romanya ve Bulgaristan'ı yanlarına çekmeden Osmanlı Devleti savaşa girme taraftarı değildi. Gerçi Almanya ve Avusturya'nın desteği ile savaş öncesi ikili ilişkiler başlamıştı. Halil ve Talat Paşalar Sofya'ya giderek 19 Ağustos 1914'te bir antlaşma imzalamışlardır. Bu antlaşma ile iki taraf arasında barış ve dostluk vaadinde bulunulmuştur. Herhangi bir durumda birbirlerine karşı yardımda bulunacaklarını ve diğer Balkan Devletleri'ne karşı birlikte hareket edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Bu antlaşmadan sonra Talat ve Halil Paşalar Romanya'ya giderek Kral Karol'u ziyaret ederek yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Fakat Romanya bu hususta hareket serbestliğini muhafaza etmiştir[91].Bu görüşmede Talat ve Halil Beyler, Avusturya-Macaristan Büyükelçisine;

"*Bulgaristan ile anlaşma imzalanmasına yönelik Romanya'nın tereddütleri için tek gerekçe Rusya korkusudur. Romen Başbakanı Bratianu bulunduğu durum hakkında yazılı bir şey veremeyeceğini ısrarla savunmaktadır. Çünkü Romanya böyle*

[90]Narinç, Ekincikli, *a.g.m,* s.147-148.
[91]Orhan Melih Kürkçüer, *Siyasi Tarih*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1966, s.154-155.

bir yazılı beyanda bulunduğunda Bulgaristan onu Rusya'nın önünde küçük düşürecektir. Ayrıca Romanya henüz savaş için hazır değildir. Sofya'da ve İstanbul'da beyan ettiği gibi Bratianu'nun en büyük arzusu Bulgarların Makedonya'ya girmesidir. Fakat Bulgarlarla yazılı bir anlaşma yapmak ise Romanya için mümkün görünmemektir" şeklinde bilgi vermiştir[92].Bunun üzerine Bulgaristan ile olan ikili ilişkiler daha sıkı tutulmaya çalışılmıştır[93].

Bulgaristan, Osmanlı Devleti'yle imzaladığı ittifak antlaşmasına rağmen savaşa girme konusunda hala tarafsızlığını sürdürmekteydi. Sofya'daki Mesajeri Gazetesi muhabiri haberinde Bulgar Hükümet başkanının parlamentoda Bulgaristan'ın tarafsızlığını resmen açıkladığını duyurmuştur[94]. Bunun üzerine konuyla ilgili askeri ateşe General Fiçev ile görüşülerek Bulgaristan'ın Sırp ve Yunanlılara karşı Osmanlı Devleti ile beraber savaşması konusunda telkinlerde bulunulmuştur. Generalin verdiği cevap ise *"...Türklerin düşüncesi Gümülcine havalisine sahip olmaktır. Hâlbuki bu topraklar bütün Makedonya'dan çok daha kıymetlidir. Hiçbir şekilde bu toprakları Türklere terk edemeyiz"* şeklinde olmuştur. Konuyla ilgili bu yaklaşımdan sonra Mustafa Kemal, Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'yle beraber savaşa girmesinin mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Hatta yaptıkları ittifak antlaşması gereğince Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne saldırsa bile Bulgaristan kılını bile kıpırdatmayacaktır. Yarbay İsmail Hakkı Bey'de Sofya ziyareti dönüşünde aynı kanaate varmıştır.

Bu sıralarda Enver Paşa da Bulgaristan'ın tutumunu öğrenmek amacıyla Sofya'ya bir heyet göndermiştir. Karargâhı umumî ikinci kurmay başkanı Hafız Hakkı Bey ile şimendifer ve nakliyat şubesi müdür muavini Binbaşı Refik Bey'inde aralarında bulunduğu heyete Sofya'da bulunan Mustafa Kemal'de katılmıştır. Bulgaristan ise, Harbiye Nazırı General Boyacıev, Genelkurmay Başkanı General Genev ve ikinci başkanı Albay Jekov'u görevlendirmiştir. Tam da görüşmeler devam ederken 6 Eylül 1914'te Marne savaşı patlak vermiş ve Almanya yenilgiye uğramıştır. Bunun üzerine Bulgaristan savaşa girme konusunda yine tereddüde düşmüştür.

---

[92]Narinç, Ekincikli, *a.g.m*, s.153.
[93]Kürkçüer, *a.g.e*, s.154-155.
[94]BOA, *HR.SYS*,Dosya nr:2402 Gömlek nr:13.

1. Osmanlı-Bulgar Antlaşması (6 Eylül 1915)

Bulgaristan'da savaşa girilip girilmemesi konusunda çok farklı görüşler vardı. İktidarda bulunan Radoslavof Hükümeti bu savaşı, Balkan Savaşı'nda kaybettiği yerleri geri almak için bir fırsat olarak görüyor ve ona göre bir tutum geliştirmeyi düşünüyordu. Diğer grup ise Rus yanlısı olan Halk Partisi, Radikal Parti, Geniş Sosyalistler ve Çiftçi Birliği gibi partiler ise savaşa girilmeden, Rusya'nın desteğini alarak sorunları çözme taraftarıydılar. Diğer gurup ise Rusya'nın Balkan Savaşları'nda Sırbistan'ın yanında yer almasından dolayı ona hiç güvenmiyor ve Almanya'nın yanında savaşa girilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca Makedonya'nın kaybı dolayısıyla Sırbistan'dan intikam alınmalı ve kaybedilen topraklar tekrar geri kazanılmalıydı[95].

Bulgaristan savaşa girme konusunda istişareler yaparken Osmanlı Devleti, Almanya'nın baskılarına daha fazla dayanamayarak Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmuştur. Bulgaristan ise 19 Ağustos 1914'te gerçekleşen Osmanlı – Bulgar ittifakına rağmen hala tarafsızlığını sürdürmekteydi. Çanakkale Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin galip gelmesiyle birlikte Bulgaristan bazı tavizler almayı şart koşarak savaşa girmeye karar vermiştir. Osmanlı Devleti'nden birtakım toprak taleplerinde bulunarak 6 Eylül 1915'te Sofya'da bir antlaşma imzalayarak savaşa girmeye karar vermiştir. Yapılan bu antlaşmanın maddeleri aşağıdaki gibidir;

1. Osmanlı İmparatorluğu, bugünkü hududun aşağıda gösterilen şekilde düzeltilmesine muvafakat eder.

   Türk – Bulgar hududu, Tatar köy'den (Konstantinova) itibaren köşk çiftliğine kadar Tunca nehrinin sağ sahilini (Talveg) takip edecektir. Bu noktadan, hudut 130 rakımlı tepeye kadar Fikele ile Tunca arasındaki tepeler hattını, oradan düz olarak ve Hacı köy ve Sökenden geçerek batıya döner ve 253 rakımlı tepenin en yüksek noktasına varır, Paşamahalle ve Üsküdar'ı Bulgaristan'a bırakır, Doğanca ve Üsküdar arasından geçer, Duranca'yı Türkiye'ye bırakır ve Meriç'in sol kıyısından iki kilometre uzakta bir noktaya varır. Bu noktadan Karaağaç kelimesinin K harfine kadar hudut, Meriç'in sol kıyısının en çok 1,5-2

[95]İbrahim Kamil, "Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi İle İlgili Bilinmeyen İki Belge"*Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.2, 2016, s.90-91.

Km. kuzeyinde olmak üzere ikinci maddede de zikredilen hudut komisyonu tarafından çizilecektir. Karaağaç'ın K harfinden, Karaağaç Bulgaristan'da kalmak üzere hudut Karaağa.-Edirne şosesinin ortasından geçer ve düz bir çizgi halinde Demirtaş'ın Ş harfine kadar devam eder, buradan tekrar Meriç'i geçer ve Meriç'in sol kıyısından 1-2 kilometre uzağında olarak, bu nehrin sol kıyısını takip eder ve denizde nihayet bulur. Bu hudut, ikinci maddedeki prensiplere göre hudut komisyonu tarafından çizilecektir. 1:200.000 ölçülü Avusturya haritası esas tutulacaktır.

2. Bundan evvelki maddede sözü geçen hudut komisyonu, bir Alman, bir Avusturya – Macar ve İsveç askeri murahhaslarından teşekkül edecektir. Bunlar, lüzumu kadar Kartograf alabileceklerdir. Komisyon, çalışmalarında topografik ve iktisadi mülahazaları göz önünde tutarak, hududu, Demirtaş'ın Ş harfinden başlayarak Meriç'in ağzına kadar olan kısmını Enez'i Türkiye'ye bırakmak ve Meriç'in sol kıyısından en çok 2 kilometre uzağından geçmek üzere çizecektir.

   Komisyon antlaşmanın imzasından en geç 15 gün sonra işe başlayacak ve mümkün olduğu kadar çabuk işini bitirecektir.
3. Osmanlı Hükümeti, Bulgar demiryolları nizamnamelerine uymak şartıyla Edirne-Kuleli Burgaz arasındaki demiryolundan 5 sene müddetle en geniş bir şekilde faydalanabilecektir.
4. Terk olunan yerlerdeki demir yolu kısmına ait hukuk, vazife ve mükellefiyetler bakımından Bulgaristan Şark demiryolları şirketine karşı Osmanlı Hükümeti'nin yerini alacaktır.
5. Karaağaç ve Demirtaş arasında bir kanal açarak Meriç düzeltilinceye kadar Bulgar Hükümeti bu iki nokta arasındaki Meriç kısmından hiçbir kayda ve vergiye tabi olmaksızın faydalanabilecektir. Osmanlı vatandaşları da Meriç üzerinde seyahat bakımından Bulgar tebaasının haiz oldukları haklardan faydalanacaklardır. Eşya taşıma ve yolcu seyahat ücretleri bakımından da aynı şekilde muamele göreceklerdir.
6. Terk olunan yerlerin ahalisi iki memleket arasında yürürlükte olan sözleşme, antlaşma ve anlaşmalarda derpiş edilen haklardan

faydalanacaklar. Ve aynı mükellefiyetlere tabi olacaklardır. Osmanlı vatandaşları birinci maddede gösterilen hududun öte tarafında kalacak, emlakinden istifadeye devam edeceklerdir.

7. Bu mukavele tasdiknamelerin teatisi gününde yürürlüğe girecektir. Bu muamele murahhaslar tarafından antlaşmanın imzasından 8 gün sonra Sofya'da yapılacaktır.

Bu antlaşma Trakya'daki pek çok mühim noktayı Osmanlı Devleti'nden koparıyordu. Almanya'nın baskıları ve Bulgaristan'ı yanımıza çekmek için verdiğimiz bu tavizler Osmanlı Devleti'ni derinden sarsmıştır[96].

İmzalanan bu antlaşmanın ardından Radoslavof, Sobranya'da bir konuşma yapmış ve bu mukaveleden duydukları memnuniyeti şu şekilde dile getirmiştir:

"*...Almış olduğumuz ma'lûmâtanazaren bu mukâvele artık Türkiye meclis-i mebusânı tarafından tasvîbedilmişdir. Mezkûr mukâvelenin sizin tarafınızdan dahîtasdîk olunacağına şübheyokdur. Sizin nazr-ı tasvîbinize arz olunan mukâvelebizim hayatımıza 'â'id bir kârı te'mîn etmektedir. Bu mukâvele gösteriyor ki diplomasi tarîkiyledahî bir maksada vâsıl olmak mümkün imiş... Bu kâr bizim bî-taraflığımızınmahsûlüdür.*

Makedonya'yı dahî bu tarz ve sûretde elde etmek içün tecrübelerde bulundum ve pek çok çalışdım. Bulgar milletinin arzusunun sem'-i 'itibâra alınması ve onun tekrar kendi kanını dökmesine meydân verilmemesi ve Makedonya'nın hiçbir tarafında Sırbistan'ın eline geçmediği gibi şimdi dahî onun olamayacağı keyfiyetinin anlaşılması içün birçok teşebbüsâtda bulundum. İstirhâmâtda bulundum fakat dinletemedim.

. *İşte bu sûretde efendiler, Türkiye'den sulhen pek kıymetli kârı elde ettiğimiz halde Makedonya içün silahımızı isti'mâl etmek lazım geldi"*[97].

Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile yaptığı bu antlaşmanın ardından 6 Eylül 1915'te Almanya ve Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ile de bir antlaşma

[96]Bıyıklıoğlu, *a.g.e*, s.105-106.
[97]BOA.*HR.SFR, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Sefaretler Evrakı)* Dosya Nr:898 Gömlek Nr:65.

yaparak savaşa gireceğini belirtmiştir. Bulgaristan, bugünden itibaren 35 gün içerisinde Sırbistan'a savaş açacaktır. Savaşın ardından Bulgaristan, Sırbistan'dan Makedonya'yı, Romanya ve Yunanistan'ın da savaşa girmesi halinde Dobruca ve Yunan Makedonya'sını alacaktır. Böylece "Büyük Bulgaristan"ı kurma hayalini gerçekleştirmiş olacaktır[98].

B. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması

I.Dünya Savaşı, Avrupa kıtası ve diğer kıtalarda bulunan birçok devletin dahil olduğu ve o zamana kadar emsali görülmemiş ilk büyük savaş olmuştur. Bu savaş uluslararası alanda rekabete girişmiş gücünü bütün dünyaya kanıtlamaya çalışan devletlerin adeta gövde gösterisi haline dönüşmüştür.

Bu devletler: çatışan siyasi çıkarları, sömürge yarışı, Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu milliyetçilik akımları ve Sanayi İnkılabı'nın da etkisiyle beraber bloklaşmaya başlamışlardır. Özellikle Avrupalı devletlerin kendi aralarında giriştiği bu güç gösterisi kısa zamanda büyük felaketlerin habercisi olmuştur. Büyük devletler böyle bir savaşın patlak vereceğini önceden kestirerek gerek askeri gerek siyasi gerekse maddi anlamda düzenlemelere girişmişlerdir. Tam da bu sıralarda Avusturya – Macaristan veliahtı Arşidük Ferdinand'ın Saraybosna ziyareti esnasında "*Pirincip*" adında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi olayları iyice alevlendirmiştir. Bu olay üzerine Avusturya, Sırbistan'a savaş ilan etmiş, olaydan iki gün sonra ise Rusya Alman sınırlarını ihlal etmiştir. Böylelikle kısa sürede savaş bütün Avrupa'yı etkisi altına almıştır[99].

1. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi

Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Balkan Savaşları'ndan yeni çıkmış durumdaydı. Bu savaşların ardından Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplarına uğramış ve birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Uluslararası alanda diplomatik açıdan hiçbir söz hakkı kalmamış ve bu suretle

[98]Özbek , *a.g.t,* s.27.
[99]Özbek, *a.g.t,* s.18.

ordunun ve devletin gücü iyice zayıflamıştır. Bu nedenle pek çok alanda kendini yenileme çalışmalarına girişmiştir. Bir yandan ordu ve donanmasını yenilerken bir yandan da uluslararası bağlamda kaybettiği prestijini tekrardan kazanmaya çalışıyordu. Aynı zamanda içine düştüğü siyasi yalnızlıktan kurtulmak için diplomatik girişimlerde bulunuyordu[100].Savaşın başladığı ilk yıllarda tarafsızlığını koruyan Osmanlı Devleti gayet dikkatli davranarak tarafsızlığını korumuş ve sulh yanlısı davranmaya özen göstermiştir. Tarafsızlığına gölge düşürecek herhangi bir eylemden uzak durmaya çalışmıştır. Böylelikle kapitülasyonların kaldırılması için müzakerelere başlamış fakat olumlu bir geri dönüt alamamıştır[101].

İttihat ve Terakki liderleri ise hem yalnızlıktan kurtulmak hem de birtakım tavizler elde etmek için birbirlerine karşı ittifaklar kuran Avrupalı devletlere yanaşmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki'nin en güçlü adamlarından biri olan Bahriye Nazırı Cemal Paşa Temmuz 1914'te Paris'i ziyaret etmiştir. Trablusgarp Savaşı'nda İtalya'nın ele geçirdiği Ege Adaları'nın geri verilmesi konusunda girişimlerde bulunmuş, fakat hiçbir geri dönüt alamamıştır. Daha sonra İngiltere'ye yanaşmış fakat buradan da eli boş dönmüştür. İstanbul'da bulunan İngiliz ve Fransız elçileri ise Osmanlı Devleti'nin bu yaklaşımı karşısında çekimser davranıyordu. Fakat Alman Büyükelçisi Wangenhcim, Osmanlı'yı kendi yanlarında savaşa sokabilmek için her fırsatı iyi değerlendiriyordu.

Bu olaylar neticesinde İngiltere ve Fransa'dan olumlu bir geri dönüş alamayan Osmanlı Devleti, Almanya'ya yanaşmaya başlamıştır. Hatta Liman Von Sanders başkanlığında bir Alman heyeti İstanbul'a gelerek ordumuza eğitim vermeye başlamıştır. Bu olayların duyulması İtilaf Devletleri'ni fazlasıyla kızdırmış Liman Von Sanders'in İstanbul'a gelmesine büyük tepki göstermişlerdir. Gerçi Almanya da 1914 yılının başlarında Osmanlı Devleti'nin aldığı ağır darbelerden sonra Osmanlı ile bir ittifak yapmayı düşünmüyordu. Öyle ki Mart 1914'te Alman Genelkurmay başkanı General Von Moltke, Avusturya genelkurmay başkanı Von Hötzendorf'a konuyla ilgili şunları yazmıştır:

---

[100]Uçarol, *a.g.e*, s.465.

[101]Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, İstanbul 2013, s.56

"Türkiye, askeri bakımdan sıfırdır. Askeri heyetimizin raporları tamamen ümit kırıcıdır. Ordu anlatılması imkansız bir durumdadır. Daha önce Türkiye'den "Hasta Adam" olarak söz edildiğine göre şimdi "Ölen Adam"dan söz edilmesi gerekir. Artık yaşama gücü kalmamıştır ve kurtarılması imkansız bir halde bulunuyor. Askeri heyetimiz şifasız bir insanın ölüm döşeği başında bulunan doktorlar heyetine benziyor"[102].

Osmanlı Devleti'nin yalnızlıktan kurtulmak için giriştiği ittifak teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Almanya'nın ise Osmanlı Devleti'yle çıkarlarının uyuşması sonucunda iki devlet arasında Avusturya'nın da önerisiyle yakınlaşma başlamış ve 2 Ağustos 1914'te Sadrazam Sait Halim Paşa ile Alman Büyükelçisi Baron Von Wangenheim arasında Osmanlı – Alman anlaşması imzalandı. Bu durum sonrasında Almanya, Osmanlı Devleti'ne hemen savaşa girmesi hususunda baskılar yapmaya başlamıştır.

Almanya'nın, Osmanlı Devleti'ni bir an önce savaşa sokma çabalarına karşın Osmanlı Devleti daha temkinli davranarak bu öneriye hemen yanaşmamıştır. İttifak anlaşmasını imzaladığı gün genel seferberlik ilan etmiş ve tarafsız kalacağını belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu hareketi ise İtilaf Devletleri'nin oldukça hoşuna gitmiş ve bu duruma en çok Rusya sevinmişti. Çünkü Osmanlı'nın tarafsız kalması İngiliz ve Fransızların Boğazlar yoluyla Rusya'ya yardım gönderebilmesi anlamı taşıyordu[103].Sırbistan da Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını büyük bir memnuniyetle karşılamıştır. Hatta Osmanlı Devleti'nin, İtilaf Devletleri'ni karşısına alması halinde çok büyük kayıplara uğrayacağını öngörüyordu[104].

Bu nedenle İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne tarafsız kalması konusunda pek çok öneride bulunmuşlardır. Bu önerilere karşı Osmanlı Devleti de bazı isteklerde bulunmuş, özellikle kapitülasyonların kaldırılması, Ege Adalarının kendisine verilemesi ve Mısır sorununun çözülmesini istemiştir. Fakat İngiltere bu isteklerin hepsine karşı çıkmış ve bu sayede Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya daha

[102]Öksüz,Okur, *Balkanlar El Kitabı*, s.608-609-610.
[103]Uçarol, *a.g.e*, s.466.
[104]BOA, *HR.SYS*, Dosya nr:2402 Gömlek nr:1.

fazla yanaşmasına sebep olmuştur[105]. İngiltere'nin bu hareketi Osmanlı Devleti'nin İttifak Devletleri'yle savaşa girebileceği fikrini güçlendiriyordu. Yine de İngilizler Osmanlı Devleti'ni tarafsız kalmaya ikna edebilecekleri görüşündeydiler. Öyle ki Paris'teki İngiliz büyük elçisi Sir Francis Bertie'ye 15 Ağustos'ta gönderdiği mektupta Sir Francis Grey şöyle diyordu:

"Eğer Türkiye Almanya'nın tarafında olmayı seçtiyse tabi ki yapacak bir şey yok. Ama böyle olacağını beklememeliyiz. Eğer Belçika'da yaklaşmakta olan ilk büyük muharebe Almanlar için iyi gitmezse Türkiye'yi tarafsız tutmak çok da zor olmayacaktır. Türklere hissettirilmesi gereken Türkiye eğer tarafsız kalır Almanya ve Avusturya yenilirse Yakın Doğuyu biçimlendirebilecek barışta şu anda elinde bulunan toprakları aynen korumasını sağlayacağız. Ama eğer Türkiye Almanya ve Avusturya'nın yanında yer alırsa ve yenilirse Anadolu'da Türkiye'den alınacaklar konusunda diyecek bir şeyimiz yoktur"[106].

Osmanlı Devleti'nin savaşa girip girmemesi konusunda iki farklı görüş vardır. Birinci görüş Osmanlı'nın bu savaşta olmasını hata olarak nitelendiriyordu. Bu görüşe göre Osmanlı Devleti savaşa girecekmiş gibi askerini ve ordusunu hazırlamalıydı. Böylelikle savaş sonrasında hazırlıklı bir orduyla devlete zeval gelmezdi. Büyük devletler savaş sonunda çok fazla yıpranacakları için Osmanlı Devleti'yle savaşmayı göze alamazlardı.

Diğer grup ise içerisinde Enver ve Talat Paşalar'ın da bulunduğu ve Osmanlı'nın bu savaşta mutlaka yer alması gerektiğini söyleyen gruptu. Osmanlı Devleti eğer tarafsız kalırsa savaş sonrasında topraklarının paylaşılacağı kanaatindeydiler. Savaşmayı isteyen grup şunları söylüyordu: "*Biz Almanya ile birlikte hareket etmezsek bu durumda savaş bittiğinde dönüp bize saldırmamaları için İtilaf Devletlerinin yanında yer almalıyız. Oysaki antlaşma devletleri İngiltere, Fransa, Rusya bizimle bir ittifakın içinde yer almak istemiyor"*[107].

---

[105]Uçarol, *a.g.e*, s.467.
[106]Macfie, *a.g.e*, s.131.
[107]Emir Şekip Arslan, *Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi ve I. Dünya Savaşı Anıları,* Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s.326.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman önünde beş tane seçenek vardı:

1. Bir an önce İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmek,
2. İçerisinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın da bulunduğu itilaf bloğunda savaşa girmek,
3. İttifak Devletlerine destek vermek ama mücadelenin sonucu belli olana kadar tarafsız kalmak,
4. İtilaf güçlerine destek sağlamak ama mücadelenin sonucu belli olana kadar tarafsız kalmak,
5. Tamamen tarafsız kalmak.

Bu seçenekleri değerlendirdiğimizde her halükarda Osmanlı Devleti bu savaştan bir şekilde etkilenecekti. Almanya, Avrupa kıtasındaki en büyük güçlerden biriydi ve savaşı kazanacağına inanıyordu. Fakat kesin zafer kazanacağının bir garantisi yoktu. Ayrıca savaşı kazandıktan sonra Osmanlı'nın gelecekteki bağımsızlığını koruyacağı da garanti değildi. İtilaf Devletleri'ne verilecek bir destek savaş sonrasında toprak kayıplarına ve Osmanlı'nın parçalanmasına sebep olabilirdi. Rusya ise savaşı kazandıkları takdirde boğazları ele geçirebilirdi. Diğer bir seçenek tamamen tarafsız kalarak savaş sonucunu beklemek olurdu ama bu da riskleri tamamen ortadan kaldırabilmek için yeterli değildi[108].

Osmanlı Devleti henüz savaşa girmediği halde gelecek olan tehlikelere ve ileride savaşa girme ihtimaline karşı hızlı bir seferberliğe girişti. Almanya ile yakınlaşmaya başlayan Osmanlı Devleti ordusunu yenilemeye başladı. Savaş planı çizen kurmay subaylar seferberliğin 21 gün hatta çoğu durumda 30 ile 45 gün süreceğini düşünüyorlardı. Ordu insan gücü ve sayısı bakımından fena olmasa da ağır silahlar, makineli tüfekler ve her türlü ikmal malzemesi açısından yetersiz durumdaydı. Bu nedenle orduyu eğitmek için Almanya'dan subaylar getirilmiş ve orduda yenileşme hareketleri başlamıştır. Enver Paşa'nın fazlasıyla güvendiği ve desteklediği bu subaylar 1914'ün son aylarına kadar Osmanlı ordusunu durmaksızın eğitmiştir. Ordu çok sıkı fiziksel idman ve zorlu yürüyüşlerden geçmiş fakat yinede

[108]Macfie, *a.g.e*, s.127-128.

savaşa girmeye hazır hale gelememiştir. Almanya ise siyasi çıkarları ve menfaatleri uğruna müttefiki olan Osmanlı Devletini savaşa girmesi konusunda destekleyerek büyük bir sona doğru sürüklüyordu[109].

Bu sıralarda Akdeniz'de bulunan iki Alman zırhlısı Goeben ve Breslav 11 Ağustos 1914'te Çanakkale boğazını geçerek Marmara denizine gelmişlerdir. Devletlerarası hukuka göre Osmanlı Devleti tarafsız olduğu için savaş sonuna kadar bu gemilere el koymalıydı. Ancak Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye yaptırdığı "Reşadiye" ve "Sultan Osman" adlı iki gemiye savaş boyunca İngilizler tarafından el konulunca Osmanlı Devleti de bu iki gemiyi satın aldığını açıkladı. Böylece hem iki gemi elde etmek hem de tarafını göstermek amacıyla böyle bir yol seçen Osmanlı Devleti gemilerin adını "Yavuz" ve "Midilli" olarak değiştirerek donanmasına kattı.

Öte yandan Enver ve Talat Paşalar Almanya'nın yanında savaşa girmek için acele ediyorlardı. Almanların da üzerimizde mevcut bir baskısı vardı[110]. Nihayetinde 27 Ekim 1914'te Amiral Souchan komutasındaki Yavuz ve Midilli gemilerinin de içinde bulunduğu Türk donanması Karadeniz'e açıldı. Karadeniz'de tatbikat yaparken Rus savaş gemilerinin Karadeniz Boğazına torpil döşemek için hareket ettiği anlaşılmış ve derhal müdahele edilerek 28-29 Ekim 1914'te Rusya'nın Odessa ve Sivastopol limanlarını bombalanmıştır[111]. Bu olay üzerine Rusya 2 Kasım, İngiltere ve Fransa da 5 Kasımda Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Bu olayın ardından Osmanlı Devleti de onlara karşı 12 Kasımda savaş ilan ederek bu mücadeleye dahil olmuştur[112].

C. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rolü

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılması müttefik devletler için büyük bir avantaj sağlamıştır. Özellikle Almanya diğer devletler tarafından çember içine alınmaktan kurtulmuş ve Rus kuvvetlerinin büyük bir kısmını doğuya kaydırdığı için yükünü de hafifletmiştir. Avusturya – Macaristan ise doğusunu güvenlik altına alırken aynı zamanda yeni bir müttefike kavuşmuştur. Almanya,

---

[109]Erikcson, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı*, s.27.
[110]Uçarol, *a.g.e*, s.467
[111]Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, s.90
[112]Uçarol, *a.g.e*, s.467.

İngiltere'nin Süveyş kanalını ele geçirerek Hindistan'daki sömürgeleri tehdit etme fırsatını bulmuştur. Ayrıca İttifak Devletleri, Osmanlı Devleti'nin hilafet gücünden de yararlanmak istiyordu. Böylelikle İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Müslümanları ayaklandırabilirlerdi[113]. Fakat o dönemlerde tarafsızlığını koruyacağını bildiren Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin harbe dahil olmasının hiçbir fayda getirmeyeceği kanaatindeydi[114].

Osmanlı Devleti savaşa girdiğini ilan ettikten sonra 14 Kasım 1914'te kutsal cihat ilan etti. Bu cihadın amacı İtilaf Devletleri'nin egemenliği altında bulunan Müslüman devletlerini ayaklandırmak, Almanya ve Avusturya – Macaristan'a karşı savaşmalarını önlemekti. Mısır ve Hindistan'da meydana getirilmek istenen bu ayaklanma sonucunda İngiltere'nin gücü sarsılacaktı. Fakat beklenen gerçekleşmemiş, Osmanlı Devleti Müslüman halkı Hıristiyanlara karşı ayaklandıramamış ve Müslüman askerler İtilaf Devletleri'nin yanında Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmışlardır. Böylece Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle birlikte Avrupa'da başlayan savaş Asya'ya kadar yayılmıştır[115]. İtilaf Devletleri yaşanan bu olaylar neticesinde savaşı kesin olarak kazanacaklarına inanıyorlardı. Hatta Dimineatza gazetesinde çıkan bir haberde Çanakkale'nin bir buçuk aya kadar düşeceğine ve Osmanlı'nın mağlup edileceğine dair haberler bile yazılıp çizilmiştir[116].

1. Çanakkale Zaferi

Daha savaş başladığı andan itibaren İngiliz ve Fransızlar Boğazları ve İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmayı düşünüyorlardı. Böylelikle müttefikleri olan Rusya'ya Boğazlar aracılığıyla yardım gönderebileceklerdi. Bu nedenle Çanakkale'de bir cephe açmaya daha ilk zamanlarda karar vermişlerdir[117]. Açılacak bu cephe hem İngilizler hem de Ruslar için çok iyi bir fırsattı. Çünkü Çanakkale'de hali hazırda bulunan bir savunma sistemi yoktu. Ayrıca Osmanlı'da bulunan iki mühimmat fabrikası İstanbul

[113]Ahmet Eyicil, *Siyasi Tarih*, Gün Yayınları, Ankara 2005, s.180.
[114]BOA, *HR.SYS*,Dosya nr:2401 Gömlek nr:59.
[115]Eyicil, *a.g.e* ,s.180.
[116]BOA, *DH.EUM*, Dosya nr:17 Gömlek nr:36.
[117]Eyicil, *a.g.e*,s.185.

civarındaki kıyı bölgelerindeydi ve herhangi bir savaş gemisi tarafından imha edilmesi kolaydı. Burada açılacak bir cephede başarı kazanacaklarına çok emindiler[118]. Roma Sefareti Ateşe militerliğinden gelen bir rapora göre müttefiklerin Çanakkale'ye yapacakları taarruzun birçok nedeni vardı. Rusya'ya yardım için Çanakkale Boğazı'nın açılması gerekiyordu. Diğer taraftan İngiltere'nin hesabına göre Çanakkale'nin zaptı ve İstanbul'un işgali tarafsız durumda olan Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'yı kendi saflarına çekmeye yarayacaktı. Osmanlı Devleti ise uzun süre oyalanacak ve barışa zorlanacaktı[119].

İngiliz ve Fransız gemileri 19 Şubat 1915'te Kumkale ve Seddülbahir tabyalarına saldırmaya başladılar. Asıl hücum ise 18 Mart 1915 tarihinde yapıldı. Yapılan çarpışmanın ardından İngiliz ve Fransız kuvvetleri büyük bir yenilgiye uğrayarak geri çekilmeye başladı. Çanakkale'nin denizden geçilemeyeceğini anlayan İtilaf kuvvetleri bu sefer de Gelibolu'ya asker çıkartmaya başladı ve böylelikle Çanakkale'nin kara savaşları dönemi başlamış oldu. Türk askerinin şiddetli karşı koymasıyla karşılaşan İtilaf güçleri ağustos ayı itibariyle daha büyük birlikler çıkartmaya başladılar. Fakat Mustafa Kemal Atatürk ve Türk ordusunun Conk Bayırı ile Anafartalar'da verdiği üstün mücadelenin ardından hiçbir şey elde edemeyen İtilaf güçleri geri çekilmeye başladı. 19 Aralık 1915'ten itibaren Çanakkale'den ayrılmaya başlayan İngiliz ve Fransızlar 8-9 Ocak 1916'ta burayı tamamen boşalttılar.

Çanakkale'de 8,5 ay süren savaşın ardından Türk ordusu büyük bir başarıya imza attı. Kısa bir süreliğine de olsa İstanbul'un işgali engellenmiş oldu. Yakın tarihin en büyük çarpışmalarından biri olan bu savaşta Türk ordusu ve müttefik kuvvetler yaklaşık 465 bin kayıp verdiler[120].

Osmanlı ordusu Çanakkale Cephesi dışında savaştığı diğer cephelerde yenilgiye uğramıştır. Bu yenilgilerin birçok sebebi mevcuttur. Bu sebeplerin başında gelen Osmanlı Devleti'nin zayıflama nedenleri olabilir. Ayrıca ekonomisi ve mali

---

[118]Basil Biddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s.209.
[119]BOA, *DH.EUM*, Dosya nr:25 Gömlek nr:8
[120]Uçarol, *a.g.e*, s.473.

durumu son derece kötü olan devletin böyle bir savaşı sürdürmesi olanaksız gibiydi. İmparatorluğun sınırları ise oldukça genişti ve dört cephede birden savaşılması askeri güçsüz bırakmıştır. Zaten Trablusgarp ve Balkan Savaşları'yla devam eden uzun bir savaş sürecine giren ordu bıkkınlık içindeydi. Osmanlı Devleti bu savaşa belli bir planı olmadan ve seferberliğini henüz tamamlayamadan ve birçok eksikle dahil olmuştur. Bütün bu olumsuz şartlar içerisinde girilen bu savaşta ordu güçsüz düşmüş ve Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenilerek savaştan mağlup ayrılmıştır[121].

D. Bulgaristan'ı Savaşa Dahil Etme Girişimleri

Bulgaristan "Büyük Bulgaristan"ı kurma hayallerine İkinci Balkan Savaşı'yla veda etmiş ve o günden sonra tek gayesi kaybettiği bu toprakları geri kazanmak olmuştur. Bu nedenle tıpkı İtalya gibi Bulgaristan da bu savaşa toprak kazanmak için girmiştir. Ayrıca komşusu Sırbistan'ın da tutum ve davranışlarından oldukça rahatsızlık duyuyordu ve onunla savaşmakta olan Avusturya'ya karşı sempati besliyordu.

Bulgaristan ise gerek İtilaf gerekse İttifak Devletleri açısından ayrı bir önem taşıyordu. Çünkü Bulgaristan toprakları stratejik açıdan oldukça mühim bir konumdaydı. Eğer Bulgaristan İttifak Devletleri'yle savaşa girerse Osmanlı ile müttefik devletler arasında yardımlaşma sağlayabilecekti[122]. Bulgaristan'ın ise aklında olan tek şey Romanya'ya kaptırdığı Dobruca, Yunanistan'a bırakmak zorunda kaldığı Kavala ve Serez, Sırbistan'a karşı kaybettiği Makedonya topraklarıydı. Zaten Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açmasıyla Sırbistan sor duruma düşmüştü ve İttifak Devletleri Balkanlarda üstün durumdaydı. Almanya ve Avusturya'nın ise Rusya'ya karşı olan üstünlükleri devam ediyordu. Bulgaristan'ın korktuğu tek nokta Romanya'nın arkadan bir darbe vurma ihtimaliydi. Ayrıca yeni başlayan Çanakkale savaşı da Bulgaristan'ın temkinli davranmasını sağlıyordu[123]. Bulgaristan toprak elde etmek için savaşın gidişatını bekleyerek galip tarafın yanında yer almak istiyordu[124]. Bulgaristan'ın savaşa girmesi her iki taraf için de büyük önem

[121]Sander, *a.g.e*, s.374.
[122]Eyicil, *a.g.e*, s.189.
[123]Özbek, *a.g.t*, s.124.
[124]BOA, *DH.EUM*, Dosya Nr:13 Gömlek Nr:12.

arz ediyordu. Nihayetinde Bulgaristan'ın savaşa dahil olması henüz savaşa girmemiş olan Yunanistan ve Romanya'nın da tarafını belirleyebilirdi. Fakat İttifak Devletleri daha avantajlı konumdaydı. Çünkü Sırbistan'ın elinde bulunan Makedonya toprakları vaat ediliyordu. Ayrıca Romanya ve Yunanistan'ın karşı tarafta savaşa girmesi halinde bu toprakların da teminatı veriliyordu. Zaten Bulgaristan da Sırbistan ile aynı safta savaşmaya pek sıcak bakmıyordu. Bu nedenle İttifak Devletleri'ne kendini daha yakın hissediyordu[125]. Fakat İtilaf Devletleri hala tarafsızlığını koruyan Yunanistan ve Bulgaristan'a baskı uyguluyordu. Konuyla ilgili Viyana Sefaretinden gelen bir telgrafname yapılan baskıları şu şekilde anlatmaktadır:

"322 numrolu telgraf-nâme cevâbıdır. İ'tilâf Devletleri'nin Yunanistan ile Romanya'da sarf ve icra etdikleri mesâ'î ve tazyîkâtden ve Rusya'nın Bulgaristan 'aleyhine sevk edilmek üzere küllî kuvvet cem' etdiğine müte'allık haberlerden bahisle Balkanlar'daki vazıyetin bize nâ-müsâ'id şekle girebileceği ihtimâlini cumartesi günü Baron Buryan ifâde ile bundan endişe edüb etmediğini su'âl etmiş idim. Muşârun-ilehi'tilâfın Atina kabinesine verdiği nota ile bunun cevâbına harfiyen muttati' olduğunu ve Yunanistan'da mevcûd erzâk ancak üç beş gün araya kifâyet edebileceğinden men'-i idhâlâta 'â'id tazyîkâtdan kurtulmak içün mâ'adâ kârına bir cevâbi'tâsına mecbûr olduğunu ve bî-taraflığa mugâyır bir hareketde bulunmasını ümîd etmediğini beyânedüb Yunanistan'a karşu tebkisini gösterdiği misillu Rusya'nın Bulgaristan 'aleynindeki tahşîdât-ı merviyesine cevâben dahî " Biz Karpatlarda Rusya 'aleyhine tecâvüze hazırlandığımız zaman tedârikâtımızdan asla bahis etmemiş ve her şey'i pek hafî tutmuş idik." diyerek Rusya'dan gelen haberlere ehemmiyet vermediğini anlatmış idi"[126].

İtilaf Devletleri, Bulgaristan'a tarafsız kalması için pek çok teklif ve vaatlerde bulunmuşlardı. Fakat bu vaatlerin çoğunun arkası boştu ve İtilaf Devletleri Bulgaristan'ı oyalamaya çalışıyordu. Bulgaristan ise bu durumdan çok sıkılmış ve biran önce harekete geçmeyi istiyordu. Balkanlarda daha aktif ve faal bir duruma geçmek için büyük bir arzu duyuyordu. Bu arzu ve istekler Bulgaristan'ı, Sırbistan'a karşı harekete geçmeye teşvik edecek miydi? Sırbistan'a harekete geçmek için pek

[125]Jelavich, *a.g.e*, s.125.
[126]BOA.*HR.SYS*,Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:3.

çok mantıklı sebepleri bulunuyordu. Bu sebeplerden başlıcası Tuna nehrinin Macar hududundan Bulgaristan'a kadar gelen kısmına Sırbistan tarafından torpiller yerleştirilmiştir. Bu suretle Bulgaristan ile Avusturya – Macaristan arasında ulaşım kesilmiştir. Halbuki Tuna nehri güzergahının tarafsız bir mıntıka olarak kalması çok önceden kabul edilmiştir. Fakat Sırbistan Tuna'nın kendine ait olan sahillerinin torpillerle donatmış ve bu da Bulgaristan'ın tepkisine neden olmuştur.

Bulgaristan'ın Sırbistan'a karşı harekete geçmesine vesile olan sebeplerden bir diğeri de Makedonya meselesidir. Bulgaristan ilerde kurmayı hedeflediği "Büyük Bulgaristan" için Sırbistan'ın elinde bulunan Makedonya topraklarına ihtiyaç duyuyordu. İtilaf Devletleri ise Makedonya topraklarının bir kısmını Bulgaristan'a vermeyi vaat ediyordu. Fakat Makedonya topraklarının bir kısmı Bulgaristan'ı tatmin edebilecek seviyede değildi. Sadece bu bile başlı başına Sırbistan'a karşı savaş açma nedenlerinden biriydi[127]. Ayrıca Avusturya – Macaristan da Sırbistan'a saldırması için Bulgaristan'a aşırı bir baskı uyguluyordu[128].

E. Bulgaristan'ın Savaşa Dahil Olması

Çanakkale Savaşı'nda tarafsız kalarak beklemeyi sürdüren Bulgaristan, İtilaf Devletleri'nin yenildiğini görüp Çanakkale'nin artık karadan ve denizden geçilemeyeceğini anladıktan sonra İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmeye karar verdi. Bunun üzerine 6 Eylül 1915'te Sofya'da Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında Dostluk ve İttifak Antlaşması imzalandı. Böylece Osmanlı Devleti Almanya'nın da baskısıyla Bulgaristan'a bir takım haklar vererek ittifakını sağlamış oldu[129]. Bunun üzerine Bulgaristan derhal seferberlik ilan etti. Bulgaristan'ın bu seferberlik kararını Tasvir-i Efkâr 11 Eylül 1915 tarihli sayısında Bulgaristan'ın umumi seferberlik ilan ettiğini şu sözlerle duyurmuştur:

"Viyana 21 Eylül – (KorespondansPoro) 8 – 20 Eylül tarihinden i'tibâren Bulgaristan'da 'umûmî seferberliğin i'lân idilmiş olduğu, Bulgaristan'ın Viyana sefâretinden istihbâr eylemişdir.

---

[127]"Bulgarlar Nihayet Harekata Başlayacak mı?", *Tasvir-i Efkâr*, 2 Eylül 1331, nr.1564, s.1.
[128]BOA, *HR.SFR*, Dosya Nr:281 Gömlek Nr:10.
[129]Uçarol, *a.g.e*, s.500.

Memâlik-i ecnebiyede bulunan Bulgar redîf ve ihtiyât efrâdı, mensûb oldukları kıt'alara ihtihâk içün emir almışlardır. (m.)"

Bulgaristan'ın seferberlik ilanından sonra İtilaf Devletleri, Bulgaristan ile görüşmelere başlayarak yanlarına çekmeye çalışsalar da pek bir başarı elde edememişlerdir. Hatta konuyla ilgili bir Bulgar nazırı:

"Muhâlif gazeteler rü'esâsının Çar Ferdinand tarafından kabulleri esnâsında Bulgaristan'ın İ'tilâf Devletleriyle teşrîk-i mesâ'î itmesini tavsiye eylemiş olduğunu evvelki günki nüshamızda yazmışdık. Dün gelen "Balkanska Posta" gazetesinde okunduğuna nazaren kabîne a'zâsındanGusyodin (Petkof), muhâliflerin talebi hakkında beyânât-ı âtiyede bulunmuşdur: "Muhâlifîn-i rü'esânın krala söyledikleri sözler bizim siyâsetimizi tebdîl itmeyecekdir. Biz bu siyâsete bilâ-tereddüt devâm ideceğiz. Şâyed bunun Bulgaristan içün fenâsemerât virdiğini görür isek isti'fâ eyleriz. Fakat böyle bir tebeddüle lüzûm olmayacağını müsbitesbâb-ı ciddiye vardır. Her şey, siyâsetimizin muvaffakıyet-nâme ile neticeleneceğini gösteriyor." ifadelerinde bulunmuştur.

Tasvir-i Efkâr, Sofya'daki İtilaf Devletleri elçilerinin telaş içinde olduklarını Bulgaristan ile yaptıkları görüşmelerin olumlu yönde sonuçlanmamasından korktuklarını da yazmıştır[130].

Bulgaristan seferberliğe başladıktan kısa bir süre sonra harekete geçerek hudutlara asker yığmaya başlamıştır. Bulgaristan'ın bu seferberliğini ve diğer balkan devletlerinin çıkarabileceği askerlerin durumu şu şekildedir:

Sırbistan	Yunanistan	Bulgarisan	Romanya
350.000	400.000	500.000	600.000

Bulgaristan, girişmiş olduğu seferberlik hareketine hız kesmeden devam ederek hudutlara asker yığmaya başlamıştır. Bu kuvvetlerin başlıca sevk edildiği

[130]"Bulgaristan Seferberlik İlan Etti", *Tasvir-i Efkâr*, 11 Eylül 1331, nr.1573, s.1.

yerler ekseriyetle Romanya ve Sırbistan hududu civarında olmuştur. Bulgaristan'ın bu hareketleri şüphesiz ki diğer Balkan Devletleri'ni de endişeye düşürmüştür. Özellikle Romanya ve Yunanistan başta olmak üzere diğer Balkan devletleri de hazırlıklara başlamıştır. Balkan Devletleri'nin nüfuslarını ve çıkarabilecekleri asker miktarı aşağıdaki tabloda şu şekilde analiz edilmiştir.

Devletler	Nüfûs-ı 'Umûmiyeleri	Çıkarabilecekleri Mikdâr-ı Asker
Romanya	7.810.000	600.000
Bulgaristan	4.847.000	500.000
Yunanistan	4.660.000	400.000
Sırbistan	4.307.000	350.000

Bu tabloda Sırbistan'ın çıkarabileceği asker miktarı (350.000) olarak gösterilmesi, Sırbistan'ın Balkan Harbi'nden bu yana çok fazla zâyiât vermesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa Sırbistan bundan evvelki tecrübelerinde Yunanistan'dan fazla ve Bulgaristan'a yakın (400.000) asker çıkarabileceğini ispat etmiştir[131].

Bulgaristan'daki seferberlikle beraber askerin büyük çoğunluğu Samoko, Radomir, Dobnice ve Orhaniye'ye sevk olunmaya başlamıştır. Bulgar halkı olaylar karşısında büyük sevinç gösterilerinde bulunarak askerleri uğurlamışlardır. Bulgaristan'ın harbe katılmasıyla beraber bütün Alman halkı ve gazeteleri Bulgaristan ve Radoslavof'dan övgü dolu sözlerle bahsetmişlerdir. Almanya'nın verdiği güzel tepkilerin aksine Romanya ve Yunanistan ise durumdan hiç hoşnut olmamıştır. Bu konu basında:

"Bükreş 22 Eylül – Bulgaristan'ın seferberliği bi'l-cümle matbû'âtda bir zemîn teşkîl itmiştir. İ'tilâf'a mütemâyil gazeteler, işbu seferberliğin Sırbistan'a ta'arruz maksadına mebnîi'lân eylemiş olmasından bahisle Sırbistan'ın ezilmesine mâni' olmak içün Romanya ve Yunanistan'ın da seferberlik i'lân itmesini hükûmât-ı mezkûrenin cümle-i vazâ'ifinden addetmekdedirler. Efkâr-ı 'umûmiye, hükûmete

[131]"Bulgaristan Seferberlik Etrafında", *Tasvir-i Efkâr*, 13 Eylül 1331, nr.1575, s.1.

mensûb gazetelerin vaz'ıyet-i hâzıra hakkındaki teşrîhât ve tefsîrâtına intizârenber-mu'tâdmuhâfaza-i sükûn itmektedir. (m.)"[132]ifadeleriyle yer almıştır.

Romanya ise Bulgaristan'ın gayesini şu sözlerle dile getirmiş ve önlem alınması gerektiğini belirtmiştir:"*Areverol?" 2 Teşrîn-i Sânitârihli nüshasında: Bulgarların aksâ ve emel-i millileri Dobruca'nın fethi olub bu ise Romanyâ'nın mahvı demek husûsundan Bulgaristan'ın tevessu'unu bi'l-müdâhale vaktinde tevkîf eylemek lâzımdır." demişdir. Eyoka? gazetesi Atina'dan telgrafla aldığını beyân eylediği ma'lûmât-ı atiyyeyi 5 Teşrîn-i Sânî târîhli nüshasında derc eylemişdir: İstanbul'daki garnizon askerleri Bulgar hudûduna sevk edildi. Rus tayyâreleri havfından pây-ı taht geceleri zulmet-i tamme içindedir. Türkler ile Almanlar beyninde münâkaşât hıtâm bulmuyor. Hatta ba'zen mücâdele bile vukû' buluyor. Rumların İstanbul'dan hareketlerine mümâna'at olunmakdadır. Fransız, İngiliz ve İtalyan mu'teberân Anadolu'ya nefy(?) edilmişdir*"[133].

6 Eylül 1915'te yapılan İttifak ve Dostluk Antlaşması'ndan kısa bir süre sonra Almanya ve Avusturya 6 Ekim 1915'te Sırbistan'a saldırdı. Hatta Almanya, Sırbistan üzerine yapılacak bu harekât için Bulgaristan'dan asker talebinde bulunmuştur[134]. Bulgaristan da 14 Ekimde Sırbistan'a, 16-19 Ekim tarihleri arasında İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya'ya savaş ilan ederek Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmuştur[135].

F. Bulgaristan'ın Savaştaki Rolü

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı başladığı yıllarda ilk zamanlar tarafsız kalarak herhangi bir gruba dahil olmak istememiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda devlet çıkarlarını gözeterek ittifak bloğuna yanaşmaya başlamıştır. Bu gidişattan pek memnun olmayan İtilaf Devletleri, Bulgaristan'a bir nota vererek İtalya'nın Makedonya topraklarını işgal edebileceğini belirterek tehdit etmişlerdir. Bu konuyu Tasvir-i Efkâr 10 Eylül tarihli sayısında konu edinmiştir:

---

[132]"Bulgaristan ve Harb", *Tasvir-i Efkâr*, 12 Eylül 1331, nr.1574, s.1.
[133]BOA.*DH.EUM*,Dosya Nr:19 Gömlek Nr:38.
[134]BOA, *HR.SFR*, Dosya Nr:282 Gömlek Nr:6.
[135]Uçarol, *a.g.e*, s.500.

"Balkanska? Posta" Gazetesi İtilaf devletleri tarafından Bulgaristan'a verilen nota hakkında Sofya'daki düvel-i mezkûre muhalifinden bazı izâhât alabilmiştir. Bu mâlûmâta nazaran mezkûr nota kısa sarîh ve şedîd almalıdır. İtilaf devletleri Bulgaristan Makedonya üzerindeki hakkını teslim ederek 1912 tarihli Sırp-Bulgar muâhede-nâmesinde sırf Bulgar olarak kabul edilmiş olan mıntıkanın Bulgaristan'a verilmesini taahhüd ve ancak bunun diğer Balkan devletlerine verilecek ta'vizat ile alakadar olmayacağını beyan eyliyorlar. İngiltere sefiri tarafından notaya rapt olunan tahrîri bir beyannamede şayet Bulgaristan arzu ederse kendisiyle itilaf hâsıl buluncaya kadar Makedonya'nın İtalyan asâkir'i tarafından işgal olunacağı bildirilmektedir. İtalya ve Fransa sefirleri de İngiltere sefirinin beyânâtı tahrîriyesini şifahen teyîd eylemişlerdir.

Rusya sefiri (Saviniski) dahi İtilaf Devletlerinin birkaç gün evvel Makedonya'nın İtalyan asâkir'i ecnebiye tarafından işgaline müsâ'ade etmeyeceğine dair intişâr eden makale üzerinde bu karardan sarf-ı nazar eylemiş olduğunu beyan etmiştir. Rusya sefiri itilaf devletlerini halen Makedonya'yı İtalyan asâkir'ine işgal ettirmek fikrinde olduklarını ve ancak bunun için Bulgaristan'dan muvâfakatinin hâvî bir beyanname talep ettiklerini de ilave eylemiştir. İtilaf Devletleri Makedonya'nın terki hasebiyle Sırbistan efkâr-ı umûmiyesinde bir heyecan husûlüne mâni olmak için itâsı mukannen arazinin Bulgaristan'a tedricen verilmesine şart koşmaktadırlar."

Bulgaristan'a verilen bu nota karşısında Bulgaristan'ın İtilaf Devletleri'ne karşı nasıl bir tepki verileceği ise merakla beklenmeye başlamıştır. Zira bu notanın ehemmiyeti büyüktür. Bulgaristan hükümeti vereceği cevap ile vaziyetini tamamen belli etmiş olacaktır[136].

İtilaf Devletleri'nin vermiş olduğu bu notaya rağmen Bulgaristan 14 Ekim'de Sırbistan'a savaş ilan ederek bu mücadeleye dahil olmuştur. 1915 yılı itibariyle Bulgaristan'ın genel durumu aşağıdaki gibidir:

[136]"Bulgaristan ve Harb:Harb-i Umumi", *Tasvir-i Efkâr* , 10 Eylül 1331, s.1.

Savaşa giriş tarihi	Ekim 1915
Nüfusu	5.505.000
Bölge / Toprak	42000 m2
Tahmini askeri güç	350000
Demiryolu	1381 mil
Yapım aşamasında demir yolu	239 mil
Telgraf	4112 mil
Sofya'nın nüfusu	302.822
En önemli limanları	Varna, Bourgas

Bulgaristan savaşa başladığı ilk zamanlar İttifak Devletleri'nin de etkisiyle Sırbistan'ın hemen hemen tamamına yakınını işgal etmişlerdir. 1916 yılında Bulgar basınına açıklama yapan başkan Radoslavof elde ettikleri büyük başarıdan bahsederek Makedonya meselesini hallettiklerini beyan etmiştir. Bulgar halkının ve cephedeki askerin gayreti ile kazanılan bu zaferlerin ardından Dobruca meselesinin de en kısa zamanda halledileceğini belirtmiştir[137]. Bulgaristan, Sırbistan'a karşı askeri bir üstünlük sağlamıştır. Bulgaristan'ın bu başarısı:

"*Bugün, 16-29 Teşrin-i Sani öğleye doğru kat'atımız kısa ve fakat mahiyet-i kat'ayayı haiz bir muharebeden sonra (Pirizren) şehrini zapt etmişler ve düşmandan 16 ila 17 bin esir, 50 adet sahra ve havan topu, 20 bin tüfek ve kilitli miktarda levâzım-ı saire-i harbiye almışlardır. Sırp zabıtlarının kıt'alarını terk ederek karma karışık bir halde firar etmiş olduklarını Sırp esirleriyle yerli ahali nakil eylemektedir"*[138]ifadeleriyle basında yer bulmuştur.

Bulgaristan'ın Sırbistan'a olan düşmanlığı Birinci Dünya Savaşı'yla beraber iyice perçinlenmiştir. Hatta Bulgar Kralı Ferdinand, Almanya ile yaptığı bir görüşme esnasında Sırbistan'ın tamamen ortadan kaldırılmasını istemiş, Almanya ise bu meseleyi tamamen Avusturya'nın kanaatine bıraktıklarını belirtmiştir[139].

---

[137]Başkaya, *a.g.m*, s.58-59.
[138]"Balkan Harbi Bulgar Tebliği Resmisi", *Tasvir-i Efkâr*, 19 Teşirini Sani 1331, nr.1623, s.1.
[139]BOA.*HR.SYS*, Dosya Nr:2979 Gömlek Nr:36.

Bulgaristan'ın, Sırbistan üzerine yaptığı bu saldırıdan itibaren İtilaf Devletleri'yle mücadeleye ne zaman girişeceği ise merakla beklenmeye başlamıştır. Bu süre zarfında Fransızlarla Bulgarların çarpıştıklarına dair asılsız iddialar bile ortaya atılmıştır. Tam da bu sırada Valandova civarlarında Bulgar ordusuyla İtilaf askerleri çatışmaya başlamıştır. Neyse ki bu girişim Bulgar ordusu tarafından başarıyla geri püskürtülmüştür. İngiliz ve Fransızlar ise boş durmayarak Bulgaristan'ın Dedeağaç, Mekri, Maronya ve Karaağaç limanlarını topa tutmuşlardır. Zaten Bulgar-Sırp muhârebesi başladığından beri İngiliz ve Fransızlar hiç boş durmamışlardır. Selanik'e ve buradan 100 kilometre kadar kuzeyde bulunan Bulgar hududu üzerindeki Valandova civarlarına kadar asker göndermişlerdir. Bütün bu olanlar İtilaf Devletleri'nin Bulgaristan'a karşı esaslı bir sefer hazırlığı içerisinde olduklarını göstermektedir.

Tasvir-i Efkâr, Bulgaristan'ı Selanik üzerinden tehdit edebilmeleri için İtilaf Devletleri'nin hali hazırda 300 bin kişilik bir orduya ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Çanakkale'yi kendileri için bir hayat ve memat meselesi bildikleri halde 300 bin kişiyi yedi ay zarfında bir araya toplayamayan İtilaf Devletleri'nin daha Çanakkale'nin etkileri ortadan kaybolmadan Bulgaristan'a karşı 300 bin kişilik bir kuvvet toplamaları mümkün değildir. Tasvir-i Efkâr'ın konuyla ilgili fikirleri şu şekildedir:

" İşte bizim fikrimizce İtilâf Devletleri (300) bin kişisini hazırlayıp harekete geçmek isteyeceği sırada (Alman-Avusturya-Bulgar) askerlerinden müteşekkil bu mühim kuvvetin la-akall üçde ikisi ile yani (500) bin kişi ile karşılaşacaktır. Artık böyle telâkî ve tasâdüm netîcesinde kısm-ı a'zâmı (72) dürlü millete mensûb abur cubur efrâddan teşekkül iden İtilâf askerlerinin iş görebileceklerini, ashâb-ı mutâla'anın kuvve-i tahayyüliyesine bırakıyoruz. İtilâf Devletleri, böyle büyük bir ordunun teşekkülünü beklemeksizin ufak kuvvetlerle Bulgarlara taarruza devam eyledikleri taktirde ise bundan Balkanlar Harbi üzerinde mühim hiç bir tesîricrâ edilemeyeceği pek âşikârdır. Böyle küçük harekât ile olsa olsa İtilâf askeri Bulgarları yalnız tacîz edebilecek, hiç bir netîce elde edemeksizin Bulgar askeri ile

karşılıklı biri birlerini kıracaklardır. Ve'l-hâsıl görülüyor ki İtilaf Devletleri'nin Bulgaristan'a karşı açtığı sefer cidden meraklı vukû'âta masdar olacakdır. Biz, bir taraftan Sırbistan üzerine şimalden başlayan harekât-ı taarruziyenin terakkiyâtını kemâl-i ehemmiyetle ta'kîb iderken, diğer tarafdan cenûbda vukû'u muhtemel olan bu hâdisâta, kemâl-i huzûr ve sükûn ile intizâr idebiliriz"[140].

G. Bulgaristan'ın Savaştığı Cepheler

1. Romanya Cephesi

1916 yazına gelindiğinde Romanya hala tarafsızlığını korumaktaydı. Fakat İtilaf Devletleri'nin birtakım vaatleri üzerine savaşa dahil olmuştur. Bu durum İttifak Devletleri tarafından pek de hoş karşılanmamıştır[141]. 27 Ağustos 1916 tarihinde Romanya, Avusturya – Macaristan'a savaş ilan etmiş ardından Almanya ve Osmanlı Devleti de Romanya'ya saldırma kararı almıştır[142]. Müttefiklerinin Romanya'ya karşı birleşmelerinin ardından Bulgaristan'da Romanya'ya karşı harp ilan ettiğini açıklamıştır[143]. Hatta Bulgaristan'ın askeri hazırlıklara başlaması üzerine Romanya da hudutlara asker yığarak Dobruca ve Silistre'de hazırlıklara başlamıştır[144]. Osmanlı basınında bu konuyla ilgili haberler yer almaya başlamıştır. Bu haberlerde:

"*Romanya-Bulgar hududunda muhârebat başladı. Sofya 1 Eylül (müste'celdir) kral ve nazırın imzalarını hâvi olarak bu sabah neşrolunan bir beyannâmede Romanya'nın hudutlarda muhârebataibtidâr etmesi üzerine Bulgaristan'ın da Romanya'ya ilan-ı harb eylemiş olduğu ilan edilmektedir"*[145]şeklinde ifadeler yer almıştır.

Bulgaristan'ın Romanya'ya harp ilan edeceği ile ilgili Sofya Sefareti Seniyyesinden gelen telgrafta şunlar yazıyordu:*"...Şimdi Radoslavof'u gördüm. Esâs i'tibâriyle Romanya'ya i'lân-ı harbe karâr verildiğini ve fakat istihzârât-ı harbiye ve*

[140]" Bulgarlarla İtilaf Devletleri Arasında Muharebat Başladı", *Tasvir-i Efkâr*, 11 Teşrin-i Evvel 1331, nr.1585, s.1.
[141]Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s.124.
[142]BOA, *HR.SYS*, Dosya nr:244 Gömlek nr:82.
[143]BOA, *HR.SFR*,Dosya nr:284 Gömlek nr:53.
[144]BOA, *HR.SYS*, Dosya nr:2112 Gömlek nr:5.
[145]"Bulgaristan Romanya'ya İlan-ı Harb Etti", *Tasvir-i Efkâr*, 20 Ağustos 1332, nr.1851, s.1.

sevkiyât icâbâtı olarak iki üç gün intizâr edileceğini bildirdi ve Bulgaristan hükûmeti içün başka tarîk olmadığından İstanbul'daki dostlarını bu bâbda te'mîn etmekliğimi ricâ etdi. İ'lân-ı harb içünba'zı şartlar vaz' olunub olunmayacağına dâ'ir su'âlime cevâben Avusturya ve Almanya'daki sipârişât ve levâzımât-ı askeriyelerinin teslîminde gösterilen te'hîrâtın önünü almak içün ba'zı ihtârâtvâki' olduğunu ve çünkü askerin mühimmâtsız harb etmesi gayr-ı kâbil bulunduğunu söyledi"[146]. Bulgaristan'dan gelen diğer bir telgrafta ise Romanya'ya harp ilan etmek için hazırlıkların devam ettiğini ve birkaç gün içerisinde harekâta başlanacağı yazıyordu[147].

Romanya'nın İtilaf bloğunda savaşa katılabileceği düşünülerek İttifak Devletleri tarafından bir savaş planı hazırlanmıştır. Bu plana göre Romanya savaşa katılır katılmaz hemen taarruza geçilecek ve Almanya ile Avusturya – Macaristan kuzeyden taarruz ederek Romen birliklerini üzerlerine çekeceklerdir. Bulgarlar ise Bükreş'e doğru taarruza geçecektir[148]. Müttefik kuvvetler bu cephe için Osmanlı'dan yardımda bulunmalarını istemiş ve bu istek karşısında 15. , 25. ve 26. tümenlerden oluşan 6.Türk Kolordusu gönderilmiştir[149]. 6. Türk Kolordusu Tuğgeneral Mustafa Hilmi komutasında 38. , 45. Ve 56. Piyade alayları, 15. Topçu alayı ile bağlı birliklerden oluşan 15. Tümen ve 59. , 74. ve 75. Piyade alayları, 25. Topçu alayı ile bağlı birliklerden oluşan 25. Tümenden kuruluydu. 1 Kasım 1916 tarihinde Romanya Cephesine gönderilmesine karar verilen ve 73. , 56. Ve 78. Piyade alayları, 26. Topçu alayı ile bağlı birliklerden oluşan 26. Tümen de daha sonradan 6. Kolordunun emrine girmiştir[150].

Enver Paşa'nın Romanya Cephesine askeri bir kuvvet göndermesinin sebepleri arasında Romanya'nın Dobruca bölgesinde hatırı sayılı ölçüde Türkün yaşıyor olması ve Enver Paşa'nın da ailesinin bu topraklarda yaşayan Türklerden olması yer almaktaydı.

Romanya Cephesine giden 6. Kolordu komuta kademesi şöyleydi;

---

[146]BOA.*HR.SYS*, Dosya nr:2106 Gömlek nr:13.
[147]BOA.*HR.SFR*, Dosya nr:284 Gömlek nr:49.
[148]Özbek,*a.g.t*, s.29.
[149]BOA,*MV,(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Meclis-i Vükelâ Mazbataları),* Dosya nr:244 Gömlek nr:90.
[150]Özbek, *a.g.t*, s.30.

- 6'ncı Kolordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Hilmi Paşa
- 6'ncı Kolordu Kurmay Başkanı Kaymakam (Yarbay) Yahya Hayati
- 6'ncı Kolordu Emir Subayı Yüzbaşı Asım
- 25'nci Fırka Komutanı Albay Şükrü Ali
- 25'nci Fırka Kurmay Başkanı Yüzbaşı İhsan
- 15'nci Fırka Komutanı Kaymakam Hamdi Naci
- 15'nci Fırka Komutanı kaymakam Süleyman İzzet (Yeğinatı)
- 15'nci Fırka Kurmay Başkanı Yüzbaşı Ali Enver
- 26'nci Fırka Komutanı Kaymakam Hamit Fahri
- 26'ncı Fırka Kurmay Başkanı Binbaşı Tevfik

  36 hızlı ateşli topu bulunan 6. Kolordu 27.000 askerden oluşmaktaydı[151].

Romanya Cephesine 6. Kolorduyu gönderen Osmanlı Devleti savaş sebebini şöyle açıklıyordu: *"Romanya devletinin dâhil bulunduğumuz heyet-i müttefika aleyhine harbe girmesi Rusya'dan alacağı kuva-yı imdadiye ile Dobruca'dan Bulgaristan üzerine tecavüze geçmesi melhuz bulunduğu hasebiyle müttefiklerimizin Bulgaristan ciheti nezdindeki kuva-y ıharbiyesini takviye etmek üzere 6. Kolordunun mezkur harbe iğramı icabat-ı askeriyeden bulunmuş olmağla mazbatasının tanzimi istizan..."*[152].

Mareşal Mackensen'in Romanya'ya karşı gerçekleştirmek istediği ilk hareket Güney Dobruca'ya yapılacak olan bir taarruzdan ibaretti. Öncelikle Romenlerin elinde bulunan "Totrakan ve Silistre Kaleleri" ele geçirilecek böylece Kuzey Dobruca üzerine harekete geçmek mümkün olacaktı. Güney Dobruca'nın işgaline kadar birçok muharebe yaşanmıştır. Bu muharebeler:

Güney Dobruca Harekâtı:

1. Aşama (Dobriç'in Zaptı, "Totrakan" ve "Silistre" Kalelerinin Düşmesi (2–11 Eylül 1916)

[151]Zeki Çevik, Emirhan Yılmazpehlivan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya Osmanlı Askeri Valiliği", Cilt 4, Sayı 7, Temmuz 2018 s.165.
[152]Nurten Çetin, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri",*Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,Cilt: 9, Sayı:42, Şubat 2016 s.542.

- 3 Eylül 1916 Totrakan'ın Zaptı: Bulgar 3.Ordusu 4.Fırkası ve Alman Müfrezesi ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır. 3 Eylül 1916 Koçmar Muharebesi: Bulgar Süvari Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 5 Eylül 1916 Dobriç'in İşgali: Bulgar 3. Ordusu ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 6 Eylül 1916 Sarsınlar Muharebesi: Bulgar Birinci Fırkası, 9. Süvari Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.

  2. Aşama (Karaorman- Musabey- Mangalya Hattına Taaruz ve Takip (12–16 Eylül 1916)

  3. Aşama (Rasova-Gobadin-Tuzla Müstahkem Mevziine Birinci Taaruzu ve Romen Ordusunun Karşı Taarruzu)
- 19 Eylül 1919 Acemler-Osmanca-Edilköy Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 74. ve 75. Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 21 Eylül 1916 Engenez-Kaşıkçılar Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 74. Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 23 Eylül 1916 Karaköy Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 24 Eylül 1916 I. Amuzaca Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 24 Eylül 1916 II. Kaşıkçılar – Engenez Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 28 Eylül 1916 II. Amuzaca Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.

  4. Aşama (Rasova – Gobadin –Tuzla Müstahkem Mevziine İkinci Taarruz (7 Ekim- 21 Ekim 1916)

  5. Aşama (Takip ve Köstence-Mecidiye- Çernavoda'nın İşgali (22 Ekim- 26 Ekim 1916)

Kuzey Dobruca Harekâtı:

1. Aşama (Banasçık- Tasavlugölü mevzii tahkim ve müdafaası (2 Kasım – 7 Kasım 1916)

2. Aşama Kuzey Dobruca'nın İşgali (8 Aralık- 5 Ocak 1916)

Dobruca harekatı 5 Ocak'ta tamamlanmıştır.

Romanya Cephesindeki muharebeler yaklaşık 3 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin destek verdiği 6. Kolordu Alman, Avusturya – Macaristan ve Bulgar birilikleriyle beraber 6 Aralık 1916 tarihinde Romanya'nın başkenti Bükreş'i işgal etmişlerdir[153].İşgal sırasında iki bine yakın Romen askeri esir edilmiştir[154].Dobruca'nın işgali sırasında Osmanlı askeri üstün başarılar elde etmiştir. Bulgar Kralı Ferdinand askerin bu başarısı karşısında Osmanlı devletine mektup göndererek tebrik ve takdir etmiştir[155].

Romanya Cephesine gönderilen Türk askerleri Bulgar ordusuna takviye amaçlı gönderilmiş ve böylece Osmanlı ve Bulgaristan aynı cephede birlikte savaşmaya başlamışlardır. Karadeniz kıyılarına çıkartma yapan Rusya'ya karşı da Türk birlikleri savaşmıştır. Ocak 1917'de ise bütün Romanya'yı ele geçirmişlerdir. İttifak Devletleri'yle Rusya arasında 15 Aralık 1917'de yapılan antlaşmaya Romanya da katılmıştır. Sovyet Rusya'nın mütareke yapması Romenleri oldukça güç duruma düşürmüştür. Müttefikleriyle bağlantısı kesilen Romanya 7 Mayıs 1918'de İttifak Devletleri'yle Bükreş Barış Antlaşması'nı imzalamıştır. Böylelikle bu cephe de kapanmıştır[156].

2. Makedonya Cephesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusu çok geniş bir alana dağılmıştır. Ordunun savaştığı cepheleri asıl ve yan cepheler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Asıl cepheleri ise Suriye, Kafkasya, Irak ve Çanakkale Cepheleri oluşturmaktadır. Yan Cepheler de ise Yemen, Hicaz, Makedonya, Romanya, Irak ve Galiçya Cepheleri bulunmaktadır. Yan cephelerden Makedonya, Romanya Cephelerinde Osmanlı Devleti, Bulgaristan'la beraber İtilaf Devletlerine karşı savaşmıştır. Osmanlı Devleti, Romanya'ya 6 ve Makedonya'ya 20. Kolorduyu

[153]Çevik, Yılmazpehlivan, *a.g.m,* s.166-167.
[154]BOA.*HR.SYS,* Dosya nr:2214 Gömlek nr:2.
[155]BOA.*HR.SYS,* Dosya nr:2427 Gömlek nr:37.
[156]Özbek, *a.g.t,* s.29,30.

göndermiştir. Gönderilen bu kolordulardan ayrıca Enver Paşa'nın emriyle Manastır bölgesinde aktif olabilmek amacıyla bir de Türk-Rumeli müfrezesi kurulmuştur[157].

Osmanlı Devleti, Çanakkale Cephesinde başarılı olduktan sonra İtilaf Devletleri, Rusya'ya yapılacak yardımı başka bir yoldan göndermek için ve Almanya ile Avusturya – Macaristan'ın Ege denizine inmesine engel olabilmek amacıyla Makedonya Cephesini açmışlardır. Amaçları hem Sırp ordusuna yardım etmek hem de tarafsız kalan Balkan Devletlerini kendi yanlarında savaşa çekmekti[158]. Özellikle Fransa'nın Yunanistan üzerinde güçlü bir baskısı vardı. Bulgaristan'a karşı harp ilan etmesi için zorlayıcı hareketlerde bulunuyordu[159]. Fakat Yunanistan uzun süre tarafsızlığını korumayı başarmıştır. Hatta Bulgaristan'ın, Sırbistan'a harp ilan etmesi Yunanistan başvekilince sükûnetle karşılanmış ve Yunanistan'ın harbe girmeyeceği tekrar belirtilmiştir[160].

Yunanistan savaşa girip girmeme konusunda en kararsız kalan devletlerden biri olmuştur. Çünkü devlet içinde birçok fikir ayrılıkları bulunuyordu. O dönemde kral olan I. Konstantinos Alman yanlısı bir politika izliyor ve savaşı İttifak Devletleri'nin kazanacağına inanıyordu. Fakat İngiltere ve Fransa'nın deniz gücünden çekindiği için açıkça destek veremiyordu. Dönemin Başbakanı olan Venizelos ise İtilaf Devletleri'nin savaşı kazanacağına kesin gözüyle bakıyordu. Bulgaristan'ın İttifak Devletleri safında savaşa girmesinin ardından Yunanistan'a İtilaf Devletleri baskı yapmaya başladı. 1917'nin Haziran ayında I. Konstantinos tahttan çekilerek yerini oğlu Aleksandros'a bıraktı[161]. Bütün bu olanların ardından 1917 yılına kadar tarafsız kalan Yunanistan daha fazla direnemeyerek savaşa dahil olmuş ve İttifak Devletleri'ni zor duruma düşürmüştür[162].

Birinci Dünya Savaşı devam ederken Enver Paşa Makedonya, Dobruca, Bulgaristan ve Romanya'ya bir gezi yapmıştır. 10-23 Aralık 1916'da yapılan bu geziyi Bulgaristan askeri ateşesi Yarbay Azmanov rapor etmiştir. 18 Aralık sabahı

---

[157]Kamil, "*Enver Paşa'nın…."* s.92.
[158]Özbek,*a.g.t,* s.29,30.
[159]BOA, *DH.EUM*,Dosya nr:15 Gömlek nr:93.
[160]BOA, *DH.EUM*,Dosya nr:9 Gömlek nr:32 .
[161]Jelavich, *a.g.e,* s.127,128.
[162]Başkaya, *a.g.m,* s.59.

Türk karargâhını gezdiklerini belirten Azmanov devam ederek: *"Oradan da atlarla 203 rakımdaki Türk cephelerine geçtik. Burada Enver Paşa sığınakları kontrol etti. Askerlerle sohbet etti. Ateş etme becerileri olup olmadığını sordu. Dönüşte yedek olarak tutulan 25. tümene ait bir alayı ziyaret etti. Alay 3 piyade taburundan, bölükler ise en fazla 100-120 kişiden oluşmaktaydı. Enver Paşa onları selamladı. Birkaç askere medeni hallerini, çatışmalarda yer alıp almadıklarını ve orduda bulunduklarından bu yana kaç mermi kullandıklarını sordu. Durumu öğrenen Paşa, kolordu komutanına sadece üç mermi kullanan askerlerin bulunduğundan şikâyetle ihtarda bulundu. Askerlere atış eğitimi verilmesini ve özellikle de kolordunun cephe gerisinde talimgâh oluşturulmasını önerdi…*"Azmanov gezi sırasında Türk askeri birliklerinin çok yorgun ve bitkin olduklarını da gözlemlemiştir. Ayrıca bu gezide Enver Paşa'nın başka sorunlarla da ilgilendiğini rapor etmiştir[163].

Amazov'a göre: "*20 Aralık sabahı Enver Paşa otomobille Gradsko'dan Prilep'e hareket etti. Oraya öğleden sonra vardı. 11. Ordu komutanı ve tüm karargah tarafından karşılandı. Küçük bir kahvaltıdan sonra cepheye gitti. Yeni Alman tümen karargahı Hipel'e geçti. Oradan 1050 rakımdaki çatışmaları izledi89. Durum hakkında bilgi aldı. Ona eşlik eden bazı subaylar bizim 8. tümen karargahına geçtiler. Ertesi gün tekrar cepheye gitti. Orada da hazırlanmış ikinci savunma mevzi hakkında bilgi aldı. Cepheyi iyice inceledi. İlgisi genç subay olarak buralarda bulunmasından ve bölgeyi çok iyi tanımasından kaynaklanıyordu*." Gezinin ardından Enver Paşa ve yanındakiler Prilep'te bulunan Bulgar evlerine yerleştirildiklerini ve takip emri verildiğini de rapor etmiştir.

Amazov, bu gezi esnasında Enver Paşa'yı çok iyi gözlemlemiş ve bu seyahatteki amacını şöyle sıralamıştır:

- **a.** Romanya ve Dobruca'da bulunan Türk ordularını denetlemek
- **b.** Romanya'dan kalan ganimetleri görmek ve ülkesine ne götürebileceğini tespit etmek
- **c.** Makedonya'da yaşamakta olan Türk halkının milli duygularını uyandırmak, halka moral vermek ve onları koruduğunu göstermek

[163]Kamil, "*Enver Paşa'nın…."* s.94.

d. Alman subaylarla daha yakından iletişime geçmek ve onları kendine yakınlaştırmaktır[164].

İtilaf Devletleri ise muhalifler arasında huzursuzluk çıkarmak için birtakım faaliyetlerde bulunuyordu. İngiltere sırf bu amaçla Bulgaristan hududunda huzursuzluk çıkararak Türk – Bulgar ilişkilerini zedelemek istiyordu[165]. Cephenin açılması ile birlikte Bulgaristan'a büyük bir iş düşmüş ve Bulgar ordusu İngiliz ve Fransız birlikleriyle savaşmak zorunda kalmıştır. Bulgar askerinin İtilaf güçlerine karşı koymakta güçlük çekmesinin ardından Türk birlikleri Bulgarlara yardım amaçlı cepheye sürülmüştür. Birçok cephede aynı anda savaşmaya çalışan Osmanlı Devleti tam 45 bin Türk askerini Makedonya'ya göndermiştir. Enver Paşa savaşın en ateşli geçtiği dönemlerde bile 100.000 üzerinde Türk askerini Makedonya'da bulundurmuştur. Bunun nedeni ise Bulgarlara karşı duyulan güvensizliktir. Enver Paşa Bulgarlara olan güvensizlikte oldukça haklı olacak ki Bulgaristan'dan Batı Trakya hususunda hiçbir taviz elde edememiştir. Osmanlı Devleti'nin verdiği büyük mücadeleye rağmen Bulgar ordusun yenilip 29 Eylülde savaştan çekilmiş ve böylece Makedonya cephesi de kapanmıştır[166].

[164]Kamil, "*Enver Paşa'nın…."* s.96.
[165]BOA, *DH.EUM*,Dosya nr:2 Gömlek nr:70.
[166]Özbek, *a.g.t*, s.55.

III. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ VE BULGARİSTAN'IN SAVAŞTAN ÇEKİLMESİ VE SONRASINDAKİ GELİŞMELER

A. Bükreş Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne Etkileri

Rusya'da patlak veren Bolşevik İhtilali sonucu savaştan çekilmek zorunda kalan Rusya her ne kadar çekimser kalmışsa da Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır[167]. Almanya ve Avusturya'nın işgali altında bulunan Romanya da daha fazla direnememiş ve barış istemek zorunda kalmıştır[168]. 3 Mart 1918 tarihinde Rusya ile Brest-litovsk Antlaşması imzalanmasına rağmen sınır meseleleri yüzünden Romanya ile yapılacak barış antlaşması gecikmiştir. Nihayetinde 3 Mart 1918'te Romenlerle bir ön antlaşma imzalanmış ve Romenler ülke içindeki işgali sonlandırmak için yapılan barış teklifini ana hatlarıyla kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu şartlar Dobruca'nın terki, Macar sınırında bazı düzenlemeler ile Romanya'da İttifak Devletleri'ne birtakım imtiyazlar tanınmasını kapsıyordu. Romenlerin sulh şartlarını kabul etmesi üzerine Sadrazam Talat Paşa görüşmelere katılmak amacıyla Bükreş'e gitmiş ve 5 Mart 1918'te bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre[169]:

1. Romanya hükümeti Dobruca'yı Tuna'ya kadar İttifak Devletleri'ne terk edecektir.
2. İttifak Devletleri hükümetleri Romanya için Köstence üzerinde Karadeniz'de bir ticaret yolu bırakılmasını dikkate alacaktır.
3. Avusturya-Macaristan ve Romanya arasında hudut hakkında Avusturya-Macaristan hükümetine terk olunan düzeltmeler Romanya tarafından esas itibariyle kabul edilecektir.
4. Mevcut iktisadi tedbirler esas itibariyle kabul edilecektir.
5. Romanya Hükümeti, Romanya ordusundan en az 8 fırkayı derhal terhis edecektir.

---

[167]BOA.*HR.SYS*,Dosya nr:2296 Gömlek nr:1.
[168]Uçarol, *a.g.e*. s.507.
[169]Mücahit Özçelik, "1918 Bükreş Antlaşması" , *HistoryStudies*, Volume 4, Issue 4, November 2012, p.265.

6. Romanya ordusu işgal ettiği Avusturya – Macaristan topraklarını derhal tahliye edecektir.
7. Romanya Hükümeti, İttifak Devletleri birliklerinin Boğdan ve Besarabya yoluyla Odesa'ya naklinde tüm imkanlarıyla yardım edecektir.
8. Romanya Hükümeti, orduda görevli İtilaf devleti subaylarını derhal terhis edecektir. Bu subayların serbestçe gidişleri ise İttifak devletlerince sağlanacaktır.
9. Bu mukavelename Buftea'da 5 Mart 1918 tarihinde 5 nüsha olarak imza edilmiş ve mühürlenmiştir[170].

Bükreş Antlaşması'nın imza edilmesine dair ek muhtıradır:

"*Romanya ile 7 Mayıs 1918 târîninde imzâ edilen mu'âhede ve buna merbût 'akd devlet-i mezkûre ile düvel-i müttefika arasında münâsebât-ı dostâneyi te'sîs ve i'âde eylemişdir. Devlet-i 'Aliyye ile müttefiklerinin müştereken 'alâkadâr oldukları husûsât mu'âhede-i müştereke'*nin *mevzû'unu teşkîl etmiş fakat Romanya'ya karşı düvel-i müttefikadan her birinin iştigâl etdiği vaz'ıyet-i mahsûsa icâbâtı olarak hukûkî ve iktisâdî mesâ'il her devletin menâfi'-i husûsîsine tekâbül edecek ba'zı farklarla mu'âhedât-ı husûsiyeye derc olunmuşdur"*[171].

Bükreş'te devam eden barış görüşmelerinde İttifak Devletleri arasında en çok tartışılan mesele Dobruca'nın statüsü ve Romanya petrollerinin işletilmesi meselesi olmuştur[172].Bulgar Başvekili Radoslavof Bükreş Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından bütün Dobruca'nın Bulgarlar'a ait olduğunu beyan etmiş ve Osmanlı Devleti'nin tepkisini çekmiştir[173].Zaten Bulgaristan'ın Romanya'ya harp ilan etmesinin en önemli amacı Dobruca topraklarını ele geçirmekti[174].

Türk heyetinin mücadele verdiği diğer önemli mesele ise Dobruca'nın statüsü ve Bulgarlar'ın, Osmanlı Devleti'ne Trakya'da toprak vermeme meselesi olmuştur. Osmanlı Devleti bunun üzerine Dobruca'nın dört müttefik devlet tarafından idare

---

[170]Özbek, *a.g.t* , s.67-68.
[171]BOA.*HR.HMŞ.İŞO,(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası)*, Dosya Nr:112 Gömlek Nr:7.
[172]Özbek, *a.g.t*, s.68.
[173]BOA. *HR.SFR*, Dosya Nr:422 Gömlek Nr:9.
[174]BOA.*DH.EUM*,Dosya Nr:19 Gömlek Nr:38.

edilmesi gerektiği konusunda ısrarcı davranmış ve Bulgarlar'ı ikna etmeye çalışmıştır[175].

Görüldüğü üzere bu barış Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın arasını açmıştır. Bulgaristan, Dobruca'nın tamamının kendisine verilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti ise buna yanaşmamış ve Bulgarlarla gergin bir durum ortaya çıkmıştır[176].

Savaş sırasında üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirdiklerini düşünen Enver Paşa önce Güney Dobruca'nın bir kısmının Bulgaristan'a verilmesi düşünülürken sonradan tüm Dobruca'nın verilmesinin gündeme getirilmesi üzerine Edirne vilayetinin Bulgaristan'da bulunan ve nüfusu %95 oranında Türk olan Mesta – Karasu'ya kadar olan yerlerin Osmanlı Devleti'ne bırakılmasının en doğal hakları olduğunu belirtmiştir. Enver Paşa barış heyetinden bu koşulların göz önünde bulundurulması ve Osmanlı'nın haklarının korunmasını istemiştir.

Bu gelişmeler karşısında sıkıntıya düşen Enver Paşa Bulgar Kralı Ferdinand'a bir mektup yazmıştır. Bu mektupta : *" Daha önce İttifak meselelerinde gündeme gelen harp kazanıldığı takdirde Sırp Makedonya'sının Bulgaristan'a ilhakı, buna karşılık da Gümülcine ve Kırcaali'nin de dahil olduğu Batı Trakya'nın Şark kısmının Osmanlı'ya verilmesinin görüşüldüğünü hatırlatır. Hatta Yunan Makedonya'sındaki Kabala ve Drama da Bulgaristan'a kalırsa o zaman da Mesta – Karasu'ya kadar olan Batı Trakya'nın Osmanlıya verilmesi konusunda görüş birliğine varıldığını hatırlatarak iki ülkenin gelecekteki siyasetleri için bu küçük isteklerini kabul edeceğini ümit ettiğini"* belirtmiştir[177].

Enver Paşa, Osmanlı'nın Trakya'daki toprak talepleri dikkate alınmadığı müddetçe Bulgarlarla Osmanlı arasındaki konuların görüşülmesinin genel barış yapılana kadar ertelenmesi ve Osmanlı Devleti'nin isteklerinin tam olarak karşılanmadan bir antlaşma imzalamayı düşünmediklerini belirtmiştir. Bu sayede Dobruca'nın tamamının Bulgarlar'a verilmesi engellenmiştir. Kurulan komisyonun iki ay süren çalışmalarının ardından 7 Mayıs 1918'te Almanya, Avusturya –

[175]Özçelik, *a.g.m* , s.267.
[176]Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt 3, Kısım 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.142.
[177]Özbek, *a.g.t*, s.69-70.

Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı Devleti arasında Bükreş Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmayla Şark Cephesi kapanmış ve Güney Dobruca Bulgaristan'a bırakılmıştır. Kuzey Dobruca ise 4 İttifak Devleti'nin ortak idaresine bırakılmıştır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti açısından Şark Cephesinin tamamen kapanması ve ekonomik kazançlar sağlaması açısından kazançlı görünmüştür[178]. Ayrıca savaş esnasında zarar gören Osmanlı tebaası için Romanya'dan tazminat talep edilmiştir[179].Bu talebin gecikmesi üzerine Romanya'ya bir telgraf gönderilmiş ve tazminat meselesinin bir an evvel neticelenmesi istenmiştir.*"Mukaddema Dobruca'da zabt olunan emlâk-ı İslâmiye içün taleb etdiğimiz tazmînât mes'elesi henüz bir netîce-i halîyeye iktirân edemedi. En kesdirme tarîk üzere biz Romanya Hükûmetinden topdan para alınmasında ısrâr ediyor isek de mu'âhede-i sulhiyenin pek yakın bir zamanda imzâ mecbûriyeti hâsıl olduğu ve ahâlî-yi İslâmiyenin zarar-ı hakîkîsiyle tenâsüb bir meblağ i'tâsında Romanyalılar icbâr edilemediği takdîrde müttefiklerimizin de tavsiye etdikleri vecihle hakem tarîkine mürâcaatı kabûle zarûret hâsıl olmak muhtemeldir. Romanya hükûmeti ashâb-ı emlâk içün mukaddema mikdâr-ı tazmînât i'tâsına muvafakat eylemiş olduğuna ve emlâk-ı İslâmiyeyi gasb maksadıyla neşr edildiği zâhir olan kanunlar Romanya Hükûmetini mes'ûliyetden kurtaramayacağı bedîhi bulunduğuna binâ'en tahkîme muvâfakat etmek zarûreti hâlinde esâsî me'selesi tahkîmden haric tutmak ve Romanya Hükûmeti arâzî-yi mazbûte içün tazmînati'tâsı kabûl etdiği tasrîh kılınmak şartıyla yalnız mikdâr-ı tazmînâtın ta'yîni hakkında şerâ'it-i münâsibe ile hakeme mürâca'at görülmekdedir. Bu sûretle mürâca'at edilmesi tasvîb olunub olmadığının iş'âr buyurulmasını ricâ ederim"*[180].Osmanlı Devleti savaş sırasında kendilerine yardım eden Romanya'daki Müslümanların affı konusunda da baskılarda bulunmuştur[181].

Bükreş Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Romanya'dan elde eden gelir Almanya ve Avusturya Hükümetleri tarafından paylaşılmış ve Osmanlı Devleti

---

[178]Özbek, *a.g.t*, s.71.
[179]BOA,*HR.HMŞ.İŞO(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası)*, Dosya nr:113 Gömlek nr:19.
[180]BOA.*HR.SYS*, Dosya nr:2299 Gömlek nr:14.
[181]BOA.*HR.SYS*,Dosya nr:2299 Gömlek nr:11.

için her hangi bir hisse ayrılmamıştır. Bu durumdan rahatsız olan Viyana Sefiri Hilmi Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne göndermiş olduğu telgrafname şu şekildedir."….*Bükreş'deki Bulgar murahhasının Bulgaristan'a 'âid hisseyi ilerüde taleb etmek hakkını muhâfaza etdiği ve Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniye içün hiçbir hisse tefrîk olunmadığı ve şâyed bir talebde bulunacak olursak Almanya baş kumandanlığına mürâca'at etmekliğimiz icâb edeceğine dâ'ir zabıt-nâmeye derc olunduğu anlaşılmışdır. Bükreş'deki murahhasımızın ne yapdığı ve işbu mukarrerât ve mu'âmelât ve sevkiyâtdan haberdâr olub olmadığı buraca bi't-tabi' gayr-i ma'lûm ise de şâyed bize hisse tefrîk etdirilmemiş ise bir sâ'at bile izâ'e vakte imkân kalmadığından baş kumandan vekîli paşa hazretleri cânibinden Hindenburg'a 'âcilen mürâca'at olunması içün 'arz-ı ma'lûmât ve mülâhazaya müsâberet kılındı. Ol bâbda"*[182].

Bu antlaşmayla Trakya'da Bulgaristan'dan toprak alma şansı da doğmuştur. Fakat bu antlaşma imzalanmasından 5 ay sonra İttifak Devletleri yenilgiye uğramış ve bu antlaşma uygulanamayan bir antlaşma olarak tarihteki yerini almıştır[183].

B. Wilson İlkelerinin Yayımlanması ve Bulgar Politikasına Etkileri

Beklenenden uzun süren Birinci Dünya Savaşı, hem İtilaf bloğundan hem de İttifak bloğunda yorgunluk ve savaşa karşı bıkkınlık ortaya çıkarmıştır. 1917 yılına gelindiğinde ise henüz ortada kesin bir yenilgi ya da zafer işareti bulunmamaktaydı. Bu durum kamuoylarında savaşın sona ermesi için duyulan isteği arttırmıştır. Uzun süren savaş süresi ekonomik, siyasi ve zirai anlamda önemli kayıplara neden olmuştur. Herkesin barışa özlem duyduğu bu atmosfer içerisinde ABD Başkanı Woodrow Wilson barış düzenini tespit etmek amacıyla 8 Ocak 1918'te barışın temel ilkelerini kapsayan 14 noktayı açıklamıştır[184].

1. Açık barış antlaşmaları ve gelecekte de açık diplomasi.
2. Kara suları dışında savaşta ve barışta denizlerin mutlak serbesti.
3. Bütün ekonomik engellerin mümkün olduğu kadar kaldırılması.

---

[182]BOA.*HR.SYS*, Dosya nr:2299 Gömlek nr:1.
[183]Özbek, *a.g.t*, s.71.
[184]Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1995),* Alkım Yayınları, İstanbul 2007, s.137-138.

4. Milli silahlanmaların azaltılması için gerekli ve yeterli garantiler.
5. Sömürge isteklerinin ilgili halkların menfaatleri ile yetkileri sonradan tespit edilecek olan sömürgeci devletin istekleri aynı derecede göz önünde tutulmak suretiyle mutlak bir tarafsızlıkla çözülmesi.
6. Bütün Rusya toprakları boşaltılarak ve devletlerin de yardımı ile Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkan verilmesi.
7. Belçika'ya tam ve bağımsız egemenliğin geri verilmesi.
8. İşgal edilen Fransız topraklarının boşaltılması ve Prusya'nın 1871'de Alsace – Loraine meselesinde yaptığı hatanın düzeltilmesi suretiyle barışın teminat altına alınması.
9. İtalyan sınırlarının milliyet prensibine göre düzeltilmesi.
10. Avusturya – Macaristan İmparatorluğu halklarına gelişme imkanlarının verilmesi.
11. Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılarak ve Sırbistan'a denizden mahreç verilerek Balkan Devletlerinin münasebetleri milliyetler prensibine göre düzenlenmesi.
12. Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanarak Türk olmayan milletlere gelişme imkanları verilmesi. Çanakkale Boğazı devamlı olarak bütün milletlerin gemilerine açık olması ve garanti altına alınması.
13. Bağımsız bir Polonya'nın kurulması.
14. Büyük ve küçük bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına alma imkanı sağlamak amacı ile bir milletler teşkilatı kurulması[185].

Başkan Wilson'un yayımlamış olduğu bu 14 madde büyük devletlerin çıkarlarına ters düşüyordu. Ayrıca İtilaf Devletleri kendi aralarında birtakım gizli antlaşmalarla bazı bölüşme planları yapmışlardı. Savaştan sonra ise bu antlaşmaların

[185]Özbek *a.g.t*, s.56-57.

uygulanmasında ısrar ediyorlardı. Büyük devletlerin bu hesaplaşmaları açık antlaşma ve diplomasi uygulamasını isteyen Wilson İlkelerine aykırı düşüyordu[186].

Wilson İlkeleri her ne kadar büyük devletlerin çıkarlarına ters düşse de Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ı barış konusunda yüreklendirmiştir. Özellikle uzun yıllar boyunca savaşmaktan yorulmuş ve memnuniyetsizlik içinde olan Bulgar askerinin savaşma konusundaki bütün isteğini kaybetmesinin en büyük nedenlerinden bir tanesi ABD başkanı Wilson'un Bulgar ulusunun bütünlüğünün korunacağına dair yaptığı açıklama olmuştur. 3 Nisan 1917'de ABD, İtilaf Devletleri'nin safında savaşa girerek Almanya'ya harp ilan etmiştir. Almanya ve Avusturya – Macaristan ise Bulgaristan'a baskı yaparak ABD'ye savaş açmasını istemişlerdir. Bulgaristan ise bu teklife olumsuz cevap vermiştir. Bunu takiben İngiltere'nin ABD'ye yaptığı Bulgaristan'a savaş açma konusundaki baskısı ABD tarafından reddedilmiştir. Dolayısıyla 1917 yılında Bulgaristan ve ABD arasında yakınlaşma başlamıştır. Amerika'nın savaşa katılıp Bulgaristan'a savaş açmaması ülkede büyük ümitlerin doğmasına yol açmıştır. Amerika'dan savaşı kaybetse de Makedonya'nın kendisine verileceği konusunda vaatler almıştır[187].

Wilson ilkelerinden büyük beklentisi olan Bulgaristan gibi Osmanlı Devleti de Başkan Wilson'un dünyaya adaleti getireceğine inanıyordu. Öyle ki Wilson'un 14 prensibinin bölünmeye karşı en büyük teminat olduğu düşünülmekteydi. Türk kamuoyu da özellikle Wilson'un 12. maddesine güvenmekte ve barış yolunda atılan önemli bir adım olarak görmekteydi. Türk basınına göre *"Dünyada harp fikrinin ölmesi lazımdı. Wilson bu nazariyeyi bulup meşhur 14 maddelik umumi sulh teklifi ile harp fikrini öldürmüştü."* bu şekilde dünyaya yeni bir insanlık fikri getirdiğine inanılıyordu[188].

Türk basını ise *"İsteriz ki dünya Mr. Wilson'un istediği sulha kavuşmakta gecikmesin; fakat onun gelmekte ne kadar gecikeceği malum olmadığı için bundan evvel yapılacak en büyük vazifemiz düşmanları her şeye kabule icbar edecek yeni*

[186]Uçarol, *a.g.e*, s.511.
[187]Sevim Hacıoğlu, "ABD'nin Bulgaristan'ın Kurtuluşu Konulu Memorandumu", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı:14, İstanbul 2008, s.21.
[188]Deniz Bilgen, "Wilson İlkelerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Ankara 1996 s.124.

darbeler indirmeye çalışmaktır. Zira biz vazifemizi hakkıyla ifa edeceğimizden eminiz. Fakat diğer şekildeki sulha karşı da en ziyade teveccühkar hissiyat içinde bulunanların bizler olduğuna inanılmasını rica ederiz." sözleriyle Wilson ilkelerine destek verirken bir yandan da harbi bırakmayalım uyarısı yapmaktadır[189].

Türk basını Wilson ilkelerini böyle yorumlarken Alman Başvekili Kont Hertling yapmış olduğu bir konuşmasında Alman milleti arasına nifak sokmaya çalışan Wilson'un bu sefer söylemlerinin ılımlı olduğunu belirtmiştir. Wilson'un 14 maddesini teker teker yorumlayan Hertling bu maddelerin Alman politikasına uygun düştüğünü fakat Alsace – Lorraine ile ilgili hükmünün söz konusu olmadığını vurgulamıştır.

Wilson İlkelerinin yayımlanması dünyada oldukça yankı bulmuş ve sadece taraf olan devletler değil aynı zamanda bitaraf olan devletlerde(İspanya, İsveç, İskandinavya Hükümetleri vd.) Wilson İlkelerine iştirak etmiştir[190].

Nihayetinde savaşın son yıllarına yaklaşıldığında dengelerin İtilaf tarafına kayması ile birlikte Osmanlı Devleti kaderini ve umudunu Amerika'ya bağlamıştır. Wilson prensiplerine güvenerek 30 Ekim 1918'te Mondros Mütarekesi imzalanmıştır[191].

C. Bulgaristan ile İmzalanan Berlin Antlaşması

18 Eylül 1918'de Makedonya'daki Bulgar Cephesinin çökmesi üzerine Bulgaristan'ın yenilgiyi kabul etmesini istemeyen İttifak Devletleri onu yüreklendirmek için 24 Eylül 1918'de Berlin'de bir antlaşma imzalamışlardır:

1. Osmanlı Devleti, Alman ve Avusturya Hükümetleri Dobruca'nın bütününü Bulgaristan'a bırakırlar. (Madde 1)
2. Osmanlı – Bulgar sınırında bir değişiklik yapılır ve Bulgaristan Meriç'in sol kıyısındaki şeritten vazgeçer. (Madde 5)

[189]Özbek *a.g.t*, s.60.
[190]BOA.*HR.SYS*, Dosya nr:2293 Gömlek nr:6.
[191]Özbek, *a.g.t*, s.61-62.

3. Bundan böyle Osmanlı Hükümeti de Bulgaristan'dan hiçbir toprak isteğinde bulunmayacağını açıklar (Madde 6)[192].

Böylelikle Osmanlı Devleti 6 Eylül 1915 tarihinde Bulgaristan'a verdiği yerleri Dimetoka haricinde geri alabilmiştir.

Bu antlaşma ile Türkiye ile Bulgaristan arasındaki meseleler kesin bir şekilde çözümlenmiştir. Bu antlaşmayı hazırlayan görüşmelerde Talat Paşa, Almanya'nın dersaadet sefiri ve Avusturya – Macaristan dersaadet sefirinin bulunması, arkasından da Bulgaristan İstanbul sefiri Mösyö Kolaşef'in de katılımı basında antlaşmanın Osmanlı – Bulgar sınır meseleleri ile ilgili olabileceği fikrini uyandırmıştır.

Berlin Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Bulgar'ın çöküşü hız kazanmıştır. Almanlar ise artık bağımsız hareket etmeye başlamış ve Osmanlı Devleti ya da Bulgaristan'ın kendilerinden önce barış istemelerini beklemeye başlamışlardır. Böylece kendi kamuoylarına yalnız kaldıkları için harbi kaybettikleri açıklaması yapabileceklerdi. Nihayetinde Berlin Antlaşması Bulgarlar'ın mağlup olmasıyla geçerliliğini yitirmiş ve hiçbir anlam taşımamıştır[193].

D. Bulgaristan'ın Savaştan Çekilmesi

Bulgaristan'ın 1917 yılına gelindiğinde cephelerdeki gücü azalmaya başlamıştır. Özellikle bu tarihlerde Yunanistan'ın da savaşa dahil olması bütün dengeleri alt üst etmiştir. Dahası bu kadarla da kalmayıp Almanya'dan gelen askeri ve mali yardım kesilmiş uzun süredir savaşmakta olan Bulgar askeri isteksiz hareket etmeye başlamıştır[194].Hatta Preportis gazetesi "*Maliye Mesaili*" başlıklı yazısında harp esnasında Bulgaristan'ın borçlandığını ve Almanya'nın vaatlerinin boşa çıktığını hiçbir şekilde yardım görmediklerini yazmıştır[195].Bu süreçte ülke içinde çıkan isyanlar ordu ve yönetimde oluşmaya başlayan bozulmalar nedeniyle 16 Haziran 1918'de Radoslavof kabinesi istifa etmiş ve yerine İtilaf Devletlerine yakın

[192]Bayur, *a.g.e*, s.146.
[193]Özbek *a.g.t*, s.93.
[194]Başkaya, *a.g.t*, s.55.
[195]BOA, *MTZ, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret-i Eyalat-ı Mümtaze Kalemi Bulgaristan)*, Dosya nr:175 Gömlek nr:57.

olan Malinoff hükümeti geçmiştir[196]. Zaten Radoslavof kabinesinin iktidarda olduğu zamanlarda Malinoff taraftarları hükümeti ele geçirmek arzusundaydılar. Bu amaçlarına ulaşmak için Malinoff kabinesi hiç de etik olmayan bir yola başvurmuştur. Hükümeti ele geçirmenin yolu öncelikle ordudan geçiyordu. Bu nedenle askerleri kışkırtarak ordunun desteğini kazanmaya çalışmış ve nihayet emeline ulaşmayı başararak iktidara geçmiştir. Fakat bu sırada ordu içinde çözülmeler ve ayrışmalar da başlamıştır. Düşman orduları bu durumun farkına varınca dört bir taraftan taarruza başlamışlardır. Daha ilk hamlede Bulgar ordusu dağılmaya başlamıştır. Bu durumda tek çıkar yol müttefiklere başvurarak yardım istemek olmuştur. Fakat Malinoff kabinesi cepheden gelen kötü gidişatın haberlerini alınca mütareke istemekten başka çıkar yol olmadığı fikrine düşmüş ve daha ilk andan itibaren ümidini kaybederek yenilgiyi kabul etmiştir[197].

Avusturya ve Macaristan, Bulgaristan'ın bu tutum ve davranışlarına binaen Bulgaristan'ın durumunun pek vahim olduğunu ve mütareke hazırlığı içerisinde olduğundan bahsediyordu. Bulgaristan'ın gerek askeri gerek mali durumu sekteye uğramıştı[198].

Bulgar askeri uzun yıllar boyunca savaşmaktan yorulmuş, erzak sıkıntısı büyük bir memnuniyetsizlik yaratmış ve Bulgar askeri moral bozukluğuna sürüklenmiştir.

Bulgaristan kısa süreli çarpışmaların ardından siperde beklemeye başlamış ve cephenin kolayca yarılmasına yol açmıştır[199]. Sırp kuvvetleri ise Bulgarlara karşı Vardar bölgesinde harekâta başlamışlardır. 15 Eylül'de taarruza geçen Sırp ve Fransızlar hızla kuzeye doğru ilerlemişlerdir. Bunun üzerine 21 Eylül'de Manastır'dan Doyran gölüne kadar 150 km'lik bir alanda Bulgar ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Onları destekleyen Alman kuvvetleri de yenilgiye uğramış ve Bulgar erlerinin çoğu esir edilmiştir. Bazı Bulgar erleri de kaçarak evlerine geri dönmeye başlamışlardır. Çaresiz kalan Bulgar hükümeti 25 Eylül 1918'de İtilaf

---

[196]Başkaya, *a.g.m*, s.59.
[197]"Bulgaristan İşleri", *Vakit*, 29 Eylül 1334, nr.335, s.1.
[198]" Bulgaristan Meselesi", *Vakit*, 30 Eylül 1334, s.2.
[199]Özbek, *a.g.t*,s.59.

Devletleri'nden ateşkes istemiştir[200]. Bulgarların ateşkes isteğini memnuniyetle karşılayan İtilaf Devletleri bazı istekler öne sürmüşlerdir. Buna göre; işgal altında bulunan bütün Alman askeri ve tebaası 4 hafta içerisinde Bulgaristan'ı terk edecektir[201]. Sırp ve Yunan toprakları derhal boşaltılacak, Bulgar ordusu terhis edilecek ve sadece 3 tümenden oluşan bir birlik burada kalacaktır. Bu ateşkes koşulları karşısında kararsız kalan Bulgar hükümeti antlaşmanın çok ağır hükümler taşımasına rağmen yine de ateşkes koşullarını kabul etmiştir. 29 Eylül 1918 tarihinde Selanik Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekilmek zorunda kalmıştır[202].

1. Bulgaristan'ın Savaştan Çekilme Nedenleri

1918 yılına gelindiğinde savaş her iki taraf için de içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır. Yıllardır devam eden uzun savaş süreci bıkkınlığa yol açmıştır. Bütün bu sıkıntılı evreler neticesinde durum İttifak Devletleri'nin aleyhine gelişmeye başlamıştır. İttifak Devletleri'nin halkasından kopan ilk devlet ise Bulgaristan olmuştur. Fransız-Sırp saldırıları karşısında yenilip Makedonya cephesi çökünce 29 Eylül 1918'de Selanik Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekilmiştir.

Bulgaristan'ın savaştan çekilme sebeplerine bakacak olursak en başta savaşın uzaması ve istenilen sonuçların alınamaması gelir. Uzun yıllardır devam eden savaş hala neticelenmemiş ve halk ayaklanmaya başlamıştır[203]. Uzun süre ekilemeyen tarım arazileri sonucu kıtlık baş göstermiş ve dolayısıyla halk bu durumu protesto etmeye başlamıştır[204]. 1918 yılında Bulgaristan'ın birçok şehrinde savaş karşıtı gösteriler yapılmıştır. Sadece bununla da sınırlı kalmayarak bu gösteriler orduya kadar sıçramıştır. Birçok alay ve fırkada isyanlar baş göstermiştir. Ülkenin de iç buhranlar geçirdiği bu süre zarfında hükümet değişikliği yaşanmıştır. Radoslavof hükümetinin yerine İtilaf Devletleri yanlısı olarak bilinen Malinof kabinesi gelmiştir.

---

[200]Başkaya, *a.g.m*, s.60.
[201]BOA,*HR.SFR*, Dosya nr:422 Gömlek nr:56.
[202]Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınları, İstanbul 2004, s.691.
[203]Uçarol, *a.g.e*, s.508.
[204]BOA.*HR.SFR*,Dosya nr:287 Gömlek nr:64.

Malinof göreve gelir gelmez rengini belli etmiş ve barış antlaşması için görüşmelere başlamıştır[205].

Bulgaristan'ın savaştan çekilmesine etki eden diğer bir durum ise savaş başladığı andan itibaren Bulgar ordusunun müttefik genelkurmayın emrine verilmiş olmasıydı. İttifak Devletleri'nin savaş planı dahilinde Sırbistan başta olmak üzere Romanya ve Yunanistan bölgesine yerleştirilmiş olan 100 bin kişilik kuvvete karşı bütün Balkan Cephesi'ni savunma görevini üstlenmiştir.1915 ve 1916 yılları boyunca da tüm cephelerde savaşmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Almanya'da patlak veren ağır bunalım Bulgar ekonomisini çöküntüye uğratmıştır[206]. Almanya'ya ise sürekli gıda maddesi gönderiyor oluşu Bulgar halkını yiyecek sıkıntısı içine sokmuştur. Orduya alınan askerlerin çoğu ise üretimci kişilerden oluşuyordu. Bu kişilerin uzun yıllar emir altında olmaları tarım alanlarının ekilememesine yol açmış ve tarım üretimi sekteye uğramıştır.

Bulgaristan savaşa katıldığı yıllarda Almanya'dan hem mali hem de askeri yardım alıyordu. Fakat Almanya Ocak 1918'de mali yardımı Mart'ta ise cephane yardımını kesmek zorunda kalmıştır. Bulgar ordusunun durumu zaten çok kötüydü. Askerin iyi beslenememesi ve ihtiyaçlarının karşılanamaması huzursuzluğu iyice arttırmıştır. Ayrıca 1917 yılında Yunanistan'ın da savaşa dahil olması durumu iyice kötüleştirmiştir[207]. Ordunun morali gittikçe daha da zayıflıyordu. Giyecek doğru düzgün elbiseleri bile yoktu. Tarımsal üretim durduğu için iyi de beslenemiyorlardı. Ordunun cephane eksiği de oldukça fazlaydı. Sadece asker değil geride bıraktıkları aileleri de yoksulluk içindeydi. Çok uzun süredir savaşıyorlardı ama henüz kesin bir zafer elde edememişlerdi[208].

1918 yılında ise İtilaf Devletleri bütün cephelerde harekete geçmiş ve yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır. Fransız, Sırp ve İngiliz kuvvetleri 14 Eylül 1918'de Vardar bölgesinde Bulgarlar'a karşı harekâta başlamıştır. Saldırı sonrasında

[205]Hacıoğlu, *a.g.m*, s.21.
[206]Özbek, *a.g.t,* s.34.
[207]Armaoğlu, *a.g.e*, s.141.
[208]Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, s.689.

Makedonya Cephesi çökmüş ve daha fazla tutunamayan Bulgaristan barış isteğinde bulunarak savaştan çekilmiştir[209].

2. Radoslavof Kabinesi'nin İstifası

Bulgaristan, savaşın son yıllarına gelindiğinde cephede aldığı yenilgiler ve uzun yıllar devam eden harp neticesinde oldukça yıpranmıştır. Özellikle önceleri halk arasında başlayan ve zamanla orduya da sıçrayan isyanlar Bulgaristan'da hükümet değişikliğine sebep olmuştur. Kral Ferdinand yeni kabineyi kurma görevini Malinoff'a vermiş ve Radoslavof kabinesi istifa etmek zorunda kalmıştır[210].

Radoslavof istifa etmeden önce Kral Ferdinand ile aralarında anlaşmazlıklar olduğu bazı gazeteler tarafından yazılmaya başlamıştı. Bu olaylar üzerine Sofya Sefiri Fethi Bey, Kral Ferdinand ile Radoslavof arasında yazıldığı gibi bir anlaşmazlıktan haberi olmadığını hatta yaklaşık iki gün önce Radoslavof'un saraya davet edildiğini ve Ferdinand ile iki saat kadar görüşme yaptıklarını ve ikisi arasında bahsedilen herhangi bir ihtilafın olmadığını belirtmiştir[211].

Radoslavof kabinesinin istifasından sonra Bulgar bir başvekilin yaptığı açıklamada Radoslavof'un iktidardan çekilmesinin Bulgar politikasını hiçbir şekilde etkilemeyeceğini ve herhangi bir değişikliğin söz konusu olmayacağını belirtmiştir[212]. Fakat göreve gelir gelmez İtilaf Devletleri'yle görüşmelere başlayan Malinoff Türk basınının tepkisini çekmiş ve basında uzun süre yer bulmuştur[213]. Hatta Malinoff kabinesinin iktidara geldikten iki buçuk ay sonra İtilaf Devletleri'yle sulh imzalayacağı propagandaları bile yapılmaya başlamıştır[214]. Zaten Malinoff başa gelmeden önce orduyu Radoslavof aleyhinde kışkırtmaya başlamıştır. Uzun süredir savaşmak zorunda kalan Bulgar askerlerine başa geçer geçmez barış imzalayacağı konusunda söz vermiş ve böylece ordunun güvenini kazanmıştır[215].

---

[209]Eyicil, *Siyasi Tarih*, s.197.
[210]"MalinoffYeni Kabineyi Teşkile Me'mur", *Tasvir-i Efkâr*, 19 Haziran 1918, s.1.
[211]BOA.*HR.SYS*,Dosya nr:2106 Gömlek nr:11.
[212]"Yeni Bulgar Başvekili", *Vakit*, 19 Haziran 1334, s.1 nr:241.
[213]Özbek, *a.g.t*, s.142.
[214]BOA.*HR.SYS*,Dosya nr:2330 Gömlek nr:14.
[215]BOA.*HR.SFR*,Dosya nr:287 Gömlek nr:79.

Radoslavof'un iktidardan çekilmesinin sebepleri arasında uzun yıllar boyunca devam eden harp ve bu durumun yarattığı hoşnutsuzluk gelmektedir. Harp uzadıkça hayatın müşkülatı daha da artmış ve özellikle iaşe meselesi en mühim sorun haline gelmiştir. İaşe işlerinin istenildiği gibi gitmemesi Radoslavof aleyhinde yapılan propagandaları daha da güçlendirmiştir. Özellikle muhalifler bu bağlamda müsait bir zemin ele geçirmişlerdir. Radoslavof'un istifasının sebeplerinden bir diğeri de siyasi sahadaki başarısızlıkları olmuştur. Ve bu da kamuoyunu büsbütün galeyana getirmiştir. Bu suretle bir yandan harbin getirmiş olduğu müşküliyet , iaşe sıkıntısı ve siyasetteki başarısızlık kabinenin istifasına sebep olmuştur[216].

İstifa eden Radoslavof kabinesinin sessizliğinin sebebi hakkında bazı Bulgar gazeteleri izahat vermiştir. Bu gazetelerden biri Radoslavof'un istifasının en büyük sebebi olarak içişlerinde çıkan meseleleri gösteriyor fakat bu meselelerin neler olduğundan bahsetmiyordu. Başka bir gazete ise Radoslavof kabinesinin kendi içinde uyuşamadığını ve bazı bakanların istifaları sonucu kabinenin zor duruma düştüğünü belirtmiştir[217].

Radoslavof, istifasını takip eden süreçte Sadrazam Talat Paşaya telgraf göndererek iktidarda bulunduğu süreçte göstermiş olduğu nezaketten dolayı teşekkür etmiş ve devam eden harbin iyi neticelenmesi konusunda iyi dileklerde bulunmuştur. Talat Paşa da bu telgrafnameye cevaben dostumuz olan Bulgaristan'ın başından çekilmesinden derin üzüntü duyduğunu ve yardımlarından dolayı en samimi şekilde teşekkür ettiğini beyan etmiştir[218].

Radoslavof kabinesinin istifası ve Malinoff'un başa geçmesi Türk basını tarafından pek hoş karşılanmamıştır. Malinoff'u , Radoslavof'u iktidardan düşürmek için orduyu kışkırtması tepkilere sebep olmuş ve hükümetin başına geçmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir[219].

---

[216]"Son Heyettar Bir Bulgar Diplomatıyla Mülakat", *Vakit,* 21 Haziran 1334, s.1, nr:243.
[217]BOA.*HR.SFR*,Dosya nr:422 Gömlek nr:24.
[218]"Osmanlı ve Bulgar Başvekili Arasında", *Vakit*, 25 Haziran 1334, s.1, nr:247.
[219]Özbek *a.g.t*, s.143.

3. Kral Ferdinand'ın Tahttan Çekilmesi

Bulgaristan'ın ateşkes isteyip savaştan çekilmesiyle birlikte İngiltere başta olmak üzere İtilaf Devletleri rahat bir nefes almıştır. Bulgaristan konumu itibariyle İtilaf Devletleri için büyük bir önem arz ediyordu. Bu çekilişin ardından İngiliz basını Kral Ferdinand'ın üzerine yürümüş ve bu mağlubiyeti ona yüklemeye çalışmıştır. Kral Ferdinand gittikçe şiddetlenen sokak olayları ve gösteriler karşısında oldukça zor durumda kalmıştı. Askerin kendisine bir darbe yapabileceği korkusu ve sarayın önünde binlerce kişinin katılımıyla gerçekleşen gösterilerden yılmıştı. Halbuki Ferdinand Bulgaristan için pek çok fedakarlıkta bulunmuştu. Özellikle Birinci Balkan Harbi'nde büyük askeri başarılara imza atmıştır. Fakat son yaşanan olaylardan sonra günah keçisi ilan edilmiştir. Özellikle İngiliz basını Bulgaristan'ın başına gelen her şeyden Ferdinand'ın sorumlu olduğunu ve ülkeyi felakete sürüklediğini yazıyordu. Halkın ise artık ona hiç güveni kalmamıştı[220]. Neticede bütün bu olanlara katlanamayan Ferdinand tahtını oğlu Boris'e bırakarak ülkeyi terk etmiştir.

Ferdinand'ın tahtı bırakması Türk basınına da meşgul etmiş ve konuyla ilgili Vakit gazetesi "*Evvelki akşam gelen telgrafnameler Bulgar Başvekili Doktor Radoslavof'un istifa ettiğini haber vermiştir. Dün bu satırları yazdığımız vakte kadar bu meseleye dair başka hiçbir haber gelmemiştir. Bunun için Başvekili ne gibi bir sebep istifa gösterdiği ve bunun Bulgaristan da nasıl telakki edildiği hakkında elimizde henüz malumat yoktur."* Şeklinde bir yazı kaleme almış ve istifa gerekçesi hakkında henüz net bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir[221].

Tercüman-ı Hakikat gazetesi bu istifadan şu şekilde bahsetmiştir;

"Karışıklıklar içinde yuvarlanan küçük bir prenslik halinde bulunan Bulgaristan'ı emsalsiz bir dirayetle idare ederek otuz sene zarfında balkanlarda kuvvetli bir hükümet haline getirmiş olan Kral Ferdinand bu telaş-ı asırlık meselenin bir hata ile tarumar olduğunu görmüştür. İhtimale göre kral'ın istifası mütarekenin icra-i ahkamına başlamasından ileri gelmiş olsa gerekir. Sebebi her ne olursa olsun

[220]Başkaya, *a.g.m*, s.61-62.
[221]"Bulgaristan Başvekili İstifa Etti", *Vakit*, 18 haziran 1334, nr.24, s.1.

Kral Ferdinand'ın çekilmesi Bulgaristan ahval-i dahiliyesindeki durumu daha zor hale getirdi"[222].

Vakit gazetesi ise kral Ferdinand'ın istifasını "*Kral Ferdinand terk-i hükümet etti-oğlu Üçüncü Boris Bulgaristan Kralı"* manşetiyle duyurmuştur[223]. Ferdinand'ın tahtan çekilmesi üzerine Osmanlı Padişahı, yeni Kral Boris'e bir mektup göndermiş ve başarısını tebrik ederek dosthane ilişkilerin devam etmesini temenni etmiştir[224].

Kral Boris tahta geçer geçmez hiç vakit kaybetmeden bir beyanname hazırlayarak Bulgar halkına seslenmiştir. Bu beyanname şu ifadelerden oluşuyordu.

"*Bulgar halkı- sevgili babam, Bulgaristan halkına olan sarsılmaz sevgisinin bir örneği olan tahtı bana devrettiğini bildirdi. Bulgaristan halkının bilmesini isterim ki bugünden itibaren Boris unvanıyla Bulgaristan Çarlığı tahtına geçiyorum. Sevgili halkıma sunulan, onların çıkarlarından keyif almak, daima ve sonsuza kadar onların ideallerini gerçeğe dönüştürmek, onların demokratik ruhları ve özgürlükleri için süregelen mücadelelerine devam etmek, sosyal kurumlarının bağımsızlığını sağlamak için, Ortodoks inancın ruhani bir çocuğu olarak, bu güzel Bulgaristan'da doğdum. Anayasaya saygı duyacağımı ve görevimi milletin refahı için sadakat ve özveriyle yerine getireceğimi resmi bir şekilde bayan ederim. Ulusumun desteğiyle, Tanrının korumasına güvenerek tüm Bulgarlara tahtımın etrafında toplama ve ülkeme olan kutsal görevimde başarıya ulaşmama ve Bulgar ırkına mutlu bir gelecek hazırlamama gönülden destek vermeleri çağrısında bulunuyorum. Çok yaşa Bulgaristan! Ülkemizin başına gelen felaketin boyutlarını hepimiz biliyoruz ve bu bahtsızlıktan ötürü derinden üzgünüz. Ayrıca biliyoruz ki bunun sebebi müttefiklerimizin bize zamanında yardım etmediği gerçeğidir. Fakat geçmiş geçmiştir ve biz şu anda ve gelecekte bu ulusal felaketin doğurduğu sonuçları olabildiğince düzeltmeye çalışacağız. Bu tamamen çalışma arkadaşlarımın ilgi alanıdır ve ben de her şeyi şeffaf bir şekilde açıklayacağım, her zaman olduğu gibi*

[222]Özbek, *a.g.t*, s.145.
[223]"Kral Ferdinand Terk-i Hükümet Etti-Oğlu Üçüncü Boris Bulgaristan Kralı", *Vakit*, 5 Teşrinievvel 1334, nr.341, s.1.
[224]BOA.*HR.SYS*, Dosya Nr:2459 Gömlek Nr:29.

ülkemizin çıkarları bizim kendi çıkarlarımızdan daha önemlidir. Ve bu sebeple ulusal meclise raporumu sunacağım."

Kral Ferdinand'ın tahttan çekilmesiyle ateşkes önerisinde bulunan Bulgaristan'ın bu teklifi itilaf devletlerince kabul edilmiş ve 29 Eylül 1918 tarihinde Selanik Mütarekesi imzalanmıştır[225].

E. Selanik Mütarekesi

Bulgaristan 1918 yılına gelindiğinde içte ve dışta pek çok güçlükle karşı karşıya kalmıştır. Sırpların saldırısı sonucu yenilgiye uğrayıp, Makedonya cephesi de çökünce 25 Eylül'de barış istemek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine 29 Eylül 1918'de İtilaf Devletleri ve Bulgaristan arasında Selanik Mütarekesi imzalanmıştır[226].Bu mütarekeye göre:

1. Bulgaristan, derhal Yunanistan ve Sırbistan'ın tüm bölgelerinden geri çekilmeyi kabul edecek.
2. Askerlerini derhal terhis edecek.
3. Gemiler ve demiryolları dâhil olmak üzere tüm ulaşım araçları İtilaf Devletleri'ne teslim edilecek.
4. İtilaf Devletleri'nin Danube (Tuna) üzerindeki seferlerine izin verilecek.
5. Bulgaristan içindeki askeri operasyonlar engellenmeyecek.
6. Bulgarlar'a ait tüm silah ve mühimmat İtilaf Devletleri kontrolü altında olacak.
7. İtilaf Devletleri stratejik yönden önem taşıyan bölgeleri işgal edebilecek.
8. Bulgaristan'ın askeri işgali Britanya, Fransa ve İtalyan güçlerine bırakılacak.
9. Yunanistan'ın boşaltılan bölgeleri Yunan askerlerine bırakılacak.
10. Sırbistan'ın boşaltılmış bölgeleri Sırp askerlerine bırakılacak.

[225]Başkaya, *a.g.m*, s.63-64.
[226]Uçarol, *a.g.e*, s.508.

11. Bu antlaşma tam ve genel barış haline ulaşılana kadar geçerli olacak[227].

Bu maddeler neticesinde Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'dan aldığı yerleri derhal boşaltacak ve ordusu terhis edilecektir. Böylece Bulgaristan savunma gücünden mahrum bırakılacaktı. Ayrıca İtilaf Devletleri bu antlaşma doğrultusunda Bulgaristan'da stratejik açıdan önemli gördükleri yerleri işgal etme imkanı bulacaklardı[228].

Bulgaristan'ın savaştan çekilişini ve Selanik Mütarekesi'nin imzalanmasını İngiliz basını büyük bir zafer edasıyla duyurmuştur. İtilaf Devletleri adına General Franchetd' Esperoy mütarekeye katılmış ve talep edilen bütün koşullar Bulgar Hükümeti tarafından onaylanmıştır. General Franchetd' Esperoy mütarekenin bütün koşullarının hemen yürürlüğe girmesi konusunda emir almıştır. Bulgaristan askeri anlamda tamamen teslim olmuş ve düşman olmaktan çıkmıştır. Yayımlanan bir gazetede Bulgaristan topraklarının İtilaf Devletleri tarafından işgal olunacağı ve Bulgaristan'ın terk ettiği Yunan topraklarının Yunanistan'a Sırp topraklarının ise Sırbistan'a verileceğine değinilmiştir. Bulgar Kralı Ferdinand'ın cezalandırılmasının ise tamamen Bulgar halkına bırakıldığından bahsedilmiştir.

Selanik Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Başbakan Malinof ve yeni kral Boris ortak bir bildirge yayımlayarak gelişmeleri duyurmuşlardır. Reuter Ajansının yayımladığı bildirgede şu sözlere yer verilmiştir:

"Askerlerimiz gerçek kahramanlar gibi görevini tamamlamıştır. Benim hükümetim bu kısa dönemde şartlar el verdiği kadar, savaş nedeniyle oluşan sorunları ortadan kaldırmak adına elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Müttefiklerimize karşı büyük bir sadakat duyduğumuzu belirterek, artık barışa bir fırsat vermenin vakti geldiğini belirtiriz. Ülkemiz, bütünlüğünü korumak adına büyük kayıplar vermiştir. Sonuç olarak, hükümetim düşmanlarımıza bir öneri götürerek bir müzakere süreci sonucunda bir antlaşma imzalamış ve barışa kavuşmuştur."

[227]Başkaya, *a.g.m*, s.64.
[228]Özbek, *a.g.t*, s.108.

Türk basını ise mütareke'nin imzalanmasından Başbakan Malinoff'u sorumlu tutarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

"*Malinoff'un hatası buradan başlar. Bittabi hatalar çorap söküğü gibi birbirini takip eylemiştir. İş başına gelir gelmez müşkilat içinde bulunan efkâr-ı umumiyeyi teskin etmek ve kendisine kazanmak için selefinin bütün hata ve kusurlarını meydana dökerek dahilde fena bir mahiyet vücuda getirmiştir. Asker arasında hareketlenme başladığı zaman Malinof daha büyük ve daha vahim bir hata irtikap ederek birden bire düşmandan sulh istemeye kıyam etmiştir. İşte Malinof'un en büyük ve en vahim olan hatası budur"*[229].

Başka bir gazete ise Bulgaristan'ın Selanik Mütarekesi'ni imzalanması sonucunda şu kazanımların elde edildiğini belirtmiştir:

1. Alman birlikleri içinde yer alan 300.000 Bulgar askeri silah bırakmış, Alman ordusu kan kaybetmeye başlamıştır.

2. Almanya'nın "*Mittel Europa*" (Orta Avrupa'ya hakim olma) hayali yerle bir edilmiş; Berlin-Bağdat planı patlak vermişti.

3. Osmanlı ve müttefikleri arasında 250 millik bir alan oluşturulmuştur.

4. İstanbul yakın zamanda İtilaf askerlerinin saldırılarına açık hale gelmişti.

5. İtilaf güçleri artık Karadeniz'e ulaşabilecekti.

6. Avusturya, Balkanlardan gelen saldırılara açık hale gelmişti.

7. Avusturya, Arnavutluk ve Montenegro (Karadağ)'dan askerlerini geri çekmek zorunda kalacaktı.

8. Sırbistan kendi topraklarının üçte ikisini geri alacak, geri kalan üçte biri ise yakın zamanda Alman ve Avusturya baskısından kurtulacaktı.

9.Romanya yalnızlıktan kurtulacak; bölgeyi işgal eden Alman ve Avusturya askerleri buradan ayrılmak zorunda kalacak ve böylece İtilaf güçleri Güney Rusya'ya serbestçe geçebilecekti[230].

---

[229]"Malinoff'un hatası", *Tercüman-ı Hakikat*, 2 Ekim 1918, s.1, nr.?.
[230]Başkaya, *a.g.m*, s.65-66.

İtilaf Devletleri çok geçmeden Bulgaristan'ı işgale başlamış ve Doğu Avrupa'da üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Dönemin İngiliz basınına göre Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi diğer müttefik devletleri olumsuz etkileyecek ve diğer devletlerde çok yakında savaştan çekileceklerdi. Bu olay İttifak Devletleri tarafında büyük bir yıkıma yol açmıştır[231].

İttifak Devletleri'ne en son katılan Bulgaristan, savaştan ilk ayrılan devlet olmuştur. Osmanlı Devleti ise bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Hem müttefikleriyle olan bağlantısı kesilmiş hem de İstanbul tehlikeye girmiştir. Bulgaristan'ın savaştan çekilme haberini Berlin dönüşünde alan Talat Paşa: *"Bu günleri görmemek için keşke ölseydim.*" diyerek yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmiştir. 15 Ekim 1918'de ise Bulgaristan'ın İtilaf Devletleri'ne barış teklifinde bulunduğu ve bu teklifin İtilaf Devletleri'nce kabul edilip mütareke imzalandığına dair resmen haber gelmiştir. İki gün sonra ise Bulgaristan Kralı Ferdinand tahtan çekilmek mecburiyetinde kalarak ülkeyi terk etmiştir. Sonunda ise yerine büyük oğlu Boris geçmiştir.

Bulgaristan'ın savaştan çekilme haberi İttifak Devletleri tarafında büyük bir yankı uyandırmış ve bu olay sonun başlangıcı olmuştur. Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşından çekilmesi, yaşanan en kritik gelişmelerden biri olarak görülmüştür. Bu olayın ardından Osmanlı Devleti de daha fazla tutunamayarak ateşkes isteğinde bulunmuştur[232].

F. Osmanlı Devleti'nin Savaştan Çekilmesi

1918 yılının yaz aylarına gelindiğinde savaşın gidişatı artık seyrini belli etmiştir. İttifak Devletleri neredeyse tüm cephelerde yenilgi almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti ise uzun süredir devam eden bu savaşta çok yıpranmıştır. İmparatorluğun durumu o kadar kötüydü ki Talat Paşa durumun ciddiyetini anlatmak için Almanya'ya giderek yardım istemek zorunda kalmıştır. Dönüş yolunda Sofya'ya uğrayarak Bulgar Çarı Ferdinand'ı ziyaret etmek istemiş fakat Talat Paşa'nın

[231]Başkaya, *a.g.m*, s.51.
[232]Özbek, *a.g.t*, s.109.

görüşme isteği reddedilmiştir. Durumun vehametinin farkında olan Talat Paşa 8 Ekim 1918'de istifa etmiş ve yerine Ahmet İzzet Paşa gelmiştir[233].

Bulgaristan için artık bütün umutlar tükenmiştir. Cephelerde aldığı yenilgiler ve halkın durumu 25 Eylül'de Bulgaristan'ı sulh istemeye zorlamıştır. Bu karar ise İstanbul'da büyük yankı uyandırmıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa kendi lehlerine olan bir sulh yapılıncaya kadar direnişte kalınması gerektiğini düşünüyordu[234]. Fakat İstanbul neredeyse savunmasız durumdaydı. Mevcut askerlerin büyük bir kısmı Filistin ve Kafkaslara gönderilmişti. Gelibolu yarımadasında kuvvetler vardı fakat bunlar da kıyı savunması için ayrılmıştı. Durum hiçte parlak görünmüyordu ve derhal sulh için harekete geçmek gerekiyordu[235].

İngiliz basını, Bulgaristan'ın savaştan çekilmesinin ardından Osmanlı Devleti'nin de teslim olacağına dair haberler yaymaya başlamıştır. Bu esnada Osmanlı Devleti herhangi bir barış isteğinde bulunmamıştır. Durumun gidişatı siyasi açıdan böyle bir beklentinin oluşmasına neden olmuştur. Zaten Osmanlı Devleti de yakında teslim olacağının sinyallerini vermeye başlamıştır[236].

Osmanlı Devleti'nin artık savaşa dair hiçbir umudu kalmamıştır. Güney cephesinde aldığı ağır darbeler, Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle birlikte Almanya ile olan bağının kopması, İngiliz ve Fransızlar'ın İstanbul üzerine yürüme ihtimali, askerin yorgun düşmesi ve müttefiklerin diğer cephelerde yenilgiye uğraması sonucunda 30 Ekim 1918'de savaştan çekilerek Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır[237].

Mondros Mütarekesi'ni Ahmet İzzet Paşa ordumuza;

"*31 Ekim 1918 günü öğleden sonra geçerli olmak üzere, İtilaf Devletleri'yle Mütareke imzaladık. Osmanlı Devleti'nin murahhasları(temsilcileri), durumu Bulgaristan, Suriye ve Irak'ta bulunan Ordu Komutanlarına tebliğ etmişlerdir.*

[233]Ahmad, *a.g.e*, s.88.
[234]Arslan, *a.g.e*, s.384.
[235]Erickson, *a.g.e*, s.211.
[236]Başkaya, *a.g.m*, s.69.
[237]Uçoral, *a.g.e*, s.508.

Mütareke şartlarına kesinlikle uyulması ve tebliğin alındığının bildirilmesi lazımdır. Teferruat ayrıca bildirilecektir." şeklinde duyurmuştur[238].

1. Osmanlı Devleti'nin Savaştan Çekilme Nedenleri

Osmanlı Devleti dört yıl süren zorlu bir savaştan mağlup olarak ayrılmıştır. İtilaf Devletleri'ne boyun eğmiş ve Osmanlı Devleti'ni paramparça etmeyi amaçlayan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'ni bu şekilde bir yenilgiye sürükleyen elbette pek çok neden bulunmaktadır. Daha savaşın ilk yıllarından itibaren Osmanlı Devleti pek çok sıkıntıyla karşı karşıya kalmıştır. Daha Dünya Savaşı başlamadan önce Balkan Savaşları gibi zorlu bir savaştan pek çok toprak kaybıyla çıkmıştır. Henüz bu savaşın yorgunluğunu atlatamadan ve mali durumunu düzeltemeden yeni bir savaşa girişmiştir. Zaten asker yorgun halk ise bezgin durumdaydı. Ekonomik durum zaten yürekler acısıydı ve gün geçtikçe hiçbir düzelme olmuyor tam tersine uzayan savaş ekonomik durumun daha da kötüye gitmesine neden oluyordu. Yakıt ve yiyecek bulmak neredeyse imkansızdı. Başkent ise oldukça zor durumdaydı. Hazine boştu.1917 yılına gelindiğinde artık savaş yorgunluğu, açlık ve moral bozukluğu kötü gidişatı daha da güçlendiriyordu. Temmuz ayında başlayan İngiliz hava saldırısı barış arzusunu daha da arttırdı.3 Temmuz 1918'de Sultan Mehmet Reşat'ın ölmesiyle tahta ittihatçı karşıtı Vahdettin çıktı. İttihatçıların atadığı kişileri kendi adamlarıyla değiştirdi. Yaşanan bu durum ülke içerisinde kargaşaya sebep oldu[239].

1918 yılı başlarına gelindiğinde sadece İttifak Devletleri değil İtilaf Devletleri de savaşın bir şekilde sonuçlanmasını istiyordu. Beklediklerinden uzun süren bu savaş onları da yıpratmış ve birçok insan kaybına sebep olmuştu. Tam da bu sırada Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson gelecekteki barışın temel ilkelerini belirlemek üzere on dört maddeden oluşan bir genelge yayımladı.8 Ocak 1918'de yayımlanan ve tarihe "*Wilson İlkeleri*" veya "*Wilson'un 14 Noktası*" olarak geçen bu ilkeler genel olarak dünya barışını amaçlıyordu. Barış antlaşmalarının açık olarak ve birbirlerinin haklarını gözeterek yapılması gerektiğini, ekonomik engellerin

[238]Cemal Kemal, "Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesine Tepkisi"*Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.46, Güz 2010, s.372.
[239]Ahmad, *a.g.e*, s.87.

kaldırılmasını, silahlanmanın azaltılmasını, kara suları dışında denizlerde serbestliğin sağlanmasını öngören bu ilkeler Osmanlı Devleti'ni sulh konusunda yüreklendirmişti. Sahip olduğu yerleri elinde tutacağı ümidiyle Osmanlı Devleti artık direnmenin boşuna olduğu kanaatindeydi[240]. Wilson ilkeleri sadece Osmanlı için değil aynı zamanda Bulgaristan için de çok büyük manalar ifade ediyordu. Hatta Tasvir-i Efkâr, Bulgaristan sefiri ile yaptığı bir röportajda Wilson'un her iki devleti de tatmin edeceği ve büyük ümitler beslendiğini açıkça dile getiriyordu[241]. Osmanlı Devleti'nin savaşma konusundaki direncinin kırıldığı diğer bir nokta ise Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi olmuştur. İngiliz basını bu çekilişin ardından Almanya ve Osmanlı Devleti'nin bağlantısının koptuğu ve yakında Osmanlı Devleti'nin de teslim olacağını yazıyordu. Hatta İstanbul üzerine bir saldırı yapılacağını ve saldırıda Bulgaristan'ın da yer alacağı ihtimalinden bahsediyordu. Bütün bu olanlar Osmanlı Devleti'ni barışa bir adım daha götürüyordu[242].

1918 yılında Rusya'da gerçekleşen Ekim devriminin ardından Osmanlı Devleti Kafkasya'daki sonuç vermeyen ilerleyişini sürdürüyordu. Güney Cephesi'nde ise vaziyet kötüydü. Irak ve Suriye'de İngiliz kuvvetleri önünde geri çekilmeye başlanmıştı. İngilizler 1917 sonuna gelindiğinde Musul hariç Kuzey Irak sınırına kadar ilerlemişlerdi[243]. Filistin Cephesi'nde Nisan 1918'de Amman'ı ele geçirmek için harekete geçmişler ve 400.000 İngiliz kuvvetine karşın 200.000 kişilik Türk kuvvetleri yenilgiye uğramıştır. Eylül ve Ekim ayları geldiğinde Şam, Beyrut ve Amman düşmüştür. Yıldırım Orduları Komutanlığı'na getirilen Mustafa Kemal Paşa Anadolu'yu savunmak için orduyu Toroslar'a çekmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin akabinde daha fazla dayanamayacağını anlayan Osmanlı Devleti sulh istemek zorunda kalmıştır[244].

---

[240]Uçarol, *a.g.e*, s.511.
[241]"Bulgar Sefiriyle Mülakat", *Tasvir-i Efkâr*, 6 Teşrin-i Sani 1334, nr.2552, s.1.
[242]Başkaya, *a.g.m*, s.71.
[243]Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı*, s.126.
[244]Özbek, *a.g.t*, s.122.

G. Birinci Dünya Savaşı'nın Ardından Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın Genel Durumu

1. Savaştan Sonra Bulgaristan

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Balkan Devletleri içerisinde gerek siyasi gerekse askeri ve ekonomik açıdan en zor durumda olan ülke konumundaydı. Birinci Balkan Savaşı'nda büyük bir güç olarak ortaya çıkan Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı'nda kazandığı toprakların çoğunu kaybetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kaybettiği toprakları geri kazanmak için girmiş olsa da bu savaştan da yenik olarak ayrılmış bu çekilişin ardından ise Mondros Mütarekesi'yle benzer özellikler taşıyan Selanik Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır[245]. Bu antlaşmaya en çok sevinen Sırplar, Bulgarlar karşısında mutlak bir galibiyet kazanmış oldu. Bu galibiyetle birlikte artık Bulgar yayılmacılığına son veriliyordu[246]. Antlaşmanın ardından Bulgaristan çok ağır hükümler içeren Neuilly Antlaşması'nı 27 Kasım 1919'da imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma Bulgaristan'ı resmen yok sayıyordu. Antlaşma gereğince Güney Dobruca Romanya'ya, Gümülcine ve Dedeağaç Yunanistan'a, Tsaribrod ile Strumitsa bölgeleri ise Yugoslavya'ya veriliyordu. Böylelikle Bulgaristan için son derece önemli olan Ege deniziyle olan bağlantı tamamen kesilmiş oluyordu[247].

Savaş sonrası imzalanan Selanik Mütarekesi mucibince Bulgaristan'ın eski sınırlarına geri dönmesi icap ediyordu. İngiliz ve Fransızlar da bu şarta istinaden Dobruca'nın tahliyesini talep etmişlerdir. Malinoff kabinesi Dobruca'yı tahliyeye cesaret edememiş ve bir hafta evvel istifa ederek makamından çekilmiştir[248].

Neuilly Antlaşması'yla Balkan Savaşları'ndan itibaren beş yılı aşkın süredir devam eden savaş durumu son buluyordu. Bu savaştan en çok etkilenen devletlerin başında hiç şüphesiz Bulgaristan geliyordu. İtilaf Devletleri'nin yüklediği mali, askeri ve siyasi yaptırımlar yüzünden durumu daha da zedeleniyordu. Bu antlaşmayla

---

[245]Mustafa Göleç, "Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1923-1930)"*Türkiyat Mecmuası*, C26/1, 2016, s.152.
[246]Başkaya, *a.g.m*, s.71.
[247]Bakraktarova, *a.g.t*, s.49.
[248]"Bulgaristan Ahvali", *Vakit*, 1 Kanunievvel 1334, s.1, nr:398.

Bulgaristan, ödemek zorunda bırakıldığı tazminat yüzünden çok zor duruma düşüyordu. Ayrıca iktisadi ve ticari faaliyetleri de kısıtlanarak ekonominin gelişmesi de önlenmek isteniyordu[249]. Ayrıca askerlerin ülkeyi savaşa sokanlardan hesap sormaya çalışmaları, fabrikalardaki grevler, işçilerin ayaklanmaları, kaybedilen topraklardaki Bulgar halkın ülkeye göç etmesi gibi bir sürü problemle karşılaşan Bulgaristan'da iktisadi sıkıntılar daha da artmıştır[250].

Neuilly Antlaşması'nın ağır hükümleri Bulgaristan'daki asker ve silah sayısını büyük ölçüde azaltıyordu. Ve böylece Bulgaristan'ın askeri açıdan da zayıflaması hedefleniyordu[251]. Ordu neredeyse pratikte yok edilmişti. Böylece amaçları Bulgaristan'ı her türlü işgale ve saldırıya açık hale getirmekti. İtilaf Devletleri'nin kabul ettirdiği bu maddelerle ordu o kadar çok zayıflamıştı ki çetelerle bile mücadele edemez duruma gelmiştir[252].

Savaş sonrasında Bulgaristan sadece siyasi ve ekonomik açıdan değil her anlamda büyük zarar görmüştür. Savaşın etkilerini halk uzun süre üzerinden atamamıştır. Ayrıca Bulgaristan'ın "*Büyük Bulgaristan"* kurma sevdası da suya düşmüştür. Osmanlı Devleti dışında bütün komşularına toprak vererek önemli ölçüde küçülmüştür[253].

2. Savaş Sonrası Osmanlı Devleti

Osmanlı Devleti İttifak Devletleri'nin yanında girmiş olduğu Birinci Dünya Savaşı'ndan çok ağır kayıplar vererek çıkmıştır.Bu savaşta Osmanlı Devleti'nin verdiği insan kaybını net olarak söyleyebilmek neredeyse imkansızdır. Ama genel olarak bakacak olursak Kumandan Larcher'in 1926 adlı kitabında toplamda ölen Osmanlı askeri sayısı 325 bin civarındadır. Bu rakam resmi Türk tarih kitaplarının

[249]Rıdvan Tümenoğlu, *Bulgar Kaynaklarına Göre Mondros'tan Lozan'a Bulgaristan ve Türk İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı), Ankara 2006, s.10.
[250]Özbek, *a.g.t*, s.144.
[251]İlber Ortaylı, *Mustafa Kemal Atatürk'ü Bulgaristan'daki Yılları*, TTK Yayınları, Ankara 1989, s.2045.
[252]Tümenoğlu, *a.g.t*, s.16.
[253]Öksüz, Okur, *Balkanlar El Kitabı*, s.620.

verdiği rakamdan oldukça aşağıdadır.Osmanlı Devleti 426 bin kadar asker ya da diğer bir ifadeyle savaşan 2.6 milyon askerin yüzde 17'sini kaybetmiştir.Verilen bu rakamlar sadece ölen askerlerin sayısını kapsamaktadır.Bir de savaş esnasında ölen sivil halktan da bahsedecek olursak bu rakam katlanarak artacaktır.

Osmanlı Devleti yalnızca bu kadar insanı kaybetmekle kalmamış, devasa bir toprak kaybına da uğramıştır. Yaklaşık 22 milyon insanın yaşadığı 2.410.000 kilometre kare büyüklüğünde bir toprakla savaşa giren devletin elinde Mondros Mütarekesi'nden sonra 10 milyon insanın yaşadığı 1.283.000 kilometre karelik bir toprak kalmıştır. İmparatorluğun verimli olan büyük bir kısmı yabancı güçler tarafından işgal edilmiştir. Osmanlı Devleti üzerinde çıkarları olan bütün devletler toprak kapma yarışına girmişlerdir. Ekonomi çökme noktasına gelmiş kömür üretimi ise neredeyse durmuştur[254].

Savaş sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti'ni tamamen yok ediyordu. Özellikle önemli olan 7. madde topraklarımızı yabancı güçlerin işgaline açık hale getiriyordu.24. madde ise doğu'da bir Ermeni Devleti kurulacağının sinyallerini veriyordu. Hatta antlaşmanın İngilizce metninde doğudaki 6 ilden Ermeni vilayeti olarak bahsediliyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti her türlü işgale karşı savunmasız bırakılıyordu[255]. Mütareke gereğince Osmanlı askeri derhal terhis edilecek, bütün savaş gemileri limanlara geri dönecek, Trablus, Irak ve Suriye'deki Türk garnizonları derhal teslim olacaktır. Ayrıca bu antlaşma sayesinde yabancı güçler Çanakkale ve İstanbul boğazı gibi stratejik noktaları işgal edebileceklerdi. Ayrıca demiryollarını denetim altına alarak Toros geçidini ele geçirebileceklerdi. Osmanlı Devleti, başta Almanya olmak üzere bütün müttefikleriyle iletişimini kesmek zorundaydı. Böylece bu antlaşmayla İmparatorluğun toprakları İtilaf Devletleri'nin işgaline bırakılmıştır[256].

Mütareke imzalandıktan sonra yurda dönen Rauf Orbay tehlikenin henüz farkına varamamış olacak ki gazetelere verdiği beyanatta ülkeye büyük bir sevinçle döndüğünü müzakereler esnasında İngilizlerin çok açık yürekli davrandıklarını

[254]Erickson, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı*, s.216.
[255]Özbek, *a.g.t*, s.129.
[256]Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, s.728.

belirtmiştir. Bir beyanatında *"Devletimizin istiklali, saltanatımızın hukuku tamamıyla kurtarılmıştır. Bu mütareke yenen ile yenilen arasında yapılmış bir mütareke değil savaş halinden çıkmak isteyen denk iki kuvvetin aralarındaki düşmanlığı durdurmaları gibi bir şeydir."* diyerek İngilizlerin Osmanlı Devleti'ni yaşatma fikrinde olduğunu ve ülkenin işgaline ihtimal vermediğini belirtmekteydi."İs*tanbul'a hiçbir şekilde ve tarzda itilaf askeri gelmeyecek. Müsterih olunuz*." sözleri bu kanaatin bir ifadesi şeklindeydi. Türk basını da *"Mütareke şartları ilk zannolunduğundan çok daha iyi*" şeklinde yorumlar yaparak memnuniyetlerini dile getiriyorlardı. Fakat gerek Rauf Orbay gerekse Türk basını yanılmıştı.1 Kasım 1918'den itibaren Çanakkale ve İstanbul boğazları, Musul ve İskenderun başta olmak üzere ülkenin birçok yeri İtilaf Devletleri'nce işgal edilmeye başlamıştır[257].

Mondros Mütarekesi'nin ardından yurdun dört bir tarafı işgali gerek halkın gerekse basının büyük tepkisini çekmiştir. Akşam gazetesi oldukça sert eleştirilerde bulunmuştur:

"*Mondros'ta imza edilen mütareke maddeleri ne olursa olsun ortada apaşikar bir vaziyet var ki o da şudur: Payitaht işgal ediliyor. Kayıklara birbiri ardından asker doldurulуyor, İstasyonlara her gün yeni yeni müfrezeler ikame ediliyor, mektepler boşaltılıyor, şehrin mühim noktaları tutuluyor, gümrüklere vaz'iyed olunuyor, hatta Mekri köyüne bir Fransız komiseri getiriliyor. Ve komiser ve Rum gazetesi muharririne Fransız zabıtasının yolda olduğunu söylüyor. Anlaşılıyor ki muntazam ve muayyen bir plan mucibince şehir işgal edilmekte ve mütarekenâmenin bizce malum olan etni hilafına olarak bize karşı bir emri vaki vücuda getirilmektedir. Dört buçuk senelik iğfal politikasından kendimizi kurtulmuş farz ederken anlaşılıyor ki bir mütareke işinde de ya kendi hükümetimiz ya harici hükümetler bizi bir daha aldatmışlar ve güzel vaatler ile elimizde kalan memleket bakiyesini de almağa çalışmışlardır. Bizim bildiğimiz mütarekename eğer gizli maddeler ihtiva etmemekte ise ki etmediği kuvvetle söyleniyor- şehrin işgalinden ziyade üssü harekelerin işgalinden bahsetti. Ve şehre asker ihraç edilmeyecekti. Hatta işittiğimize göre Fransız amiraller 70 Fransız neferinin şehre çıkarılarak*

[257]Özbek, *a.g.t*, s.130.

yalnız bir kere gezmeleri için sabık kabineden müsaade istemiş ve amiraller bir izzeti nefis meselesi yaptığını gören sabık kabinede bu taleb karşısında müsâid bir cevab vermişti. Hâlbuki bir haftadan beri şehre çıkarılan askerin daha bir iki güne kadar beş bine iblağ edileceği söyleniyor. Bu vâkâ karşısında hükümetin ne yaptığı bilinmiyor…"[258]*.*

Mondros Mütarekesi'nin ardından savaşa son noktayı koyan Sevr Barış Antlaşması imzalanmıştır. İçerisinde geçen barış kelimesine çokta aldanmamak gerekir zira sadece İtilaf Devletleri'nin çıkarlarından ibaret olan açık bir sömürgeydi. Osmanlı Devleti tarafından oldukça ağır bulunan bu antlaşmanın biraz yumuşatılması istenmişse de İtilaf Devletleri'nce verilen cevap Osmanlı'nın pekte söz hakkı olmadığını açıkça ortaya koyuyordu. Nitekim verilen bu ültimatomda İtilaf Devletleri'nin düşüncesi şu şekildeydi:

"*Osmanlı temsilci heyeti, Osmanlı Devleti'nin savaşa girişinin insanlık dünyasına yol açtığı kötülüklerle kayıpları tümüyle değerlendirmiyor gibi görünüyor.*

Osmanlı Devleti'nin sorumluluğu o kadar geniştir ki, bu sorumluluk müttefiklerinin Osmanlı ordularına karşı elde ettikleri zaferin gerektirdiği özveriyle ölçülemez…

Sonsuz ve sınırsız kayıplar karşılığında, dünyanın özgürlüğünü yeniden kurmuş olanlara Osmanlı Devleti'nin vermek zorunda olduğu tazminat kendisinin ödeyebileceğini çok aşmaktadır…"

Yukarıda verilen cevaptan anlaşılıyor ki Osmanlı Devleti bu antlaşmayı kabul etmek zorundaydı. Bu antlaşmanın kabulü için Osmanlı Devleti'ne on günlük bir süre tanınmış ve eğer kabul edilmediği taktirde gereğinin yapılacağı hususunda Osmanlı Devleti uyarılmıştı. İtilaf Devletleri'nin bu tutumu karşısında çaresiz kalan devlet antlaşmayı imzalama kararı almıştır.10 Ağustos 1920'de Sevr barış antlaşmasını imzalayarak Osmanlı Devleti hukuki yönden parçalanmış; siyasi, ekonomik ve askeri alanda çok ağır yükümlülükler altına girmiştir. Toprakların

[258]Ü.Gülsüm,Polat,"İstanbul İşgal Edilince: 1915-1916 Müttefik Planları ve Mondros Mütarekesi Sonrasında Değişim "*Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.17, S.33, 2018, s.138-139.

tamamına yakını İtilaf Devletleri'nce paylaşılmıştır. Sadece Orta ve Kuzey Anadolu'dan ibaret bırakılmak istenen devletin Ege ve Akdeniz'e hiçbir kıyısı kalmıyordu. Boğazların yönetimi ise uluslararası bir komisyona bırakılıyor ve Osmanlı Devleti'nin hiçbir söz hakkı kalmıyordu. Bu antlaşmayla Türk ulusunun yaşam hakkı elinden alınıyor ve uzun zamandır gerçekleştirilmek istenen Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması fikri İtilaf Devletleri'nin lehine çözümleniyordu[259].

Bu savaşın ardından Osmanlı Devleti her anlamda çok büyük kayıplar vermiştir. Coğrafyası tamamen değişmiş ve yerle bir olmuştur. Yıllardan beri elindetuttuğu Balkanlar ve Rumeli'deki anavatan toprakları elinden tamamen çıkmıştır. Ayrıca kendisi için önemli olan Halep, Musul ve Antakya'yı da kaybetmiştir. Sadece topraklarını değil daha da önemlisi ülkenin kurtarılması için hiç düşünmeden cepheye koşan birçok insanını da kaybetmiştir. Bütün okullarda sınıflar boşalmış 13,14 yaşındaki çocuklar cepheye gitmiştir. Hatta henüz liseyi bile bitirmemiş çocuklar yedek subay olarak alınmış " *Dönen olamaz ama eğer olursa, buraya değil doğrudan Darülfünun'a gidin!"* denilmiştir. Savaşın yarattığı büyük nüfus kaybı ancak 1950'lerde onarılabilmiştir. Türkiye adeta paramparça olmuştur. Eğer Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Milli Mücadele başlamamış olsaydı Batı Anadolu başta olmak üzere bütün topraklar kaybedilecekti Savaşın ardından Enver ve Talat paşalar ülkeyi terk etmişler ve devleti kaderiyle baş başa bırakmışlardır[260].

H. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Osmanlı-Bulgar İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı netice itibariyle sadece mağlup devletleri değil bütün dünyayı etkilemiştir. Özellikle Avrupalı devletlerin birbirlerini yok etme çabasına girdikleri bu savaş Avrupa tarihinin gidişatını değiştirmiştir. Dört yıl boyunca aralıksız devam eden bu savaş İttifak Devletleri'nin mağlup olmasıyla son bulmuştur[261].

Birinci Dünya Savaşı'nda aynı safta yer alan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan savaştan sonra da aynı kaderi paylaşarak Mondros ve Selanik Mütarekeleri'ni

---

[259]Uçarol, *a.g.e,* s.517-520.
[260]İlber Ortaylı, *1923 Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 2023*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.49.
[261]KeithRobbins, *Birinci Dünya Savaşı*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2005, s.166.

imzalamak zorunda kalmışlardır. Her iki ülkeye de çok ağır şartlar yükleyen bu antlaşmalar gereğince[262] 29 Eylül 1918'de imzalanan Selanik Mütarekesi'nin 3.maddesine göre Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile olan bütün ilişkilerini kesmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de Mondros Ateşkes Atlaşması'nın 23. maddesine binaen Bulgaristan ile bütün diplomatik ilişkilerini kesmiştir. 28 Kasım 1918 yılında Hariciye Nazırı Mehmet Reşit Paşa İstanbul, Edirne ve İzmir'deki Bulgar diplomasi temsilcilerinin Türkiye'yi terk etmeleri gerektiğini bildiren bir nota vererek Bulgaristan elçisi Nedyalko Koluşev'e durumu bildirmiştir. Bulgaristan da yine aynı şekilde Sofya'daki Osmanlı Elçisi Sefa Bey'e bir nota vererek Burgaz, Rusçuk ve Varna konsoloslarının Bulgaristan'ı terk etmeleri gerektiğini bildirmiştir. Bulgaristan'daki Osmanlı çıkarlarının korunması İspanya elçiliğine, Bulgar çıkarlarının korunması ise İsveç elçiliğine verilmiştir[263]. Aynı safta savaşan bu iki devletin artık birbirleriyle ilişki kurmaları dahi yasaktır. Yalnızca savaşa dahil olmayan üçüncü ülkeler aracılığıyla ilişkilerini yürütebileceklerdir.

Almanya'nın müttefiki olarak girdikleri Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak ayrılan bu iki devlet Mondros ve Selanik Mütarekeleri'ni imzalamışlardır. Daha sonra ise savaşa son noktayı koyan Sevr ve Neuilly Antlaşmaları'nı imzalayarak tamamen yok olma noktasına gelmişlerdir. Neuilly Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalan Bulgaristan'ın siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ortadan kaldırılmıştır. İki milyon altın Franklık bir tazminat ödeyerek topraklarının birçoğunu da komşu devletlere dağıtmıştır. Sevr Antlaşması ise Osmanlı Devleti için büyük bir felaket anlamına geliyordu. Özellikle İngilizlerin Balkanlar'da kendi üssünü kuvvetlendirmek için Batı ve Doğu Trakya'yı Yunanistan'a vermesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Alınan bütün bu kararlar Osmanlı ve Bulgaristan üzerinde derin bir memnuniyetsizliğe sebep olmuştur. Özellikle Bulgaristan'ın Ege deniziyle olan bağlantısının tamamen kesilmesi Bulgarları Türklere daha da yaklaştırmıştır. Türkiye kurtuluş mücadelesine girdiğinde Bulgaristan da bu mücadeleye büyük bir sempatiyle yaklaşacak ve destek verecektir[264].

---

[262]Sarınay, *a.g.m*, s.136.
[263]Bayraktarova, *a.g.t*, s.148.
[264]Özbek, *a.g.t*, s.147-148.

Sevr Antlaşması'nın getirdiği ağır hükümler ve yurdun İtilaf Devletleri'nce işgali başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere herkesi derinden sarsmıştır. İstanbul Hükümeti ve padişahın teslimiyetçi tavrı neticesinde Kurtuluş Mücadelesi başlatılmış ve TBMM açılmıştır. İşte bu tarihten itibaren Türkiye ve Bulgaristan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Bulgaristan, Anadolu'da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetini tanımış ve ikili ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana diplomatik ilişkileri kesilmiş olan bu iki devlet artık gayri resmi bir alanda ilişkilerini geliştirmeye başlamışlardır.

Savaştan bu yana iki ülkenin de yer yer işgali, ağır antlaşma şartları ve Bulgaristan'da gerçekleşen iki genel seçim ilişkilerin düşük seviyede seyretmesine neden olmuştur. Buna rağmen Cafer Tayyar Paşa, Bulgar yetkililerle iletişime geçmeye çalışmıştır. Özellikle Anadolu'daki Yunan işgali sırasında Karaağaç'tan Bulgar Dışişleri Başkanlığı'na gönderilen bir belgeye göre; Cafer Tayyar Paşa 3 Mayıs 1920 tarihinde Karaağaç'ta Bulgar bir yetkiliyle görüşmüştür. Bu görüşmede karşılıklı işbirliği yapılarak yunan işgalinin önlenebileceği konuşulmuştur. Ayrıca Cafer Tayyar Paşa Trakya'nın her iki devletin çıkarları doğrultusunda paylaşılabileceği önerisinde bulunmuştur[265].

Mart 1920'de Bulgaristan'da bir seçim yapılmış ve gerçekleşen seçimlerin ardından Stamboliyski'nin partisi olan BZNS büyük bir oy çoğunluğuyla iktidar olmuştur. Tek başına iktidara gelen Stamboliyski dış politikada aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Türkiye ile diplomatik ilişkiler kurmak için defalarca müttefikler nezdinde müracaatlarda bulunmuş ve her seferinde antlaşma maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir[266]. Tam da bu sıralar Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Stamboliyski'e bir mektup göndermiştir. Atatürk bu mektubunda Milli Mücadele hakkında bilgi verirken aynı zamanda iki devlet arasında diplomatik ilişkileri geliştirmeyi planlıyordu. Milli Mücadeleye giriştiğimiz bu dönemlerde Mustafa Kemal Makedonya'daki Bulgar devrimcilerin çete stratejilerinden yararlanmayı düşünüyordu. Hatta 1920 yılının

[265]İbrahim Kamil, "Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Trakya,'da Milli Mücadele Ve Türk-Bulgar İlişkileri (1919-1922)"*Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.35, 2017, s.89.
[266]Tümenoğlu, *a.g.t*, s.68-69.

Mart ayında bir arkadaşına yazdığı mektupta "*Türk-Ulusal Kurtuluş birlikleri, Bulgar birliklerinin Makedonya'da hareket ettikleri gibi eylemde bulunacaktır*." diyerek niyetini açıkça belli etmiştir. Ayrıca Ateşe Militer olarak kaldığı Bulgaristan için Atatürk şunları söylüyordu:

"*Bulgaristan'da kısa süre kalışımdan anılarımı hiçbir zaman unutmayacağım benim için değeri çok büyük anılardır bunlar. İçimde beliren Bulgaristan sevgisi, içten sempati duyguları sönmedi. Ülkemiz arasındaki karşılıklı ilişkiler alanında tüm eylemlerin temelinde bu duygular yatıyordu. Bulgaristan'a saygıyı öğrendim"*[267].

Türkiye Milli Mücadeleye giriştiği dönemde Bulgaristan elinden geldiği kadar Türkiye'yi desteklemeye çalışmıştır. 18 Aralık 1919'da Bulgar Parlamentosu'ndaki Türk Milletvekilleri Sofya'daki büyük devletlerin temsilcilerine Türk Milleti'nin vermiş olduğu mücadele hakkında bir bildiri göndermişlerdir. Bulgaristan'ın desteğini almak için de teşvikte bulunmuşlardır. İstediği desteği de almayı başarmış ve Varna doğumlu milletvekili Şakir Zümriev50.000 kg dinamit vererek Türk halkına desteğini göstermiştir. Ayrıca Batı Trakya'daki direnişin organizasyonunda pek çok milletvekili görev almıştır[268].

Stamboliyski, Bulgaristan'da yaşayan Müslüman azınlığa da oldukça hoşgörülü davranarak Türk kamuoyunun da sempatisini kazanmıştır konuyla ilgili Yaşar Nabi şu sözleri önemlidir:

"Bulgaristan Türkleri, Stamboliyski hükümeti devrini, Müslümanlar için bir altın devir gibi hala hatırlarlar. Bulgar milli menfaatlerinin icaplarını çok iyi kavramış olan bu devlet adamı, Türkiye ile dost geçinmeyi prensip ittihaz etmiş olduğu gibi, memleketinde yaşayan Türklere hürriyet ve haklarının verilmesinde Bulgarlık için hiçbir zarar ve tehlike bulunmadığını çok iyi kavramış ve idaresi zamanında Müslüman halka karşı en geniş bir tolerans zihniyetiyle hareket etmişti"[269].

---

[267]Stefan Velikov, *Kemal Atatürk ve Bulgaristan*, TTK Yayınları, Ankara 1983, s.1868-1869.
[268]Bayraktarova, *a.g.t*, s.88.
[269]Yaşar Nabi, *Balkanlar ve Türklük II*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1999, s. 30.

Mustafa Kemal ise Bulgaristan'ın Edirne temsilcisi T. Markov'a şu sözleri nakletmiştir:

"*Bulgar halkının Trakyalı göçmenlerimize gösterdiği içten hüsnü kabulü biliyoruz… Bize Balkanlarda dost bir halk gerek, Bulgar halkı ise hem coğrafi, hem politik, hem ekonomik açıdan bizim gereksinimimize tamamen uygundur. İki halk arasında bir dostluk bizi de, sizi de daha güçlü ve daha bağımsız yapacak…*"[270].

Bulgaristan'ın yayılmacı hedeflerini terk etmesi de iki ülke arasında ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Stamboliyski Türkiye üzerinde herhangi bir toprak talepleri olmadığını belirterek Türkiye'nin güvenini kazanmaya çalışmıştır. Stamboliyski'nin bu girişimleri savaş karşıtı olmasından ve uluslar arası alanda yalnız kalmasından kaynaklanıyordu.

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı'nda kendisini çevreleyen Yugoslavya, Yunanistan, Romanya ve Sırbistan'a karşı savaşmış, fakat savaşı kaybedince her bir yanı düşmanlar tarafından sarılmıştır[271]. Hem bu düşmanlarından biraz olsun sıyrılıp kendine bir dost edinmek hem de yalnızlığından kurtulmak istiyordu. Bulgaristan'ın Balkan Devletleri'yle yaşadığı problemler Osmanlı Devleti'ne daha da yakınlaşmasını sağlamıştır. Hemen hemen bütün komşularıyla sınır problemleri yaşayan Bulgaristan, diğerlerine nazaran Osmanlı Devleti ile daha problemsiz dönemler geçiriyordu. Kendisi gibi Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasının ardından Sevr Antlaşması'nı kabul etmeyerek Milli Mücadeleye girişmesi Bulgarlar tarafından büyük takdir toplamıştır[272].

Anadolu'da gerçekleşen Milli Mücadele hareketi en başından itibaren Bulgaristan'ın dikkatini çekmiştir. Fakat o dönemde aralarında bulunan iletişimsizlik nedeniyle sadece uzaktan izlemekle yetinmiş ve Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasını merakla beklemiştir. Özellikle Misak-ı Milli'nin kabul edilmesi ve Fransız birliklerine karşı güneyde başarılı olunmasının ardından daha çok yakınlık göstermeye başlamıştır. Bulgaristan, Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla

---

[270]Göleç, *a.g.m*, s.154.
[271]Tümenoğlu, *a.g.t*, s.123-124.
[272]Göleç, *a.g.m.*, s.152.

kendine bir rant sağlayacağını ve Neuilly Antlaşması'nın kendisine yüklediği ağır şartlardan kurtulabileceğini hesaplamıştır.

Milli Mücadele hareketinin başarıya ulaşması için Ankara Hükümeti, Bulgaristan'ın desteğini almaya çalışmıştır. Desteğini aldığı taktirde Trakya'nın da güvenliğini sağlamış olacaktır. Bu nedenle Mustafa Kemal, 30 Nisan 1920'de Bulgaristan Başkanı Aleksandır Stamboliyski'ye bir mektup göndermiştir. Bu mektupta Mustafa Kemal; İstanbul'daki Mebusan Meclisi'nin 20 Mart 1920'de İngilizler tarafından kapatıldığını dolayısıyla Ankara'da yeni bir meclis açmak zorunda olduklarını yazmıştır. Kurulacak olan yeni meclisin Bulgaristan tarafından tanınmasını ve Milli Mücadeleye destek verilmesini istemiştir[273]. Zaten Bulgaristan en baştan itibaren Anadolu'da gerçekleşen Milli Mücadeleyi ilgiyle takip etmiş ve desteklemiştir. Hatta Stefan Velikov Milli Mücadeleyi bir burjuva devrimi olarak algılamış ve konuyla ilgili şu sözleri beyan etmiştir:

" 1919 yılının ilk yarısında Türkiye'nin her yanını sarmış olan bu dağınık partizan hareketler aynı yılın ikinci yarısında ülkenin bağımsızlığı için yapılan organize ve büyük bir anti – emperyalist kurtuluş savaşı haline geldi. (Açık bir biçimde anti – emperyalist bir mücadele halini alan bu milli savaşa sadece Sultan hükümeti ile komprador burjuva sağır kalıyordu.) Bu kurtuluş savaşında temel olan köylüler ülkenin onda dokuzunu teşkil ediyordu. ... Geri kalmış bir ülke olan Türkiye'de bir işçi kütlesi olmadığından bu savaşa, toprak sorununu çözecek bir harekete baş olacak durumda değildi. İşçi sınıfı çok küçük , zayıf ve tecrübesiz olduğu için politik bakımdan da idareden yoksundu. ... Türkiye'nin anti – emperyalist savaşına tüccar burjuvası baş oldu. Bu sınıf birinci emperyalist Dünya Savaşı'nda kendi pozisyonunu sağlamlaştırarak, komprador burjuvaziden farklı olarak, Türkiye'nin sınıf bütünlüğü ve milli bağımsızlığı ile ilgileniyordu. Milli kurtuluş savaşına, tüccar burjuvazisi ile bağlantılı olan Anadolu'nun büyük çiftlik sahipleri de katılmıştı. ...Bu savaşta aydınlar ve subaylar büyük ve önemli rol

[273]Kamil, "*Bulgaristan…."* s.100.

oynadılar. ...Milli kurtuluş savaşının başına büyük bir kabiliyet ve önder olan Mustafa Kemal Paşa geçti"[274].

Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen Türk – Bulgar ilişkilerinin iyi yönde seyretmesi Bulgaristan'ın konumu açısından da bir zorunluluk olmuştu. Fakat bu ikili ilişkiler yarı resmi bir mahiyette ve gizli yollardan olmuştur. Müttefik kuvvetlerin baskısından çekinen Bulgaristan, Türkiye ile ilişkilerini çekimser bir ortamda yürütmüştür.

Netice itibariyle Mondros'tan Lozan'a kadar Türk – Bulgar ilişkileri olumlu bir hava içerisinde geçmiştir. Olumlu gelişen bu ilişkiler 1925'te Türkiye – Bulgaristan Dostluk Antlaşması'nın imzalanmasıyla netlik kazanmıştır. Gerçekleşen bu olumlu ilişkiler Bulgaristan'da yaşayan Türkler için büyük yarar sağlamıştır. Üzerlerinde olan baskılar azalmış ve kapatılan okulları yeniden açılmaya başlamıştır. Bulgaristan Türklerinin aydınlanma dönemi (1919-1934) ise bu gelişmeler sayesinde Aleksandır Stamboliyski döneminde gerçekleşmiştir[275].

[274]Açıkkaya , *a.g.m* , s.12.
[275]Tümenoğlu, *a.g.t*, s.123-124.

SONUÇ

Bulgaristan, uzun yıllar boyunca Osmanlı Devleti egemenliği altında yaşamış, bağımsızlığını kazandıktan sonra ise tek hayali olan "Büyük Bulgaristan"ı kurmak için çabalamıştır. Her ne kadar Ayastefanos Antlaşması'yla bu hayallerine yaklaşmış olsa da Berlin Antlaşması'yla birlikte bütün planları alt üst olmuştur. Berlin Antlaşması hükümlerini hiçbir zaman kabul etmeyen Bulgaristan diğer Balkan Devletleri'ni de kışkırtarak Osmanlı Devleti'ne karşı Birinci Balkan Savaşı'na girişmiştir. O dönemde Osmanlı Devleti içte ve dışta pek çok problemle uğraşıyordu. İtalyanlar ile giriştiği Trablusgarp Savaşı da hala devam ediyordu. Oluşan bu boşluktan yararlanan Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'ni mağlup etmeyi başarmış ve Rumeli topraklarını ele geçirmişlerdir. Bu savaştan en büyük payı alarak ayrılan Bulgaristan, diğer Balkan Devletleri'nin tepkisini çekmiş ve kısa sürede kendisini başka bir savaşın içerisinde bulmuştur. Fakat bu savaş hiç de istediği gibi gitmemiş ve sonunda Makedonya topraklarına veda etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti de bu fırsattan yararlanarak Birinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği Edirne ve Doğu Trakya'yı ele geçirmeyi başarmıştır.

İkinci Balkan Savaşı'ndan derin bir hayal kırıklığıyla ayrılan Bulgaristan Makedonya hayallerine yeniden veda etmek zorunda kalmıştır. Tam da bu esnada patlak veren Birinci Dünya Savaşı, Bulgaristan için yeni umutlar doğurmuştur. Bu savaş sayesinde yeniden Makedonya topraklarına sahip olabilir ve eski müttefiklerinden intikam alabilirdi. Osmanlı Devleti ise en başta tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Ama yine de bu savaşa dahil olup hem kaybettiği toprakları hem de sarsılan prestijini geri kazanmak istiyordu. İtilaf Devletleri'yle olan girişimlerinden istediği sonucu alamayan Osmanlı Devleti, Almanların yanında savaşa girmeye karar vermiştir. Bulgaristan ise savaşa girmek için Çanakkale Harbi'nin bitmesini bekliyordu. Savaşın ardından Almanların desteğini alıp Osmanlı Devleti'nden de büyük tavizler kopardıktan sonra İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmeye karar vermiştir. Daha düne kadar Balkan Savaşları'nda düşman olan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan değişen siyasi dengeler ve karşılıklı çıkarlar nedeniyle aynı safta yer alıyorlardı. Her iki devlet için de dönüm noktası sayılan bu savaş pek de istenildiği

gibi gitmemiştir. Savaşın çok uzun sürmesi, cephelerde alınan yenilgiler, ekonomik sıkıntılar ve halk arasında isyanların çıkması üzerine Bulgaristan savaştan çekilen ilk devlet olmuştur. Bulgaristan'ın savaştan çekişmesiyle Almanya ile bütün bağlantısı kesilen ve oldukça zor bir duruma düşen Osmanlı Devleti de daha fazla dayanamayarak ateşkes istemiştir. Böylece Birinci Dünya Savaşı serüveni her iki devlet için de hüsranla sonuçlanmıştır. Savaş sonrasında Bulgaristan'ın imzaladığı Selanik Mütarekesi ve Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Mütarekesi'yle iki devlet arasındaki bütün ilişkiler kesilmiştir. Her iki devlet de ilişkilerini İtilaf Devletleri'nin belirlediği elçiler aracılığıyla sağlamak zorunda kalmıştır. Ardından imzalanan Neuilly ve Sevr Barış Antlaşmaları'yla her iki devlette büyük yaralar almış ve toprakları paramparça olmuştur. Sevr ve Neuilly Antlaşmaları'nın getirdiği ağır hükümler iki devleti de memnun etmemiştir. Özellikle Bulgaristan'ın Ege denizi ile olan bağlantısının kesilmesi Bulgaristan'da farklı seslerin yükselmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ise Sevr Antlaşması'na karşı Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından Milli Mücadele başlatılmıştır. Mücadelenin daha hızlı ilerleyebilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Bulgaristan, Türkiye'de gerçekleşen bu mücadeleyi hayranlıkla izliyordu. Bu sıralarda Bulgaristan'da yapılan genel seçimlerde dost canlısı olarak bilinen Stamboliyski'nin partisi Bzns iktidara gelmiş, artık bu saatten sonra ikili ilişkiler çok daha farklı boyutta ilerlemeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında uzun yıllar devam eden sürtüşmeler Birinci Dünya Savaşı'yla beraber yerini dostane ilişkilere bırakmıştır. Balkan Savaşları'nda birbirleriyle kıyasıya mücadele eden bu iki devlet değişen siyasi dengeler ve çıkarları uğruna bir araya gelmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nda aynı safta yer almışlardır. Mondros'tan itibaren kesilen ikili ilişkiler İstiklal Mücadelesi ile beraber tekrar başlamış ve 1925'te imzalanan Osmanlı – Bulgaristan Dostluk Antlaşması'yla daha da pekişmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BOA, *DH.EUM, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti)* Dosya nr:2 Gömlek nr:70

BOA, *DH.EUM,* Dosya nr:2 Gömlek nr:9

BOA, *DH.EUM,* Dosya nr:15 Gömlek nr:93

BOA, *DH.EUM,*Dosya nr:25 Gömlek nr:8

BOA, *DH.EUM,* Dosya nr:9 Gömlek nr:32

BOA, *DH.EUM,* Dosya nr:17 Gömlek nr:36

BOA.*DH.EUM,* Dosya Nr:19 Gömlek Nr:38

BOA, *HR.SYS, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi)* Dosya nr:2105 Gömlek nr:28

BOA, *HR.SYS,* Dosya nr:2401 Gömlek nr:59

BOA, *HR.SYS,* Dosya nr:244 Gömlek nr:82

BOA, *HR.SYS,* Dosya nr:2402 Gömlek nr:1

BOA, *HR.SYS,* Dosya nr:2402 Gömlek nr:13

BOA, *HR,SYS,* Dosya nr:2427 Gömlek nr:37

BOA, *HR.SYS,* Dosya nr:2214 Gömlek nr:2

BOA,*HR.SYS,* Dosya nr:2112 Gömlek nr:5

BOA,*HR.SYS,* Dosya nr:284 Gömlek nr:53

BOA,*HR.SYS,*Dosya nr:2330 Gömlek nr:14

BOA.*HR.SYS,* Dosya nr:2296 Gömlek nr:1

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:3

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2299 Gömlek Nr:14

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2299 Gömlek Nr:1

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2293 Gömlek Nr.6

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:13

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2979 Gömlek Nr:36

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:11

BOA.*HR.SYS,* Dosya Nr:2459 Gömlek Nr:29

BOA.*HR.SYS,*Dosya Nr:2299 Gömlek Nr:11

BOA, *HR.SFR, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Sefaretler Evrakı)*Dosya nr:281 Gömlek nr:10

BOA, *HR.SFR,*Dosya nr:422 Gömlek nr:56

BOA, *HR.SFR,*Dosya nr:282 Gömlek nr:6

BOA.*HR.SFR,* Dosya Nr:287 Gömlek Nr:79

BOA.*HR.SFR,* Dosya Nr:898 Gömlek Nr:65

BOA.*HR.SFR,* Dosya Nr:284 Gömlek Nr:49

BOA.*HR.SFR,* Dosya Nr:422 Gömlek Nr:24

BOA.*HR.SFR,*Dosya nr:422 Gömlek nr:9

BOA.*HR.SFR,* Dosya nr:287 Gömlek nr:64

BOA,*MV(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Meclis-i Vükelâ Mazbataları),* Dosya nr:244 Gömlek nr:90

BOA,*HR.HMŞ.İŞO(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası)*, Dosya nr:113 Gömlek nr:19

BOA.*HR.HMŞ.İŞO*, Dosya Nr:112 Gömlek Nr:7

BOA.*A.MTZ(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret-i Eyalat-ı Mümtaze Kalemi Bulgaristan)*, Dosya nr:175 Gömlek nr:57

SÜRELİ YAYINLAR

"Bulgarlar Nihayet Harekâta Başlayacak mı?"*Tasvir-i Efkâr*, 2 Eylül 1331, nr.1564

"Bulgaristan Seferberlik İlan Etti", *Tasvir-i Efkâr*, 11 Eylül 1331, nr.1573

"Bulgaristan Seferberlik Etrafında", *Tasvir-i Efkâr*, 13 Eylül 1331,nr.1575

"Bulgaristan ve Harb", *Tasvir-i Efkâr*, 12 Eylül 1331,nr.1574

"Bulgaristan ve Harb:Harb-i Umumi", *Tasvir-i Efkâr*,10 Eylül 1331,nr.?

"Balkan Harbi Bulgar Tebliği Resmisi",*Tasvir-i Efkâr*,19 Teşirini Sani 1331,nr.1623

"Bulgarlarla İtilaf Devletleri Arasında Muharebât Başladı", *Tasvir-i Efkâr*, 11 Teşrin-i Evvel 1331,nr.1584

"Bulgaristan Romanya'ya İlan-ı Harb Etti", *Tasvir-i Efkâr*,20 Ağustos 1332, nr.1851

"Bulgaristan Ahvali" , *Vakit*, 1 Kanuni Evvel 1334, nr.398

"Bulgaristan İşleri", *Vakit*, 29 Eylül 1334, nr.335

"Bulgaristan Meselesi", *Vakit*,30 Eylül 1334,nr.?

"Bulgar Sefiriyle Mülakat", *Tasvir-i Efkâr*, Teşrin-i Sani 61334,nr.2552

"Kral Ferdinand Terk-i Hükümet Etti- Oğlu Üçüncü Boris Bulgaristan Kralı", *Vakit*, 5 Teşrinievvel 1334, nr.341

"Bulgar Başvekilinin İstifası", *Vakit*, 18 Haziran 1334, nr.24

"Malinof'un hatası", *Tercüman-ı Hakikat*, 2 Ekim 1918, nr.?

"Osmanlı ve Bulgar Başvekilleri Arasında", *Vakit*, 25 Haziran 1334, nr.247

"Son Heyetdar Bir Bulgar Diplomatıyla Mülakat", *Vakit*, 21 Haziran 1334, nr.243

"Yeni Bulgar Başvekili", *Vakit*, 19 Haziran 1334, nr.241

KİTAPLAR VE MAKALELER

AÇIKKAYA, Savaş, "Türk Bulgar İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Bir İstisna Olarak Bulgar Algısındaki Atatürk Türkiyesi",*Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.0, S.17, 2010

AHMAD, Feroz, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

AKMAN, Halil, *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayınları , İstanbul 2006

ANDONYAN, Aram, *Balkan Savaşı*, Aras Yayınları , İstanbul 2002

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınları, İstanbul 2007

ARSLAN, Emir Şekip, *Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi ve I.Dünya Savaşı Anıları,* Çatı Yayınları, İstanbul 2005

AŞÇI, Emine, *Türk Basınına Göre Uluslararası Dengeler İçinde Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, (Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011

AYDIN, Salim, *Balkanların Acı Yüzü Basın Tarihinde Balkan Savaşları,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013

BAŞKAYA, Muzaffer, "İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması" , *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, Yıl 2015 SS.(51-74)

BAYRAKTAROVA, Emine, "Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü", (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Balkan Savaşları Birinci Balkan Savaşı (1912)*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1999

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkilabı Tarihi*, Cilt 3, Kısım 4, TTK Yayınları, Ankara 1991

Belgelerle Mustafa kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938), *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, Ankara 2012

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Milli Mücadele*, TTK Yayınları, Ankara 1955

BİLGEN, Deniz, "Wilson İlkelerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması" , *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Ankara 1996

BİLGİN, İsmail, *Elveda Balkanlar Unutulan Vatan*, TimaşYayınları, İstanbul 2007

CİHAN, Süleyman Sefer, *Balkan Savaşı ve 1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti*, Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları, İstanbul 2012

ÇEVİK, Zeki, YILDIZPEHLİVAN, Emirhan, "Birinci Dünya Savaşında Romanya – Osmanlı Askeri Valiliği", *Osmanlı Medeniyeti Araştırma Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, Temmuz 2018

ÇETİN, Nurten, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 42, Şubat 2016

DALLOT, Louis, *Siyasi Tarih,* Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları, İstanbul 1966

ERGENÇ, Leman, *Bulgar Yayınlarında Türkler*, TTK Yayınları, Ankara 1989

ERGENÇ, Leman, *Rus İmparatorçesiAleksandraFedorovna'nın Mektuplarında I. Dünya Savaşı ve Türkiye*, TTK Yayınları, Ankara 1994

ERİCKSON, Edward J. , *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı 1914-1918*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011

ERİCKSON, Edward J. , *Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu,* Kitap Yayınları, İstanbul 2003

ERİCKSON, Edward J. *, Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013

ERYAMAN, Ayşe, "Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Türk-Bulgar İlişkileri",(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009

EYİCİL, Ahmet, *Siyasi Tarih*, Gün Yayınları, Ankara 2005

GÖLEÇ, Mustafa, "Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1923-1930)"*Türkiyat Mecmuası*, C.26/1, 2016

GÖRGÜLÜ, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, TTK Yayınları, Ankara 1993

HACIOĞLU, Sevim,"ABD'nin Bulgaristan'ın Kurtuluşu Konulu Memorandumu" *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14, İstanbul 2008

HALL, Richard C. , *Balkan Savaşları 1912-1913,* Homer Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013

HART, Basil Liddell, *Birinci Dünya Savaşı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

İBRAHİM, Arijan, *Berlin Kongresi'nden Balkan Savaşları'nın Bitimine Kadar Makedonya Sorunu,* (İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001

İRTEM, Süleyman Kani, *Meşrutiyetten Mütarekeye Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Yılları*, Temel Yayınları, İstanbul 2004

İRTEM, Süleyman Kani, *Osmanlı Devleti'nin Makedonya Meselesi Balkanlar'ın Kördüğümü*, Temel Yayınları, İstanbul 1999

JELAVİCH, Barbara, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları, İstanbul 2006

KAMİL, İbrahim, "Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi İle İlgili Bilinmeyen İki Belge"*Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.2, 2016

KAMİL, İbrahim, "Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Trakya,'da Milli Mücadele Ve Türk-Bulgar İlişkileri (1919-1922)",*Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.35, 2017,

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, TTK Yayınları, Ankara 2011

KARPAT, Kemal H. , *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2004

KEMAL, Cemal, "Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesine Tepkisi" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* S.46, Güz 2010

KİNROSS, Lord, *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2008

KOCABAŞ, Süleyman, *150 Yılda Kazandığımız Rumeli'yi 15 Günde Nasıl Kaybettik? Balkan Harbi Faciası*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2012

KOÇAK,Cemil, vd., *Türkiye Tarihi 4*, Cem Yayınevi, İstanbul 2008

KREİSER, Klaus, *Atatürk*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010

KÜRKÇÜER, Orhan Melih, *Siyasi Tarih (1789-1945)* , Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1966

MACFIE, A. L., *Osmanlı'nın Son Yılları*, Kitap Yayınları, İstanbul 2003

NABİ, Yaşar, *Balkanlar ve Türklük II*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1999

NARİNÇ, Ökkeş, EKİNCİKLİ, Mustafa, "Balkanlarda Denge Oyunu 1914"*Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S.10, 2017

OKAY, Yeliz, *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013

OKUR, Mehmet, "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* Sayı:2, İzmir 2012

OKUR, Mehmet, *Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013

ORTAYLI, İlber, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Bulgaristan'daki Yılları*, TTK Yayınları, Ankara 1989

ORTAYLI, İlber, *1923 Cumhuriyetin İlk Yüzyılı 2023*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, İstanbul 2013,

ÖZBEK, Zeynep, *1918 Yılı Türk Basınında Bulgaristan'ın Savaş Politikasıyla İlgili Değerlendirmeler*, (Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2014

ÖZBOZDAĞLI, Özer, *İttihat ve Terakkinin Balkan Siyaseti*, (Mustafa Kemal Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay 2005

ÖZÇELİK, Mücahit, "1918 Bükreş Antlaşması", *HistoryStudies* , Volume 4, Issue 4, November 2012

ÖZGÜR, Gülay, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında nüfus göçü*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir 2008

ÖZTUNA, Yılmaz, *Avrupa Türkiye'sini Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı*, Babıâli Kültür Yayınları, İstanbul 2006

POINCARE, Raymond, *Paylaşılamayan Osmanlı (Balkanlar 1911-1914)*, Akademi Titiz Yayınları,İstanbul 2013

POLAT, Ü.Gülsüm,"İstanbul İşgal Edilince: 1915-1916 Müttefik Planları ve Mondros Mütarekesi Sonrasında Değişim", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.17, S.33, 2018

RENOUVIN, Pierre, *I.Dünya Savaşı*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993

RENOUVIN, Pierre, *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınları, İstanbul 2004

ROBBINS, Keith, *Birinci Dünya Savaşı*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2005

SABİS, Ali İhsan, Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Balkan Harbini Niçin Kaybettik?* , İz Yayınları, İstanbul 2012

SAHARA, Tetsuya, *Zulüm, Direniş ve İşbirliği: Balkan Savaşları Sırasında Güney Balkanlarda Türk-Bulgar İlişkileri*, *Uluslararası Balkan Sempozyumu Balkan Savaşları'nın 100.yılı*, Kültür Yayınları, İstanbul 2012

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*, İmge Yayınları, Ankara 2003

SARINAY, Yusuf, *Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk –Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi, Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Bulgar İlişkileri Sempozyumu*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları. Eskişehir 2005

SELÇUK, Mustafa, "Marmara Havzası'nda Yaşayan Gayrimüslim Halkın Balkan Savaşlarında Bulgar Ordusuna Yaptığı Yardımlar",*Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı:13,İstanbul 2008

SHAW, Stanford J., *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, TTK Yayınları, Ankara 2004

STRACHAN, Hew,*Birinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, İstanbul 2014

ŞİMŞEK, Halil, *Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1999

TOKAY, Gül, *Makedonya Sorunu: Berlin'den Bükreş'e, 1878-1913, Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar* Rumeli *Türkleri Vakfı I. Balkan Toplantısı*, Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul 1999

TOPRAK, Zafer, *Balkan Harbi, Düşman Algısı ve İkonografya,Savaştan Barışa Balkan Savaşları 100. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri,* Konak Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2013

TUĞLACI, Pars, *Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınları,İstanbul 1984

TÜMENOĞLU, Rıdvan, *Bulgar Kaynaklarına Göre Mondros'tan Lozan'a Bulgaristan ve Türk – Bulgar İlişkileri*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı), Ankara 2006

TÜRKMEN, Zekeriya, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması,* TTK Yayınları, Ankara 2001

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1999),* Filiz Kitabevi, İstanbul 2000

UMUR, Tuncer, *Balkan Savaşları Sonunda Kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1985

VELİKOV,Stefan, *Kemal Atatürk ve Bulgaristan*, TTK Yayınları, Ankara 1983

YILDIRIM, Bülent, "I.Balkan Savaşı'nda Bulgaristan Ordusu'ndaki Gönüllü Ermeni Birliği" , *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi,* Sayı:13, İstanbul 2008

YILMAZ, Mustafa, vd. , *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2008

İNDEKS

A

Ahmet İzzet Paşa, 79, 80

Almanya, 2, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 48, 49, 53, 54, 57, 66, 69, 71, 78, 79, 80, 81, 84, 88, 94

antlaşma, 2, 4, 19, 32, 34, 35, 36, 40, 76, 77, 82, 84, 89

Arnavutluk, 2, 8, 19, 20, 78

Avrupa, 2, 3, 4, 9, 12, 13, 15, 20, 21, 24, 29, 37, 40, 42, 67, 78, 87, 100, 102, 104, 105, 106

Avusturya, 2, 9, 18, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 45, 46, 49, 52, 53, 54, 57, 66, 69, 78

Ayastefanos, II, 2, 3, 4, 17, 94

B

Balkan Devletleri, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 48, 82, 91, 94

Balkanlar, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 13, 15, 18, 20, 23, 38, 52, 83, 87, 88, 90, 100, 101, 103, 104, 105, 106

Berlin, II, 2, 3, 4, 10, 12, 20, 24, 78, 94, 102, 106

Birinci Dünya Savaşı, II, III, V, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 34, 37, 40, 41, 43, 49, 53, 57, 58, 70, 72, 82, 84, 85, 87, 89, 91, 92, 94, 95, 101, 102, 103, 105

Boris, 74, 75, 77, 79, 99

Bulgar, 1

Bulgaristan, II, III, V, 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 110, 111

Bükreş, 18, 20, 25, 31, 48, 54, 61, 106

C

Cemal Paşa, 38

Ç

Çanakkale, 26, 28, 30, 34, 41, 43, 44, 45, 46, 52, 57, 84, 85, 94

D

Danef, 23

Darülfünun, 9, 87

Dimetoka, 28

Dobruca, 17, 25, 26, 28, 36, 45, 51, 58, 59, 61, 82

E

Edirne, 2, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 34, 35, 88, 90, 94

Ege, 2, 17, 19, 27, 38, 39, 57, 82, 87, 88, 95

Enver Paşa, 18, 20, 33, 34, 41, 57, 58, 59, 60, 79, 103

F

Ferdinand, 12, 26, 37, 47, 74, 75, 76, 77, 79, 99

Fransa, 21, 23, 24, 29, 31, 38, 40, 42, 49, 50, 58, 76

G

Galiçya, 57

Geşof, 23

Girit, 19

Gümülcine, 33, 82

H

hıristiyan, 2

I

I. Konstantinos, 58

İ

İngiltere, 2, 7, 21, 23, 29, 31, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 49, 50, 58, 59, 67, 74, 104

İstanbul, 1, 2, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 28, 29, 32, 38, 43, 44, 53, 67, 70, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106

isyan, 1

İtalya, 6, 8, 11, 29, 38, 44, 49, 50

İtilaf Devletleri, 25, 27, 28, 30, 39, 42, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 57, 58, 59, 66, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 86, 88, 94, 99, 109

İttifak Devletleri, 25, 26, 27, 29, 30, 39, 40, 42, 44, 46, 51, 53, 54, 58, 70, 71, 78, 79, 81, 84, 87, 94

İttihat ve Terakki, 5, 7, 16, 18, 19, 22, 38

K

kabine, 18

Karaağaç, 34, 35, 52, 89

Karadağ, 2, 5, 9, 11, 17, 21, 78

Karadeniz, 2

Kırkkilise, 14

Kiliseler Kanunu, 5

Koçana, 9

L

Londra Konferansı, 15, 19

M

Macaristan, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 42, 46, 53, 54, 57, 66, 69

Makedonya, III, 3, 4, 5, 8, 9, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 36, 45, 46, 50, 51, 57, 58, 59, 60, 67, 70, 72, 76, 89, 94, 102, 103, 106

Malinof, 69, 71, 77, 78, 100

Mebusan Mecli, 7
Mebusan Meclisi, 91
Megola İdea, 5
Milli Mücadele, III, 89, 91, 101, 103
Mondros, III, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 95, 103, 105, 106

N

Neuilly, 82, 83, 88, 91, 95

O

Osmanlı Devleti, II, III, V, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 53, 57, 60, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 91, 94, 95, 103, 104, 105

P

Panslavist, 1, 5

R

Radoslavof, 24, 48, 51, 69, 71, 74
reform, 6, 9
Romanya, 2, 17, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 36, 43, 45, 48, 49, 53, 54, 57, 58, 59, 71, 78, 82, 91, 99, 110
Rumeli, 2, 3, 9, 13, 15, 20, 21, 22, 25, 57, 87, 94, 103, 104, 106
Rusya, 1, 2, 5, 6, 7, 9, 14, 18, 21, 22, 26, 28, 31, 32, 34, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 49, 50, 57, 78, 81

S

Selanik, III, 19, 21, 28, 32, 52, 70, 76, 77, 78, 82, 87, 88, 95, 101
Sırbistan, 2, 5, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 36, 37, 39, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 58, 71, 76, 77, 78, 91
Sofya, 9, 14, 24, 27, 32, 33, 34, 35, 46, 47, 50, 51, 53, 79, 88, 90
Stamboliyski, 89, 90, 91, 93, 95

T

Talat Paşa, 31, 78, 79
The Times, 3, 7, 104
Trablusgarp, 6, 8, 11, 20, 37, 38, 44, 94
Trakya, 11, 13, 18, 19, 25, 29, 34, 36, 60, 88, 89, 90, 91, 94, 101, 103, 106

W

Wilson, 66, 81

Y

Yemen, 8, 57
Yunanistan, 5, 9, 10, 17, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 36, 42, 43, 45, 48, 49, 58, 69, 71, 76, 77, 82, 88, 91

EKLER

تصفیر افکار

بولغارلر نهایت حرکته باشلایه جقلرمی؟

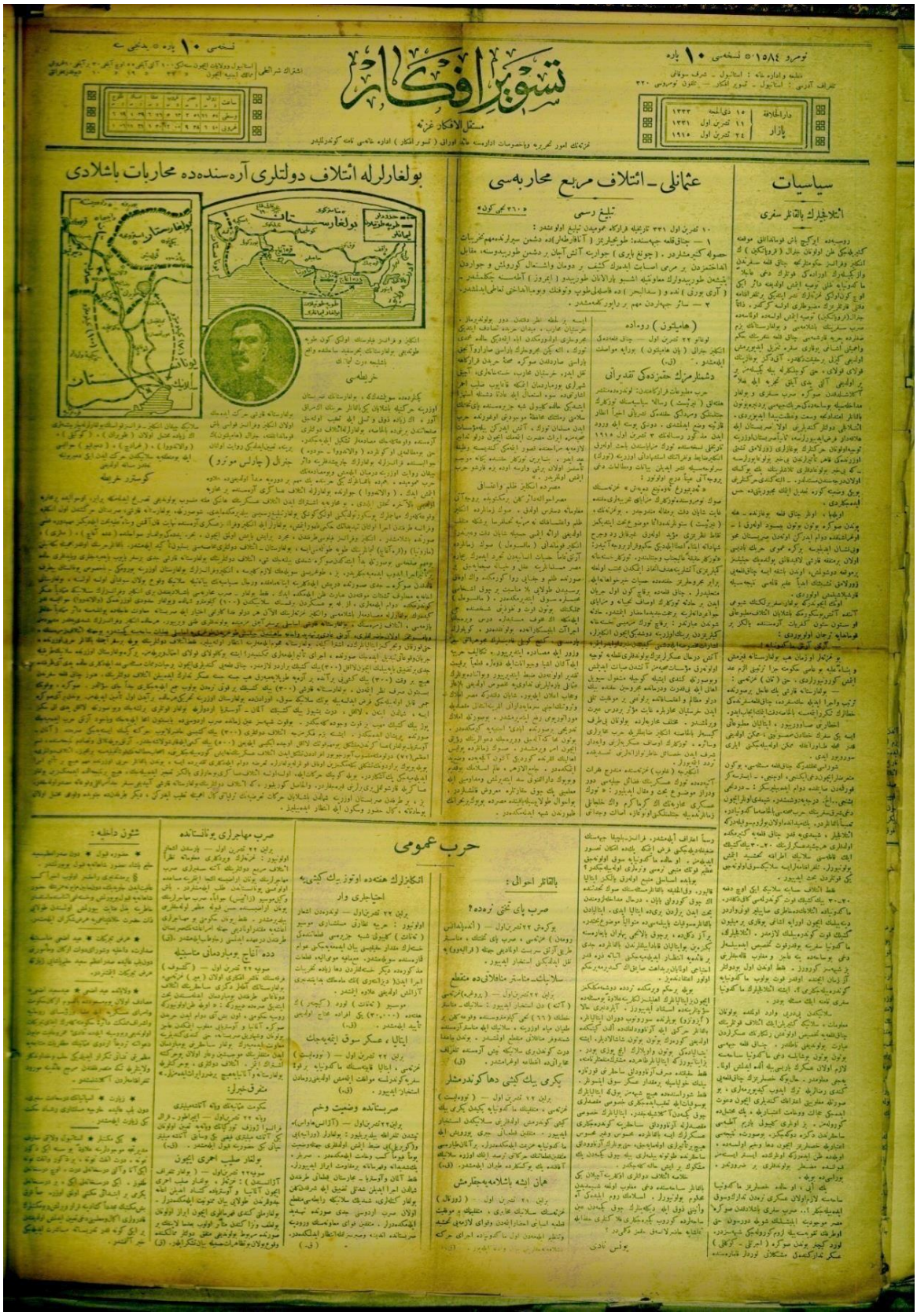
سیاسیات

خیال وحقیقت

عثمانلی ـ ائتلاف مربع محاربه‌سی

حرب عمومی

EK 1: "Bulgarlar Nihayet Harekata Başlayacak mı?", Tasvir-i Efkâr, 2 Eylül 1331, nr:1564

تصویر افکار

مستقل الافکار غزته

بولغارلرله ائتلاف دولتلری آره‌سنده‌ده محاربات باشلادی

سیاسیات

ائتلافجیلرك یالقانلر سفری

عثمانلی ـ ائتلاف مربع محاربه‌سی

تبلیغ رسمی

حرب عمومی

EK 2: "Bulgarlarla İtilaf Devletleri Arasında Muharebât Başladı", Tasvir-i Efkâr, 11 Teşrin-i Evvel 1331, nr:1584

تصویر افکار

مستقل الافکار غزته

سیاسیات

حربك یکی شکلی

یونان قرالی تکرار خسته لاغش !

(وه‌نیزه‌لوس) ك نائل آمال اولمسی یه تأخری ایدیور ؟

یونان قرالی قسطنطین

بولغارستان رومانیایه اعلان حرب ایتدی

رومانیا ـ بولغار حدودنده عساکرك باشلادی

روسلر (دوبریجه) ده وبولغار حدودنده

جنرال (لوده‌ندورف) ك قیمت واهمیتی

آلمان اردوسنك ك گزینده ارکانحرب جنرال (لوده‌ندورف)

رومانیانك حربه اشتراکی اطرافنده :

رومانیا سفارتی مأمورلرینك باشاورطه‌ری

(تیودوسیو) غزته‌سنك ویردیگی معلوماته گوره ، بب عالی ، تورکیا ایله رومانیا آراسنده حال حربك اعلانندن صکره ، باشاورطه‌ری وزیرك ایکیوز رومانیا سفارتلرینك مأمورلرینك استانبوله طلب ایتدیکی ، بیوك مرکزی رومانیا تجاری دائره‌لرینك هاجی سفارتلرینك درسعادته احضاری ، ورومن مملکتلرندکی رومانیا تجاری دائره‌لرینك دخی رومانیا حدودلرینه حرکت ایتمکلری امر اولنمشدر .

تورکیانك رومانیایه اعلان حربی

برلین ۳۱ آغستوس — تورکیانك رومانیایه اعلان حربی برلینده بیوك بر حیرت ویرمشدر . بو خبر بك بیوك صورتده انتظار اولونمش ، سفارتلرده ، نظارتلرده ، قهوه‌لرده ، بو خبردن بحث ایدیلمکده ایدی . (فرانکفورت) غزته‌سنك تورکیانك رومانیایه اعلان حربی حقنده یازدیغی مقاله‌ده دیور که ، بو حرکت ، تورکیانك متفقلرینك ، اك اعلی درجه‌ده منفعتنه اولمشدر . بو حرکت ، بوقدر زمان دوام ایدن بیطرفلکدن صکره ، تورکیانك ، بوقدر زمان ، بیطرفلکدن استفاده ایتمش اولمسی ، بو حرکتك ، بوقدر زمان ، تأخیر

وقت

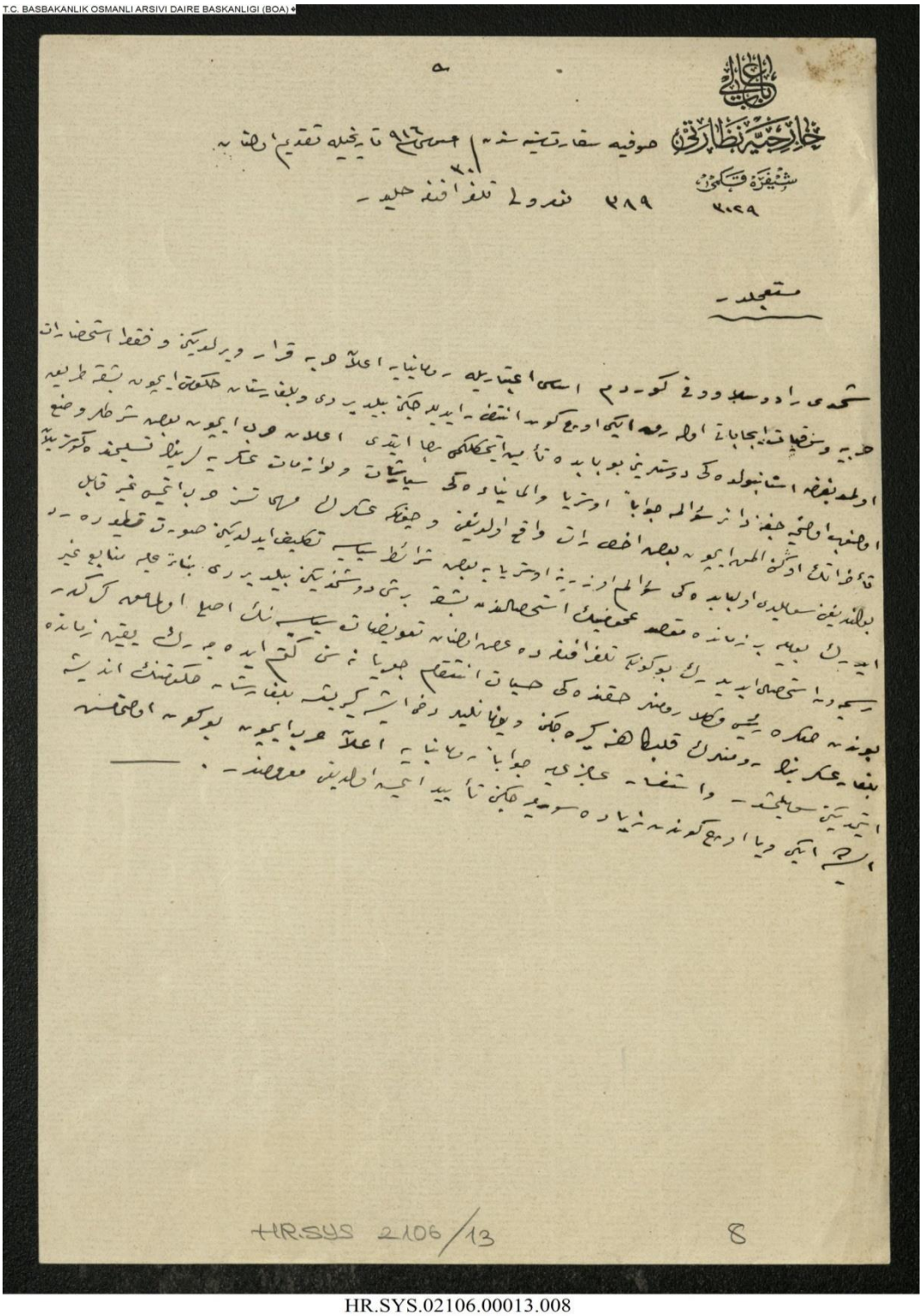
بولغارستان ایشلری

وضعیتك تعمیرینه دوغرو ـ آلمان و بولغار قرارگاهلری آره سنده ارتباط

قفقاسیا مسئله سی

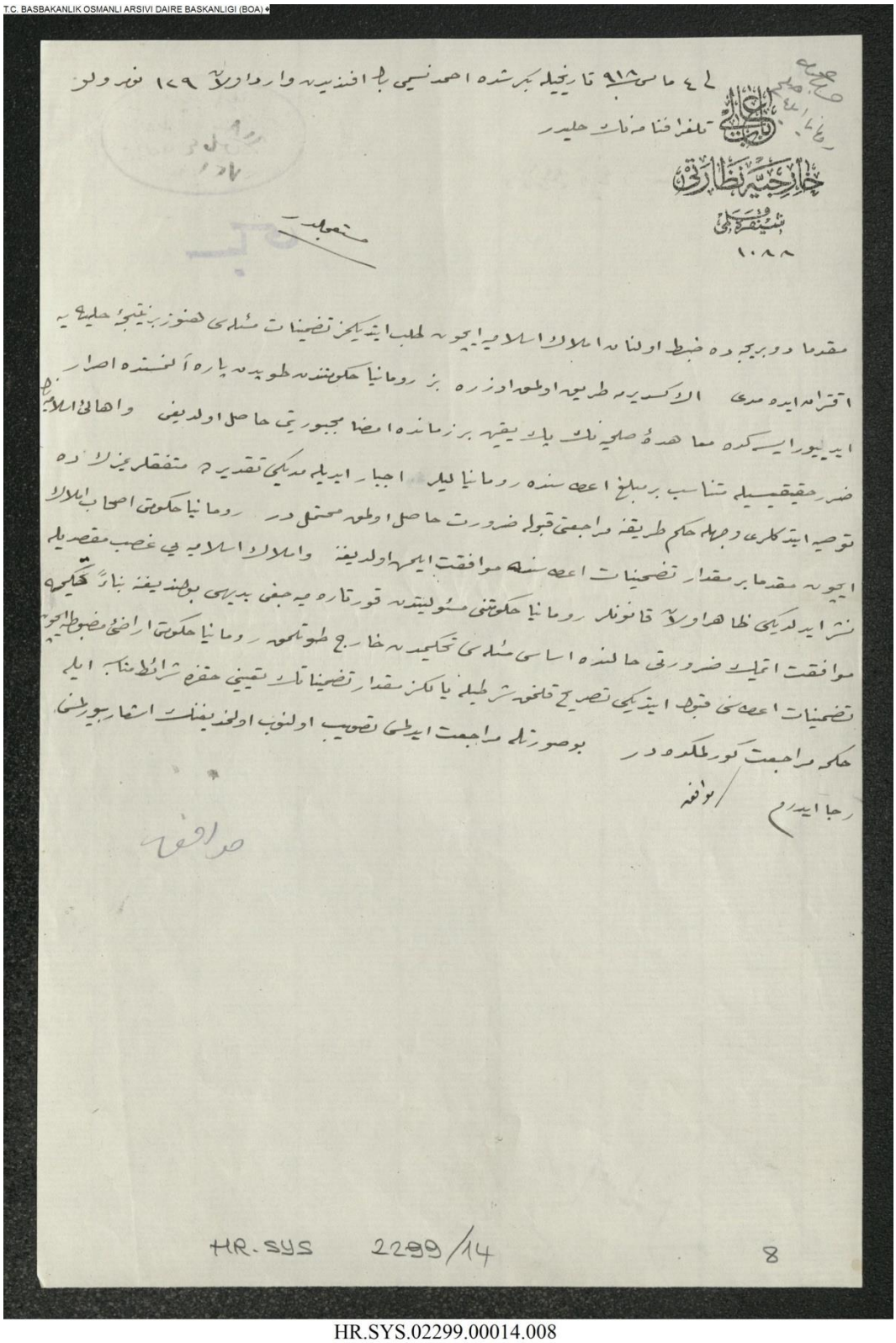
غرب تعرضلری

EK 4: "Bulgaristan İşleri", Vakit, 29 Eylül 1334, nr:335

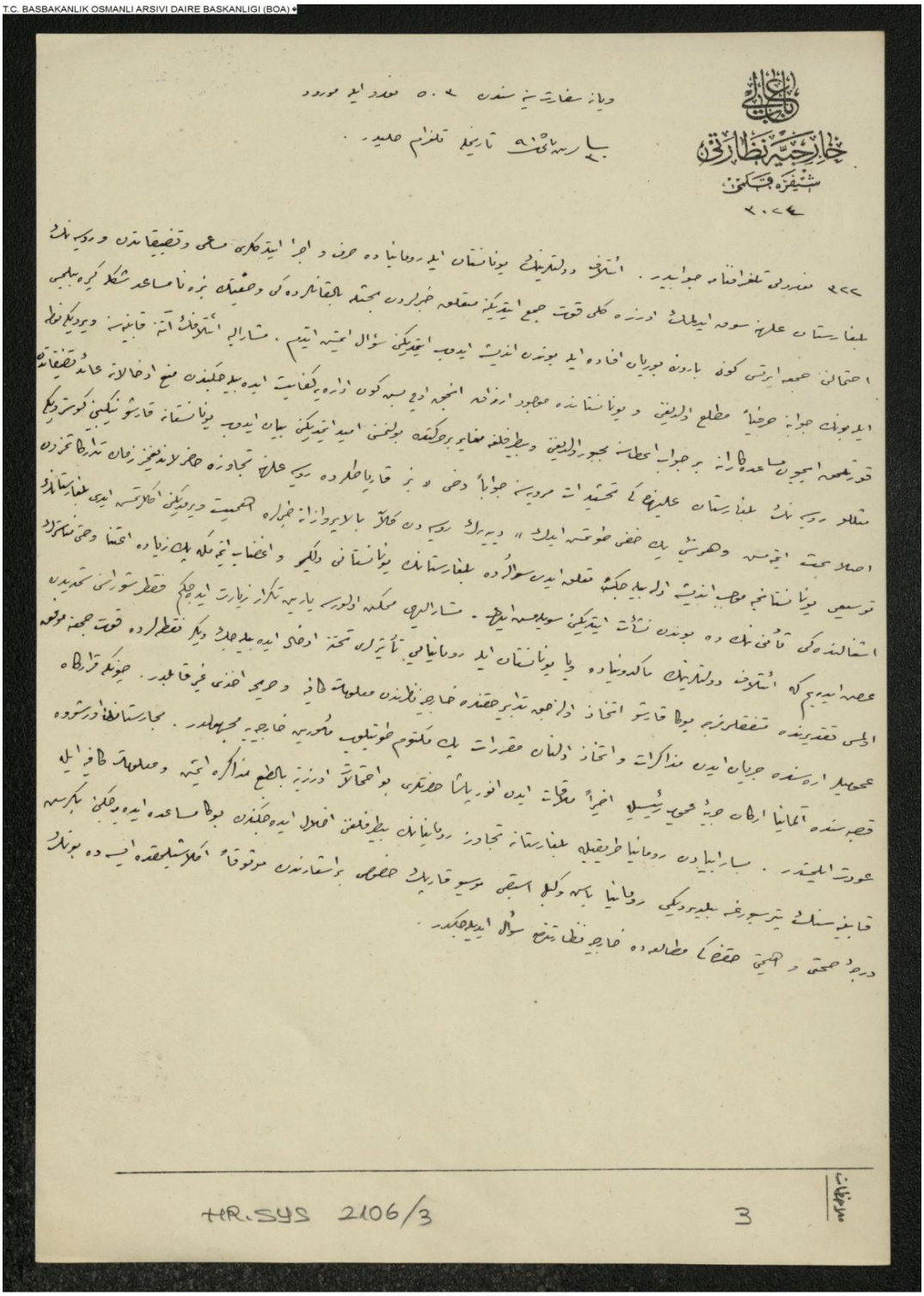
HR.SYS.02106.00013.008

EK 5: Sofya Sefaret-i Seniyyesinden 30 Ağustos 916 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderilen 389 numaralı telgrafnemedir. (BOA.*HR.SYS*, Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:13)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

HR.SYS.02299.00014.008

EK 6: 4 Mayıs 918 tarihinde Bükreş'te bulunan Ahmed Nesimi Beyefendi tarafından Hariciye Nezaretine gönderilen telgrafnamedir.(BOA.*HR.SYS*, Dosya Nr:2299 Gömlek Nr:14)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

HR.SYS.02106.00003.003

EK 7: Viyana Sefâret-i Seniyyesinden 30 Teşrin-i Sâni 915 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderilen 503 numaralı telgrafnemedir. (BOA.*HR.SYS, (*Dosya Nr:2106 Gömlek Nr:3)